

Projekt

z dnia 21 sierpnia 2014 r.
Zatwierdzony przez

**UCHWAŁA NR
RADY MIEJSKIEJ CIESZYNA**

z dnia 28 sierpnia 2014 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz.U. z 2013 r. poz.594 z późn.zm.), art. 87 ust.3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162 , poz. 1568 z późn. zm.), po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków

Rada Miejska

postanawia

§ 1. Przyjąć Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta Cieszyna.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego.

Załącznik do Uchwały Nr
Rady Miejskiej Cieszyna
z dnia

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI CIESZYNA NA LATA 2014-2017

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	4
Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce.....	6
Uwarunkowania ustawowe.....	6
Obowiązek konstytucyjny	6
Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	6
Pozostałe akty prawne regulujące kwestie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami... ..	11
Europejska polityka w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	12
Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.....	12
Ratyfikowane Konwencje Rady Europy i Konwencje UNESCO	12
Międzynarodowa Karta Konserwacji i Restauracji Zabytków i Miejsc Zabytkowych, tzw. Karta Wenecka.....	13
Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	15
Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	15
Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020	15
Problematyki ochrony i opieki nad zabytkami dotyczy Program operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”	16
Program operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”	16
Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030	17
Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2013-2016. Projekt	19
Relacje Programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	22
Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”	22
Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego.....	22
Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie śląskim na lata 2014-2017	24
Strategia Rozwoju Kultury w Województwie Śląskim na lata 2006-2020	26
Strategia Rozwoju Śląska Cieszyńskiego 2001-2016.....	26

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017

Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	29
Relacje Programu opieki nad zabytkami z innymi dokumentami strategicznymi na poziomie Gminy	29
Strategia Rozwoju Miasta Cieszyna na lata 2010-2020	29
Studium uwarunkowań kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Cieszyna (marzec 2013)	30
Charakterystyka zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	31
Zasób obiektów zabytkowych Cieszyna	31
Organizacje działające w zakresie opieki nad zabytkami.....	38
Wydatki Gminy na zabytki oraz formy pomocy dla właścicieli obiektów zabytkowych	41
Pozostałe uwarunkowania i czynniki wpływające na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami w Cieszynie.....	44
Ochrona zabytków a świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego	44
Opieka nad zabytkami i planowanie przestrzenne	45
Zarządzanie dziedzictwem kulturowym	46
Potrzeba istnienia lokalnej służby konserwatorskiej.....	47
Wykorzystanie zabytków dla rozwoju społeczno-gospodarczego	48
Rys historyczny architektury Cieszyna.....	50
Analiza SWOT zasobów dziedzictwa kulturowego Cieszyna	56
Rekomendacje do Programu	60
Założenia programowe.....	61
Instrumentarium realizacji Programu	67
System monitoringu, ewaluacji i aktualizowania Programu.....	69
Źródła finansowania Programu	72
Budżet państwa	72
Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego	72
Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków	74
Budżet Gminy	75

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017

Fundusze europejskie.....	76
Śląski Regionalny Program Operacyjny na lata 2014-2020	76
Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko (2014-2020)	76
Załączniki	78
Załącznik 1 Członkowie Zespołu Ekspertów	79
Załącznik 2 Zabytki miasta Cieszyna w Rejestrze zabytków województwa śląskiego	80
Załącznik 3 Zabytki w Gminnej ewidencji zabytków miasta Cieszyna (bez zabytków ujętych w Rejestrze zabytków województwa śląskiego)	86
Załącznik 4 Lista obiektów zabytkowych o najwyższym znaczeniu dla Gminy określona przez Zespół Ekspertów.....	107

Wprowadzenie

Opracowanie **Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014–2017** rozpoczęto w dniu 27 stycznia 2014 roku, zgodnie z umową podpisaną pomiędzy Gminą Cieszyn, reprezentowaną przez II Zastępcę Burmistrza Miasta Cieszyna Adama Swakonia, a FRDL Małopolskim Instytutem Samorządu Terytorialnego i Administracji w Krakowie, reprezentowanym przez Janusza Olesińskiego – Dyrektora Instytutu.

Sposób tworzenia Programu oparto na partnerskim modelu budowy planów strategicznych jednostek samorządu terytorialnego, dzięki czemu dokument ten stanowi swoiste zaproszenie do współpracy dla wszystkich osób i podmiotów zainteresowanych rozwojem miasta z zachowaniem jego najistotniejszego potencjału historyczno-kulturowego.

Program powstał dzięki pracy członków Zespołu Ekspertów – zaproszonych przez Burmistrza Miasta przedstawicieli środowisk związanych z problematyką ochrony i opieki nad zabytkami miasta Cieszyna. W jego skład weszli przedstawiciele Wydziału Strategii i Rozwoju Miasta, radni Rady Miejskiej, przedstawiciel Starostwa Powiatowego, przedstawiciele służb konserwatorskich oraz reprezentanci organizacji społecznych. Podczas trzech jednodniowych sesji warsztatowych dokonano diagnozy zasobów dziedzictwa kulturowego w Cieszynie, wyznaczono kluczowe obszary problemowe w zakresie opieki i ochrony nad zabytkami oraz sformułowano priorytety i kierunki działań Programu.

Przedmiotem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017 jest dziedzictwo kulturowe, zlokalizowane w granicach administracyjnych gminy. Nadrzędnym celem tego opracowania jest określenie zasadniczych kierunków działań oraz zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami, a także wykorzystania dziedzictwa kulturowego na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Program składa się z następujących części:

- Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce,
- Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego,
- Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego,
- Pozostałe uwarunkowania i czynniki wpływające na ochronę i opiekę nad zabytkami w Cieszynie,
- Rys historyczny architektury Cieszyna,
- Analiza SWOT zasobów dziedzictwa kulturowego Cieszyna,
- Rekomendacje do Programu opieki nad zabytkami,
- Założenia programowe,
- Instrumentarium realizacji Programu opieki nad zabytkami,
- System monitoringu, ewaluacji i aktualizowania Programu,
- Źródła finansowania Programu.

Program stanowi odpowiedź na potrzebę uporządkowania i wzmocnienia dotychczas stosowanych instrumentów polityki samorządu miejskiego w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami oraz zarządzania dziedzictwem kulturowym Cieszyna. Konsekwencją jego realizacji ma być poprawa stanu zachowania zabytków, ich rewaloryzacja oraz odpowiednie

wyeksponowanie, dzięki czemu podniesiona zostanie atrakcyjność miasta oraz konkurencyjność oferowanych produktów turystycznych. Program przyczyni się także do szerszego niż dotychczas wykorzystania potencjału dziedzictwa kulturowego Cieszyna. Okres realizacji Programu, zgodnie z Ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami, przyjęto na 4 lata (2014-2017).

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017 uwzględnia fakt wielości i różnorodności elementów składających się na dziedzictwo kulturowe. Ukierunkowany jest na prowadzenie skutecznej ochrony zabytków i opiekę nad zabytkami, jak również wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego dla rozwoju społeczno-gospodarczego Cieszyna. Program opiera się na nowoczesnej koncepcji opieki nad zabytkami, w której opieką otacza się, oprócz tradycyjnie pojmowanych zabytków architektury i budownictwa, także dziedzictwo przemysłowe, krajobrazy kulturowe, dziedzictwo niematerialne itp.¹

Program nie ogranicza się w swych zapisach wyłącznie do zadań realizowanych bezpośrednio przez instytucje samorządowe, ale proponuje zadania stanowiące wyzwania dla środowiska konserwatorskiego, właścicieli i użytkowników obiektów, mieszkańców i wspólnot lokalnych oraz wszystkich instytucji i organizacji społecznych działających na terenie gminy. Pomimo tego, że okres obowiązywania przyjętego uchwałą przez Radę Miejską w Cieszynie Programu wynosi zaledwie 4 lata, to jego Autorzy postanowili zamieścić w nim także zadania, których realizacja wykracza poza ten okres. Pozwoli to podejmować wyzwania związane z opieką nad zabytkami i kształtowaniem przyjaznego dla dziedzictwa kulturowego Cieszyna środowiska legislacyjnego, społecznego i organizacyjnego o długofalowym zakresie.

Niniejszy Program powstał w efekcie ścisłej współpracy Zespołu Ekspertów składającego się z przedstawicieli Miasta Cieszyna oraz moderatorów procesu przygotowania Programu. Ze strony moderatorów procesu, czyli FRDL Małopolskiego Instytutu Samorządu Terytorialnego i Administracji w Krakowie, prace związane z opracowaniem Programu wykonywali: Jacek Kwiatkowski – Dyrektor Wydziału Programów i Projektów, Dawid Hoinkis – konsultant z zakresu zarządzania i planowania strategicznego oraz Krzysztof Moskal – niezależny ekspert w zakresie materialnego dziedzictwa kulturowego.

Autorzy opracowania pragną podziękować wszystkim, którzy włączyli się w proces prac nad niniejszym dokumentem, w szczególności zaś członkom Zespołu Ekspertów – za poświęcony czas, uwagi, sugestie i inspiracje oraz merytoryczne zaangażowanie w procesie budowania Programu Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017.

¹ Por. Raport na temat funkcjonowania systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce po roku 1989, J. Purchla (red.), Kraków 2008, s. 9-10. Raport przygotowany na zlecenie Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, jako jeden z Raportów o Stanie Kultury w Polsce.

Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce

Uwarunkowania ustawowe

Obowiązek konstytucyjny

Ochrona dziedzictwa kulturowego – materialnego i niematerialnego – i przekazania go kolejnym pokoleniom stanowi konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Obowiązek ten wyartykułowany jest w Preambule Konstytucji RP. Ponadto w artykule 5 zapisano, że Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju, zaś w artykule 6 stwierdzono, że Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju. Zabytki i ich wartości niematerialne są dobrem wspólnym, a dbałość o nie zakłada art. 82 Konstytucji RP. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa odpowiednia ustawa.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Podstawę prawną obowiązku wykonania programu opieki nad zabytkami stanowi przepis art. 87 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.), zwanej dalej Ustawą. Opracowanie i przyjęcie Programu ma na celu m.in.:

- 1) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 2) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 3) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 4) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 5) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;

- 6) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami².

Podstawę do sporządzania programu opieki nad zabytkami przez gminy stanowi ewidencja zabytków, o czym traktuje art. 21 Ustawy. Gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy prowadzi burmistrz. Powinna ona uwzględniać zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków, inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także inne zabytki nieruchome wyznaczone przez burmistrza w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków³.

Program opieki nad zabytkami przyjmuje rada miejska, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z realizacji programu burmistrz sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio radzie miejskiej.

Zgodnie z art. 3 Ustawy, przez zabytek rozumie się nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Ustawodawca przy tym wyodrębnia trzy grupy zabytków:

- zabytki nieruchome czyli innymi słowy zabytkowe nieruchomości, części nieruchomości bądź zespoły nieruchomości. Głównie budynki albo innego rodzaju budowle i konstrukcje trwale powiązane z gruntem, ale też parki, układy urbanistyczne, zespoły budowlane, krajobrazy kulturowe, cmentarze czy inne miejsca warte upamiętnienia⁴.
- zabytki ruchome rzeczy ruchome, przedmioty, części przedmiotów lub zespoły rzeczy ruchomych spełniające definicję zabytku.
- zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Ponadto Ustawa definiuje takie pojęcia, jak: prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne i archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku⁵.

² Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.), art. 87. ust. 2. Ostatnia nowelizacja tego aktu prawnego nastąpiła 18 marca 2010 roku.

³ Tamże, art. 21, 22.

⁴ Do kategorii zabytków nieruchomości zalicza się m.in: założenia przestrzenne, obiekty sakralne, obiekty budownictwa obronnego, budowle użyteczności publicznej, pałace, dwory, zieleń (parki i ogrody), zabudowę folwarczną, budynki gospodarcze, domy mieszkalne, budownictwo przemysłowe, cmentarze, ogrodzenia, bramy i kordegardy.

⁵ Tamże, art. 3.

W Ustawie rozróżnione zostały dwa podstawowe pojęcia: ochrona zabytków i opieka nad zabytkami. Zgodnie z artykułem 4, ochrona zabytków stanowi zadanie organów administracji publicznej i polega (w szczególności) na podejmowaniu przez nie działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska⁶.

Opieka nad zabytkami pozostaje domeną ich właścicieli oraz posiadaczy zabytków i polega na zapewnianiu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury⁷.

Według art. 6 Ustawy, ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:
 - a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa,
 - d) dziełami budownictwa obronnego,
 - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - f) cmentarzami,
 - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
 - a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,

⁶ Tamże, art. 4.

⁷ Tamże, art. 5.

- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539, z 1998 r. Nr 106, poz. 668, z 2001 r. Nr 129, poz. 1440 oraz z 2002 r. Nr 113, poz. 984),
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) reliktnymi działalnościami gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej⁸.

Zgodnie z art. 7 Ustawy, w Polsce wyróżnia się cztery formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków;

Zgodnie z art. 9 Ustawy, do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku znajdującego się w rejestrze (np. otulina – bez względu na jej wartość historyczną), ponieważ czyni się to w celu poszerzenia i zintensyfikowania ochrony elementu już wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Zgodnie z art. 10. Ustawy, do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej albo naukowej⁹.

⁸ Tamże, art. 6.

⁹ Tamże, art. 7, 8, 9, 10.

- 2) uznanie za pomnik historii zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego. Niektóre z obiektów uznanych za pomnik historii mogą zostać przedstawione przez właściwego ministra Komitetowi Światowego Dziedzictwa – celem wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa;
- 3) utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej; wniosek o utworzenie parku kulturowego sporządza burmistrz w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, wymaga on zatwierdzenia przez radę miejską. Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, istnieje obowiązek sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione specjalne zakazy i ograniczenia, które szczegółowo określa art. 17 ustawy¹⁰;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

W art. 19 Ustawy zapisano, że w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się w szczególności ochronę: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, oraz parków kulturowych. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie. W dokumentach tych ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej, obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków. Art. 20 ustawy precyzuje, że wszelkie projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków¹¹.

¹⁰ Tamże, art. 16, 17.

¹¹ Tamże, art. 18, 19, 20.

Pozostałe akty prawne regulujące kwestie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W artykule 7 ust. 1, pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142 poz. 1591) zostały określone zadania własne gminy, w tym obejmujące sprawy kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Wśród innych uregulowań prawnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zapisanych w obowiązujących ustawach, wymienić należy:

- 1) ustawę z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.);
- 2) ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity Dz.U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118 z późn. zm.);
- 3) ustawę z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz.U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 z późn. zm.);
- 4) ustawę z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. Nr 92, poz. 880 z późn. zm.);
- 5) ustawę z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz.U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 z późn. zm.);
- 6) ustawę z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz.U. z 2001 r. Nr 13, poz. 123 z późn. zm.)
- 7) ustawę z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2003 r. Nr 96, poz. 873 z późn. zm.).

Ponadto zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w osobnych ustawach, tj. w:

- 1) ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24 z późn. zm.);
- 2) ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. Nr 85, poz. 539 z późn. zm.).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz.U. z 2006 r. Nr 97, poz. 673 z późn. zm.).

Akty prawne powiązane z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., mające wpływ na działania związane z ochroną dziedzictwa, to także:

- 1) Ustawa z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim (Dz.U. 1999 nr 90 poz. 999);
- 2) Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. 1997 nr 133 poz. 883);
- 3) Ustawa z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. 2010 nr 182 poz. 1228).

Europejska polityka w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej

Z faktu członkostwa Polski w Unii Europejskiej wynika zależność od norm prawodawstwa unijnego. Ochrona i wspieranie działań dotyczących wspólnego dziedzictwa oraz poszanowanie i popieranie różnorodności kulturowej stanowią jeden z fundamentów Unii Europejskiej. Reguła poszanowania i wspierania różnorodności kultur jest szczególnie ważna w obliczu różnorodności dorobku materialnego i niematerialnego narodów europejskich. Zaakcentowane to zostało m.in. w wersji skonsolidowanej Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, będącego głównym aktem prawa pierwotnego Unii Europejskiej (obok Traktatu o Unii Europejskiej). W tytule XIII Kultura zapisano:

„Unia przyczynia się do rozkwitu kultur Państw Członkowskich, w poszanowaniu ich różnorodności narodowej i regionalnej, równocześnie podkreślając znaczenie wspólnego dziedzictwa kulturowego (ust. 1). Działanie Unii zmierza do zachęcania do współpracy między Państwami Członkowskimi oraz, jeśli to niezbędne, do wspierania i uzupełniania ich działań w następujących dziedzinach: pogłębiania wiedzy oraz upowszechniania kultury i historii narodów europejskich, zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim, niehandlowej wymiany kulturalnej, twórczości artystycznej i literackiej, włącznie z sektorem audiowizualnym (ust. 2). Unia i Państwa Członkowskie sprzyjają współpracy z państwami trzecimi oraz z organizacjami międzynarodowymi właściwymi w dziedzinie kultury, zwłaszcza z Radą Europy (ust. 3)”¹².

Kultura uznawana jest przez Unię Europejską jako element rozwoju ekonomicznego, integracji społecznej i obywatelskiej w regionach.

Ratyfikowane Konwencje Rady Europy i Konwencje UNESCO

Ratyfikowane umowy międzynarodowe, w tym m.in. konwencje Rady Europy w dziedzinie kultury, wskazują cele i zadania dla całej społeczności europejskiej oraz determinują kierunki działań w ramach polityki krajowej. Do ratyfikowanych przez Polskę konwencji Rady Europy należą:

- 1) Europejska Konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (Dz. U. z 1996 r. Nr 120, poz. 564);
- 2) Europejska Konwencja Krajobrazowa (Dz. U. z 2006 r. Nr 14, poz. 98);
- 3) Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy (Dz. U. z 2012 r., poz. 210).

¹² Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej C 326 z 26.10.2012, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:326:FULL:PL:PDF> [data dostępu: 5.05.2014 r.].

Obok Konwencji Rady Europy, kierunki działań w ramach polskiej polityki ochrony i opieki nad zabytkami i dziedzictwem kulturowym (materialnym i niematerialnym) determinują ratyfikowane przez Polskę konwencje UNESCO. Są to:

- 1) Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z regulaminem wykonawczym do tej Konwencji oraz Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisane w Hadze dnia 14 maja 1954 r. (Dz. U. 1957 nr 46 poz. 212);
- 2) II protokół do Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisanej w Hadze dnia 14 maja 1954 r. (Dz. U. z 2012 r., poz. 248);
- 3) Konwencja dotycząca środków zmierzających do zakazu i zapobieganiu nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury, sporządzona w Paryżu dnia 17 listopada 1970 r. (Dz. U. 1974 nr 20 poz. 106);
- 4) Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r. przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury na jej siedemnastej sesji (Dz. U. 1976 nr 32 poz. 190);
- 5) Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r. (Dz. U. 2011 nr 172 poz. 1018);
- 6) Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego (Dz. U. z 2007 r. Nr 215, poz. 1585).

Międzynarodowa Karta Konserwacji i Restauracji Zabytków i Miejsc Zabytkowych, tzw. Karta Wenecka¹³

Przyjęta została w 1964 r. przez II Międzynarodowy Kongres Architektów i Techników Zabytków w Wenecji i podpisana przez przedstawiciela Polski. Karta określa pięć podstawowych zasad i pojęć dotyczących konserwacji:

- 1) Definicja „budynku zabytkowego” została rozszerzona o grupy i zespoły budowli (w art. 1 stwierdzono, że pojęcie „zabytku” obejmuje zarówno odosobnione dzieło architektoniczne, jak też zespoły miejskie i wiejskie oraz miejsca, będące świadectwem poszczególnych cywilizacji, ewolucji o doniosłym znaczeniu bądź wydarzenia historycznego. Rozciąga się ono nie tylko na wielkie dzieła, ale również na skromne obiekty, które z upływem czasu nabrały znaczenia kulturalnego);
- 2) Konserwacja zabytków jest konieczna dla zachowania trwałości budowli, ale w jej trakcie nie należy zmieniać układu przestrzennego budynku ani jego wystroju.

¹³ Postanowienia i uchwały II Międzynarodowego Kongresu Architektów i Techników Zabytków w Wenecji w 1964 r., w: <http://www.nid.pl/upload/iblock/15f/15f3d8201c79013f37d81be7c64697f5.pdf>; data dostępu: 8.05.2014.

Chronić powinno się również otoczenie zabytku. Nie powinno się przenosić ani usuwać żadnych elementów zabytku, chyba że jest to konieczne dla jego ratowania;

- 3) Restauracja powinna być podejmowana tylko w razie konieczności. Nie powinno się przeprowadzać rekonstrukcji zabytku – należy uszanować oryginalną substancję konstrukcji oraz materiały. Wszystkie nowo dodane elementy zabytkowego budynku powinny być rozróżnialne od oryginalnych. Tam, gdzie niemożliwe jest zastosowanie technologii tradycyjnych, dopuszczalne jest zastosowanie sprawdzonych technologii nowoczesnych. Fragmenty budowli pochodzące z wszystkich etapów powstawania powinny być chronione. Niedopuszczalne jest umieszczanie wiernych kopii elementów budynku w miejsce oryginalnych;
- 4) Prace archeologiczne mogą być wykonywane wyłącznie przez specjalistów. Wykonując prace archeologiczne nie należy modyfikować zabytkowego budynku w celach ukazania dawniejszych warstw archeologicznych.
- 5) W trakcie każdych prac konserwatorskich należy wykonywać dokumentację konserwatorską i projektową, którą należy udostępnić w publicznych archiwach.

Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020¹⁴

Dokument ten został uchwalony przez Radę Ministrów w 2005 r. Bazuje on na przyjętej przez RM Narodowej Strategii Kultury na lata 2004-2013 i rozszerza jej zakres do roku 2020. Stanowi podstawę dla mecenatu państwa w dziedzinie kultury oraz realizacji nowej polityki kulturalnej, uwzględniającej realia wynikające z funkcjonowania Polski w strukturach Unii Europejskiej.

Uzupełnienia obejmowały w szczególności następujące kwestie:

- aktualizacja diagnozy zawartej w NSRK na lata 2004-2013,
- rozszerzenie celów NSRK o cele zawarte w projekcie Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007-2013,
- opracowanie systemu realizacyjnego NSRK,
- opracowanie systemu wdrażania i monitoringu NSRK.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury zawiera opis 11 programów operacyjnych, które precyzują, w jaki sposób będzie ona realizowana pod względem finansowania działalności kulturalnej ze środków Ministra Kultury:

¹⁴ Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury, Warszawa 2005, w: <http://bip.mkidn.gov.pl/media/docs/050617nsrk-uzupelnienie.pdf>; dostęp: 8.05.2014.

- 1) Program operacyjny „Promocja twórczości”,
- 2) Program operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”,
- 3) Program operacyjny „Promocja czytelnictwa”,
- 4) Program operacyjny „Edukacja kulturalna i upowszechnianie kultury”,
- 5) Program operacyjny „Obserwatorium kultury”,
- 6) Program operacyjny „Promocja kultury polskiej za granicą”,
- 7) Program operacyjny „Rozwój infrastruktury kultury i szkolnictwa artystycznego oraz wzrost efektywności zarządzania kulturą”,
- 8) Program operacyjny „Promesa Ministra Kultury”,
- 9) Program operacyjny „Media z kulturą”,
- 10) Program operacyjny „Rozwój inicjatyw lokalnych”,
- 11) Program operacyjny „Znaki Czasu”.

Programy operacyjne obejmują okres 2005-2020, a alokacja finansowa jest ogłaszana przez Ministra Kultury na dany rok budżetowy. Programy są podstawą ubiegania się o środki Ministra Kultury na zadania z zakresu kultury realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury, instytucje filmowe, szkoły i uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze.

Realizacja projektów mieszczących się w programach operacyjnych przebiega według zasad równego traktowania i niedyskryminacji. Za istotne uznano również, aby projekty umożliwiały poszerzenie udziału niepełnosprawnych w życiu kulturalnym.

Problematyki ochrony i opieki nad zabytkami dotyczy Program operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Program operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”

Program ten posiada charakter horyzontalny. Za jego realizację odpowiedzialne są dwie instytucje: Departament Ochrony Zabytków oraz Departament Dziedzictwa Narodowego. Celem programu jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków oraz rozwój kolekcji muzealnych. Program dotyczy również placówek emigracyjnych oraz zabytków polskich i z Polską związanych, znajdujących się poza granicami kraju. Celami programu są:

- 1) poprawa stanu zachowania zabytków;
- 2) zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także dziedzictwa archeologicznego);
- 3) kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne;
- 4) zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych;
- 5) poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji;
- 6) zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

Realizacja założeń programu odbywa się w ramach dwóch komplementarnych priorytetów:

Priorytet 1 „Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych” – poprawa stanu zachowania zabytków, działania rewitalizacyjne, konserwacyjne, modernizacyjne, adaptacja i ochrona obiektów zabytkowych, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków, prace dokumentacyjne, działania mające na celu zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę.

Priorytet 2 „Rozwój i konserwacja kolekcji muzealnych” – zakup dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, a także starodruków i archiwaliów, konserwacja i digitalizacja muzealiów, archiwów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieranie rozwoju pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji¹⁵.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030¹⁶

Dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski przyjęty został przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długiej perspektywie czasowej. Szczególny nacisk położony został na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, który decyduje o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe.

¹⁵ Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 – Programy Operacyjne, Warszawa 2005 – Program operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”, s. 1, 2 i 5.

¹⁶ Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, w: http://www.mir.gov.pl/rozwoj_regionalny/polityka_przestrzenna/kpz/aktualnosci/documents/kpz2030.pdf; data dostępu: 8 maja 2014.

W ramach dokumentu zdefiniowane zostały m.in. uwarunkowania polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych dwudziestu lat – zbiór czynników i procesów zależnych w niewielkim stopniu od działań rządu i innych podmiotów publicznych, które mogą jednak wywierać duży wpływ na sposób prowadzenia polityki przestrzennego zagospodarowania kraju, wyznaczanie celów i możliwości ich osiągnięcia, w związku z czym powinny być uwzględniane w formułowaniu i prowadzeniu tej polityki. Uwzględniono wśród nich także uwarunkowania wynikające z dziedzictwa kulturowego. Zdiagnozowano m.in. niski, niezgodny z posiadanym potencjałem rozwojowym, poziom wykorzystania funkcji symbolicznych i promocyjnych zasobów dziedzictwa kulturowego.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 uwzględnia powiązania polityki przestrzennej z ochroną i opieką nad zabytkami oraz zalecenia odnoszące się do zachowania i wykorzystania dziedzictwa kulturowego Polski:

- 1) rewitalizacja historycznych i zabytkowych obiektów w celu wzmocnienia i wyeksponowania ich funkcji;
- 2) zabezpieczenie możliwości dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o zachowanie w dobrym stanie zasobów naturalnych, kulturowych i lokalnych walorów środowiska;
- 3) zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, w tym najcenniejszych fragmentów przestrzeni przyrodniczej, w procesie trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego – przy aktywnym udziale różnorodnych partnerów, w szczególności społeczności lokalnych;
- 4) rozpoznanie i zachowanie charakterystycznych krajobrazów przyrodniczych i historycznych oraz związanych z nimi elementów symbolicznych o charakterze dóbr materialnych lub stanowiących część niematerialną dziedzictwa kultury oraz rozwój współczesnych krajobrazów kulturowych;
- 5) wykorzystanie unikalnych zasobów krajobrazu kulturowego i budowanie specjalizacji terytorialnej w celu rozwoju lokalnych rynków pracy;
- 6) ochrona i wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju obszarów wiejskich ich potencjału przyrodniczego, krajobrazowego i kulturowego;
- 7) dbałość o zabytki oraz dziedzictwo kulturowe, kultywowanie tradycji lokalnych, sprzyjające rozwojowi turystyki i wspomagające proces budowania/wzmacniania tożsamości kulturowej;
- 8) kompleksowe lokalne programy rewitalizacji powinny zapewniać poprawę stanu budynków mieszkalnych i budynków użyteczności publicznej, ochronę dziedzictwa kulturowego, zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni publicznych, poprawę transportu publicznego, itp.;
- 9) zintegrowana ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego;
- 10) prowadzenie aktywnej polityki konserwatorskiej i promocyjnej w stosunku do zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i zabytkowych obiektów kultury, obejmującej określenie przestrzeni i obiektów poddanych ochronie lub wskazanych

do ochrony, prowadzenie monitoringu zachowania zasobów; powstanie list krajobrazów i obiektów o unikatowych wartościach przyrodniczych, historycznych, archeologicznych, szczególnie o cechach symbolu, a także upowszechnienie listy krajobrazów zagrożonych;

11) zabezpieczenie dziedzictwa przed skutkami klęsk żywiołowych;

12) edukacja obywatelska w zakresie budowania powszechnego przekonania, że polska przestrzeń pojmowana jako bogactwo naturalne i dziedzictwo kulturowe podlega zasadom zrównoważonego rozwoju, a ład przestrzenny jest dobrem publicznym.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2013-2016. Projekt¹⁷

Opracowanie Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami jest ustawowym obowiązkiem Ministra Kultury, zgodnie z zapisem ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dokument (projekt z dnia 3 grudnia 2013 r.) określa cele i kierunki działań oraz zadania, które powinny być podjęte w szczególności przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Celem krajowego Programu jest wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków.

Dla realizacji celu głównego opracowano trzy cele szczegółowe:

- 1) wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce,
- 2) wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków,
- 3) tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

Cele te realizowane będą w ramach szczegółowych zadań.

Cel szczegółowy 1: Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce

¹⁷ Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2013-2016. Projekt, Warszawa 20 września 2013, w: http://bip.mkidn.gov.pl/media/docs/ogloszenia/2013/20130920Krajowy_program.pdf, data dostępu: 8.05.2014.

Kierunek działania 1: Porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych.

Kierunek działania 2: Przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego.

Kierunek działania 3: Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych.

Kierunek działania 4: Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego.

Kierunek działania 5: Opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych.

Kierunek działania 6: Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków.

Kierunek działania 7: Realizacja badań w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

Cel szczegółowy 2: Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków

Kierunek działania 1: Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach.

Kierunek działania 2: Wypracowanie standardów pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną.

Kierunek działania 3: Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków.

Kierunek działania 4: Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

Cel szczegółowy 3: Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji

Kierunek działania 1: Przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa.

Kierunek działania 2: Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych.

Kierunek działania 3: Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu.

Kierunek działania 4: Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego¹⁸.

W ramach dokumentu zdefiniowane zostały także zagadnienia horyzontalne, rozumiane jako tematy przewodnie, których problematyka została poruszona w co najmniej dwóch obszarach diagnozy oraz dwóch celach szczegółowych. Wskazują one priorytety w obszarze ochrony zabytków przyjęte do realizacji do 2016 r. Są to:

- 1) podniesienie sprawności i skuteczności działań organów ochrony zabytków, w tym jakości merytorycznej decyzji administracyjnych;
- 2) porządkowanie rejestru zabytków oraz stworzenie wiarygodnej metodologicznie diagnozy stanu zachowania zabytków nieruchomych;
- 3) zwiększenie uspołecznienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; budowanie partnerskich relacji z obywatelami, jak i propagowanie postaw współodpowiedzialności społecznej za zachowanie zabytków;
- 4) implementacja procesów kształtowania postawy krajobrazowej wśród organów ochrony zabytków;
- 5) zwiększenie zaangażowania samorządów (w szczególności na poziomie gmin) w ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków, w tym propagowanie parków kulturowych jako skutecznej formy ochrony zabytków¹⁹.

¹⁸ Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami. Projekt, 3 grudnia 2013 r., s.63.

¹⁹ Tamże, s. 62.

Relacje Programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”²⁰

Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+” została przyjęta uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego nr IV; 38.2 2013 z dnia 1 lipca 2013 r. W dokumencie określono cztery strategiczne cele rozwojowe:

cel I – Województwo śląskie regionem nowoczesnej gospodarki rozwijającej się w oparciu o innowacyjność i kreatywność;

cel II – Województwo śląskie regionem o wysokiej jakości życia opierającej się na powszechnej dostępności do usług publicznych o wysokim standardzie;

cel III – Województwo śląskie regionem atrakcyjnym i funkcjonalnej przestrzeni;

cel IV – Województwo śląskie regionem otwartym będącym istotnym partnerem rozwoju Europy.

W ramach celu strategicznego III znalazły się kierunki służące wysokiemu poziomowi ładu przestrzennego i efektywnego wykorzystania przestrzeni, a wśród nich jeden, mający bezpośredni związek z opieką nad dziedzictwem kulturowym: „Przywracanie pozycji lub nadawanie nowych funkcji obiektom zabytkowym oraz symbolicznym w życiu społeczności lokalnych”.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego²¹

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego uchwalony przez Sejmik Województwa Śląskiego 21 lipca 2004 r. i opublikowany w Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego (2004 nr 68 poz. 2049) jest dokumentem planowania strategicznego określającym działania, za pomocą których samorząd województwa wpływa na rozmieszczenie funkcji terenów w przestrzeni i ich wzajemne powiązanie. Plan uwzględnia założenia polityki przestrzennej państwa i tworzy warunki do realizacji ustaleń strategii rozwoju województwa. W dokumencie zasadzie równoważenia rozwoju podporządkowano system długookresowych celów polityki przestrzennej województwa śląskiego, którego rozwinięciem jest m.in. „zasada ochrony innych wartości wysoko cenionych o podstawowym znaczeniu dla racjonalnego

²⁰ <http://www.slaskie.pl/zalaczniki/2013/07/04/1372921202/1372921250.pdf>; data dostępu: 8.05.2014. Dokument jest aktualizacją Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020” uchwalonej przez Sejmik Województwa 17 lutego 2010 r.

²¹ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego, Katowice 21 czerwca 2004, w: http://www.slaskie.pl/przest_plan/pzpws.pdf; dostęp: 8.05.2014.

gospodarowania przestrzeni, takich jak: wymagania ładu przestrzennego; walory architektoniczne i krajobrazowe; wymagania ochrony środowiska (w tym gospodarowania wodami i ochrony gruntów rolnych i leśnych); wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej; wymagania ochrony zdrowia oraz bezpieczeństwa ludzi i mienia, a także osób niepełnosprawnych; walory ekonomiczne przestrzeni; prawa własności; potrzeby obronności i bezpieczeństwa państwa; potrzeby interesu publicznego”²².

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017 jest spójny z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego w zakresie celów polityki przestrzennej. Są nimi:

- cel I – Dynamizacja i restrukturyzacja przestrzeni województwa;
- cel II – Wzmocnienie funkcji węzłów sieci osadniczej;
- cel III – Ochrona zasobów środowiska, wzmocnienie systemu obszarów chronionych i wielofunkcyjnego rozwoju terenów otwartych.

W ramach „Wzmacniania funkcji węzłów sieci osadniczej” przyjęto w Planie kierunek „Rewitalizacja miejskich dzielnic”, który ma być realizowany m.in. przez rewaloryzację dzielnic śródmiejskich – obejmującą między innymi zagadnienia zabytkowych układów urbanistycznych historycznych miast²³.

Wśród ustaleń Planu dotyczących celu I przyjęto „Wykreowanie zintegrowanego regionalnego produktu turystycznego”, poprzez realizację następujących działań:

- podnoszenie rangi obiektów dziedzictwa kulturowego (uznanie za pomnik historii, wpis na listę światowego dziedzictwa kultury UNESCO), w tym zabytków sakralnych, przemysłowych, rezydencjonalnych, budownictwa drewnianego;
- tworzenie markowych produktów turystycznych, obejmujące między innymi zagadnienia koncentracji działań wokół tych produktów, które mają największą szansę na odniesienie sukcesu rynkowego, w tym na przykład dotyczących turystyki rekreacyjnej, aktywnej i specjalistycznej, turystyki biznesowej i kongresowej, turystyki miejskiej kulturowej, turystyki na obszarze pogranicza i tranzytowej – organizowanej z przejściami do Republiki Czeskiej i Republiki Słowackiej²⁴.

We wnioskach i rekomendacjach dla samorządów lokalnych autorzy planu zapisali m.in. „tworzenie parków kulturowych w celu ochrony krajobrazów kulturowych oraz zachowania

²² Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego, s. 65

²³ Tamże, s. 74.

²⁴ Tamże, s. 70.

wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”²⁵.

Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie śląskim na lata 2014-2017²⁶

Przedmiotem ustaleń tego dokumentu są wszystkie zabytki na terenie województwa śląskiego, niezależnie od form ochrony jakimi są objęte. Podlegają one opiece bez względu na stan zachowania (art 6, ust. 1 i 2 Ustawy z 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). W rozdziale 11.3., dotyczącym zasobów zabytków Województwa, wymieniono Cieszyn wśród miast, o których wyrazie architektonicznym „decydują obiekty powstałe w XIX w., w stylach eklektyzmu, historyzmu, secesji, a także realizacje reprezentujące różne fazy modernizmu z lat 1918-1939”. Do budowli sakralnych w województwie śląskim o wysokich walorach historycznych zaliczono kościół romański i ewangelicki kościół Jezusowy w Cieszynie.

W rozdziale 11.6. pt. Finansowanie opieki nad zabytkami wymieniono źródła środków pozyskiwanych w latach 2010-2013 na opiekę nad zabytkami w województwie śląskim. Były to: dotacje Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, dotacje Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, dotacje Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska oraz środki z budżetu Samorządu Województwa Śląskiego rozdysponowane w konkursach na cele związane z opieką nad zabytkami. Powiaty i gminy na prowadzenie swoich działań mogły też pozyskiwać dotacje z innych źródeł, w tym z funduszy europejskich.

W rozdziale 11.7. pt. Dziedzictwo kulturowe jako element gospodarki autorzy dokumentu stwierdzili, że „dużym zainteresowaniem powiatów i gmin cieszy się możliwość wsparcia rozwoju gospodarczego przez rewitalizację obiektów zabytkowych na cele publiczne związane z kultywowaniem i kreowaniem kultury”. Wśród przykładów wymieniono gminę Cieszyn, która adaptowała na potrzeby własnych instytucji kultury wiele obiektów zabytkowych: Zamek Cieszyn, Pałac Bludowskich (Książnica Cieszyńska), Cieszyńskie Centrum Kultury – Dom Narodowy.

Misję Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie śląskim na lata 2014-2017 sformułowano następująco:

DOBRCZE ZACHOWANE, ZADBANE ZABYTKI STANOWIĄCE O TOŻSAMOŚCI REGIONU KLUCZOWYM CZYNNIKIEM BUDOWY KAPITAŁU SPOŁECZNEGO WOJEWÓDZTWA, ROZWOJU GOSPODARCZEGO WOJEWÓDZTWA ORAZ JEGO PROMOCJI W KRAJU I NA ŚWIECIE.

Realizacji tej misji pomagać mają dwa cele strategiczne programu:

²⁵ Tamże, s. 103.

²⁶ Dziennik urzędowy województwa śląskiego, Katowice, dnia 25 marca 2014, poz. 1764.

cel strategiczny I – Kształtowanie kulturowego obrazu województwa,
cel strategiczny II – Kształtowanie pozytywnych postaw społeczeństwa wobec dziedzictwa kulturowego regionu.

Cel strategiczny I scharakteryzowano w dokumencie następująco:

„Dla kształtowania kulturowego obrazu województwa konieczne jest stworzenie warunków do włączenia zabytków w procesy gospodarcze. Można to osiągnąć na drodze integracji działań społeczno-gospodarczych na rzecz zabytków, wykorzystania zabytków dla celów gospodarczych, rewitalizacji obszarów zdegradowanych i przemysłowych oraz kształtowania krajobrazów kulturowych z poszanowaniem tradycji miejsca. Właściwie zachowane, atrakcyjnie eksponowane i udostępnione zbiory zabytków będą stanowić ważny element rozwoju gospodarczego regionu”²⁷.

Cel strategiczny II zdefiniowano w ten sposób:

„Poszanowanie dla zabytków, historii i tradycji regionu wynika z wiedzy i identyfikacji z daną przestrzenią. Jedynie wysoka świadomość społeczna o wartości zabytków i tradycji oraz potrzeba ich zachowania dla przyszłych pokoleń są w stanie zapewnić kształtowanie obrazu kulturowego województwa z poszanowaniem jego historii i według zasad zrównoważonego rozwoju. Osiągnięcie tego celu wymaga propagowania wiedzy o zabytkach oraz aktywności społeczeństwa na rzecz opieki nad zabytkami. Cele te można osiągnąć przez szeroko zakrojone działania edukacyjne oraz popularyzację i promocję wiedzy o zabytkach, a także wspieranie działań zachęcających do poznawania dziedzictwa kulturowego regionu i stosowanie zachęt do pracy na rzecz opieki nad zabytkami przez nagradzanie przykładów dobrych praktyk”.

Wśród najważniejszych kierunków działań znalazły się:

- weryfikacja zabytków województwa,
- tworzenie nowoczesnych struktur zarządzania zabytkami,
- marketing produktów kulturowych i kulturowo-gospodarczych,
- konserwacja i adaptacja zabytków,
- kształtowanie obszarów zabytkowych i krajobrazów kulturowych,
- wzmocnienie edukacji o dziedzictwie kulturowym,
- popularyzacja i promocja zabytków i wiedzy o zabytkach.

²⁷ Tamże, s. 27.

Strategia Rozwoju Kultury w Województwie Śląskim na lata 2006-2020²⁸

Strategia Rozwoju Kultury w Województwie Śląskim na lata 2006-2020 to dokument określający cele strategiczne rozwoju kultury wraz z kierunkami działań. W dokumencie tym wyznaczono cztery cele strategiczne:

- cel I – Wzrost kompetencji potrzebnych do uczestnictwa w kulturze, efektywnego zarządzania kulturą oraz twórczości artystycznej w warunkach gospodarki rynkowej;
- cel II – Wzrost poziomu uczestnictwa w kulturze (biernego – w roli odbiorców treści kulturowych i czynnego – w roli twórców treści kulturowych);
- cel III – Upowszechnianie i zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu (materialnego i niematerialnego) oraz jego lepsze wykorzystywanie do celów turystycznych;
- cel IV – Tworzenie lepszych warunków dla rozwoju środowisk twórczych i wykorzystywanie ich kreatywności.

W związku z celem III najważniejszym pod względem ochrony zabytków ustalono następujące kierunki działań:

- rozpoznawanie zasobów dziedzictwa kulturowego oraz prowadzenie projektów badawczych na jego temat;
- inwentaryzowanie dziedzictwa kulturowego;
- popularyzacja dziedzictwa kulturowego (w tym z użyciem najnowszych technik);
- rewitalizacja i renowacja obiektów zabytkowych;
- rewitalizacja obiektów i terenów przemysłowych znajdowanie dla nich nowych funkcji;
- wykorzystywanie dziedzictwa kulturowego regionu na potrzeby turystyki (promocja, tworzenie produktów turystyki kulturowej);
- tworzenie zasobów dziedzictwa kulturowego regionu.

Strategia Rozwoju Śląska Cieszyńskiego 2001-2016²⁹

Strategia Rozwoju Śląska Cieszyńskiego na lata 2001-2016 to dokument powstały w wyniku działań podjętych wspólnie przez władze powiatu cieszyńskiego i Związek Komunalny Ziemi

²⁸ <http://www.slaskie.pl/zalaczniki/2009/07/24/1248425779/1248425854.pdf>; dostęp: 8.05.2014. Strategia Rozwoju Kultury w Województwie Śląskim na lata 2006-2020 przyjęta została przez Sejmik Województwa Śląskiego 28 sierpnia 2006. Dokument zawiera wizje, pola i cele strategiczne oraz kierunki działań w obszarze kultury w województwie śląskim.

²⁹ Strategia Rozwoju Śląska Cieszyńskiego 2001-2016, w: http://www.powiat.cieszyn.pl/files/strategia_rozwoju2001_2016.pdf; dostęp: 8 maja 2014.

Cieszyńskiej. Wyraża wolę społeczności lokalnej do realizacji wspólnych celów prowadzących do trwałego rozwoju i wzrostu gospodarczego.

W domenie turystyki i sportu zapisano dwa cele strategiczne powiązane z opieką nad zabytkami: „**Wypracowanie i realizacja całościowej regionalnej koncepcji rozwoju turystyki**” i „**Rozwój gospodarczy Śląska Cieszyńskiego poprzez rozwój ruchu turystycznego**”.

Z domeną kultury związany jest cel strategiczny „**Zwiększenie udostępnienia kultury wszystkim mieszkańcom oraz edukacji regionalnej, artystycznej i kulturalnej**”. Wynika z niego cel operacyjny 1.2. „Wdrożenie programu edukacji regionalnej”. W jego ramach mają być realizowane następujące działania:

- 1.2.1. Wdrożenie programu w szkołach w formie lekcji w ramach ścieżki międzyprzedmiotowej „Edukacja regionalna” oraz w formie zajęć pozalekcyjnych realizowanych w szkołach i ośrodkach kultury;
- 1.2.2. Stworzenie systemu współpracy szkół, instytucji i organizacji;
- 1.2.3. Stworzenie banku danych na temat realizowanych w szkołach Śląska Cieszyńskiego programów autorskich i innych inicjatyw edukacyjnych z dziedziny edukacji regionalnej.

W Strategii Rozwoju Śląska Cieszyńskiego 2001-2016 opieki nad dziedzictwem kulturowym dotyczy bezpośrednio cel 2. „**Zachowanie i kultywowanie lokalnych tradycji oraz ochrona krajobrazu kulturowego Śląska Cieszyńskiego**”. Jest on szczególnie istotny w powiązaniu z programem opieki nad zabytkami Cieszyna. W jego ramach przyjęto m.in.:

- a) cel operacyjny: 2.3. „Kompleksowa ochrona dóbr kultury”. Składa się on z następujących projektów:

- 2.3.1. Powołanie powiatowych służb konserwatorskich;
- 2.3.2. Inwentaryzacja zabytków kultury;
- 2.3.3. Stworzenie oferty inwestycyjnej dla obiektów zabytkowych, określającej właściwy dla nich sposób użytkowania;
- 2.3.4. Inwentaryzacja działających na terenie powiatu tradycyjnych zakładów rzemieślniczych i przemysłowych, gospodarstw rolnych stosujących tradycyjne narzędzia i formy gospodarowania oraz innych tradycyjnych i zanikających form aktywności gospodarczej a także opracowanie oferty zwiedzania i prezentacji tych miejsc skierowanej do organizatorów turystyki oraz szkół;
- 2.3.5. Realizacja programu utworzenia skansenu przy Muzeum Beskidzkim w Wiśle.

- b) cel operacyjny 2.4. „Rewitalizacja zabytkowych kwartałów w miejscowościach o zachowanym układzie historycznym (Cieszyn, Skoczów, Strumień, gm. Istebna)” złożony z projektów:

- 2.4.1. Przygotowanie opracowań projektowych;
- 2.4.2. Realizacja planu rewitalizacji.

- c) cel operacyjny 2.5. „Wspieranie rozwoju i promowanie Muzeum Śląska Cieszyńskiego, Książnicy Cieszyńskiej oraz Uniwersytetu Śląskiego”.
- d) cel operacyjny 2.6. „Opracowanie i wdrożenie działań z zakresu kultury na szczeblu powiatu oraz inicjowanie, wspieranie i prowadzenie wspólnych projektów”.

Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Relacje Programu opieki nad zabytkami z innymi dokumentami strategicznymi na poziomie Gminy

Strategia Rozwoju Miasta Cieszyna na lata 2010-2020³⁰

W analizie SWOT zawartej w tym dokumencie wśród silnych stron miasta wymieniono: bardzo dobrą jakość i różnorodność wydawanych materiałów promocyjnych; bogatą spuściznę historyczną miasta oraz liczne obiekty dziedzictwa kulturowego, bogate dziedzictwo materialne – zabytki architektury i unikatowe kolekcje. Wśród słabych stron wyliczono: brak oferty turystycznej dla szkół i innych placówek edukacyjnych; zły stan techniczny wielu obiektów zabytkowych, niewykorzystany potencjał „cieszyńskiej Wenecji”; niewykorzystany potencjał Wzgórza Zamkowego – brak stałej wystawy, informacji multimedialnej i wizualnej, makiety, itp., duży ruch samochodowy w miejscach reprezentacyjnych miasta – Rynek, Starówka, itp.

W planie operacyjnym Strategii wyznaczono kierunki rozwoju miasta, które włączają dziedzictwo kulturowe w proces rozwoju, o czym świadczą przyjęte następujące cele strategiczne i realizujące je cele operacyjne:

Cel strategiczny: Kreowanie ośrodka turystycznego o znaczeniu ponadregionalnym

Cele operacyjne:

- 1) odrestaurowanie i właściwe zagospodarowanie strefy zabytkowej miasta,
- 2) udostępnienie dla zwiedzających obiektów zabytkowych i zbiorów historycznych,
- 3) zapewnienie wysokiego poziomu obsługi ruchu turystycznego.

³⁰ Załącznik nr 1 do uchwały nr LII/539/10 Rady Miejskiej Cieszyna z dnia 28 października 2010. <http://www.cieszyn.pl/files/Strategia%20Rozwoju%20Miasta%20Cieszyna%20na%20lata%202010-2020.pdf>, dostęp: 8.05.2014.

Studium uwarunkowań kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Cieszyna (marzec 2013)³¹

Ustalenia Studium określają m.in. obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Z analizy uwarunkowań wyciągnięto następujące wnioski:

- Głównym wyzwaniem dla miasta, wobec przeznaczenia kilkuset obiektów do ochrony, będzie przede wszystkim zachowanie ich w nie pogorszonym stanie i ustalenie warunków tej ochrony w planach miejscowych;
- Należy uwzględnić ochronę obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów przeznaczonych przez wojewódzkiego konserwatora zabytków do ujęcia w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- Na obszarach o kumulacji obiektów podlegających ochronie należy dążyć do wyeliminowania ewentualnych konfliktów funkcjonalnych z pozostałym zagospodarowaniem.

W podsumowaniu stwierdzono, że wśród podstawowych uwarunkowań mających bezpośredni wpływ na rozwiązania dotyczące kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Cieszyna znajdują się obszary o kumulacji obiektów podlegających ochronie i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. W związku z tym należy:

- uwzględnić ochronę obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów przeznaczonych przez wojewódzkiego konserwatora zabytków do ujęcia w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- na obszarach o kumulacji obiektów podlegających ochronie należy dążyć do wyeliminowania ewentualnych konfliktów funkcjonalnych z pozostałym zagospodarowaniem.

W części Studium dotyczącej kierunków zagospodarowania przestrzennego w celu uczytelnienia struktury funkcjonalno-przestrzennej miasta i wskazania funkcji dominujących wprowadzono podział miasta na 13 jednostek strukturalnych (urbanistycznych). Jednostka A obejmuje obszar ścisłego centrum ograniczony ulicami: Zamkową, Michejdy, Korfantego, Bielską, Górną, Poniatowskiego, Błogocką, Ogrodową, Raszki i 3 Maja³². Obowiązują tutaj ścisłe rygory odnośnie do zagospodarowania i użytkowania terenu. Stare Miasto jest przestrzenią publiczną i wymaga opracowania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. W związku z tym przy pracach planistycznych należy dążyć do nadania

³¹ Studium uwarunkowań kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Cieszyna, w: bip.um.cieszyn.pl/bip_download.php?id=15766; data dostępu: 8.05.2014.

³² W chwili opracowywania Studium ten układ urbanistyczny był wpisany do rejestru zabytków województwa śląskiego. Decyzja Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z 2010 r. została uchylona przez Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków 18 marca 2013 r.

całemu zespołowi odpowiedniego znaczenia jako wizytówki miasta. Wzmocnieniu powinny ulec funkcje: turystyczna, handlowa, administracyjna i kulturalna.

Autorzy Studium zdefiniowali zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków w Cieszynie. Ochrona historycznego układu urbanistycznego śródmieścia i eksponowanie cennych obiektów architektury i budownictwa, zwłaszcza najbardziej wartościowych jest realizowana poprzez wpis zarówno układu urbanistycznego jak i poszczególnych budynków do rejestru zabytków³³. W punkcie 4.1. przyjęto, że ze względu na to, iż wskazanie zabytków nieruchomości podlegających ochronie następuje poprzez utworzenie gminnej ewidencji zabytków opartej na wykazie zabytków przekazanych przez Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, która to może podlegać zmianom ustala się, że przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego należy każdorazowo sięgać do jej aktualnej postaci. W punkcie 4.2. ustalono, że określenie w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków będzie się odbywać w oparciu o ustalenia zawarte w krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz w gminnym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także inne dokumenty wynikające z przepisów prawa, jak również w oparciu o ustalenia zawarte w kartach wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz wnioski konserwatorskie przekazane przez Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na etapie zawiadomienia o przystąpieniu do sporządzenia planu miejscowego.

W załączonym do Studium uwarunkowań kierunków zagospodarowania przestrzennego materiale planistycznym zawarto też propozycję podziału całego obszaru Cieszyna na 38 stref ochrony konserwatorskiej. Opisy ich zawierają cechy charakterystyczne terenu, dokładne wyliczenie wszystkich znajdujących się na danym terenie obiektów zabytkowych i zalecenia konserwatorskie łącznie z zasadami umieszczania reklam na budynkach.

Charakterystyka zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

Zasób obiektów zabytkowych Cieszyna

Gminna ewidencja zabytków prowadzona jest przez Burmistrza Miasta Cieszyna w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości położonych na obszarze miasta. Zgodnie z Ustawą z dnia 17 września 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 22 ust.5), gminna ewidencja zabytków obejmuje:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

³³ Por. przypis 25.

3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Gminna ewidencja zabytków miasta Cieszyna (dalej: GEZ) nie zawiera zabytków nieruchomych wyznaczonych przez Burmistrza Miasta.

Rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzony jest przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na mocy art. 8 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz.U. Nr 162, poz. 1568) oraz Rozporządzenia Ministra Kultury *w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych i wywiezionych za granicę* z dnia 14 maja 2004 r. (Dz.U. Nr 124, poz. 1305). Wpis do rejestru zabytków, dokonywany na mocy decyzji wojewódzkiego konserwatora zabytków, ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości i w katastrze nieruchomości. Decyzja ogłaszana jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

W **Gminnej ewidencji zabytków miasta Cieszyna** znajduje się łącznie 877 kart adresowych. Pewna część obiektów posiada dwie lub trzy karty ze względu na to, że mogą być potraktowane jako położone przy dwóch lub trzech ulicach lub placach (np. budynki przy rogach ulic). Po sprowadzeniu obiektów dwu- lub trzyadresowych do jednego, pozostaje w rzeczywistości 833 obiektów zabytkowych, w tym 99 (ok. 12%) wpisanych do rejestru zabytków. W ewidencji tej, która - zgodnie z literą ustawy - powinna zawierać tylko zabytki nieruchome, wpisane są też 34 zabytki ruchome. Przy czym ich „ruchomość” jest problematyczna ze względu na stałe połączenie z podłożem. Są to: pomniki, krzyże z figurą Chrystusa, figury świętych, kapliczki słupowe oraz kolumna Maryjna.

Podział zabytków nieruchomych według kategorii podanych w wojewódzkiej ewidencji zabytków i w konsekwencji w GEZ jest mało precyzyjny. Dominuje bezwzględnie kategoria „budynku” lub „budynku mieszkalnego”, pod którą może kryć się zarówno kamienica czynszowa z początku XX w., modernistyczna willa, sklep, jak i budynek szkolny z początku XX w. Biorąc pod uwagę te nieścisłości, można przyjąć, że w GEZ znajduje się łącznie: 725 budynków mieszkalnych (87,1% wszystkich zabytków); 37 tzw. małej architektury sakralnej (4,4%); 25 budynków użyteczności publicznej (3%); 10 kościołów, łącznie z rotundą (1,2%); 10 cmentarzy (1,2%); 9 stanowisk archeologicznych (1,1%); 8 budynków przemysłowych oraz infrastruktury technicznej (0,9%); 4 architektury rezydencjonalnej (0,4%); 3 pomniki (ok. 0,5%), 2 odcinki murów (0,2%).

Pod względem chronologii, dla obiektów o ustalonej dacie powstania, można orientacyjnie podać, że ok. 300 obiektów zabytkowych Cieszyna (36% ogółu zabytków) pochodzi z XIX w.; 250 obiektów z XX w (30%); 100 obiektów z XVIII w (12%); ok. 20 obiektów z XVII w. (ok. 2,5%); 15 obiektów z XVI w. (ok. 2%); 3 obiekty z XV w. oraz po 1 obiekcie z XIII w i XI w.

Rodzaje zabytków ujętych w Gminnej ewidencji zabytków miasta Cieszyna

W GEZ znajduje się 99 obiektów wpisanych do rejestru zabytków³⁴, w tym:

- a) 67 budynków mieszkalnych (36 kamienic mieszczańskich, 30 budynków mieszkalnych i 1 dom mieszczański);
- b) 7 budynków użyteczności publicznej dawnej i obecnej (ratusz, mennica, budynki szkolne, teatr, sąd [zespół budynków]);
- c) 6 kościołów;
- d) 4 budynki klasztorów;
- e) 4 cmentarze;
- f) 3 obiekty założenia zamkowego;
- g) 2 odcinki murów
- h) 1 dawny zespół budynków przemysłowych (browar)
- i) 1 dwór, 1 stanowisko archeologiczne, 1 pałac, 1 schron, , 1 studnia.

Wśród pozostałych (736) zabytków³⁵, ujętych w GEZ, znajduje się:

- a) 646 budynków (w tym 1 zespół zabudowań);
- b) 18 krzyży;
- c) 16 budynków użyteczności publicznej i wojskowych (5 budynków szkolnych, 4 koszarowe, 1 sala gimnastyczna, 1 uniwersytetu, 1 administracji, 1 kąpieliska, 1 dawnej kręgielni, 1 skrzydło zachodnie ratusza – Sąd Okręgowy, 1 dom opieki);
- d) 12 figur (w tym kolumna Maryjna i 2 kapliczki słupowe);
- e) 8 stanowisk archeologicznych
- f) 7 kapliczek domkowych (w tym kaplica cmentarna);
- g) 6 zabytków przemysłowych oraz infrastruktury (browar, zajezdnia tramwajowa, dworzec kolejowy, 2 młyny, rzeźnia);
- h) 6 parków;
- i) 6 cmentarzy;

³⁴ Rejestr zabytków jest prowadzony przez Generalnego Konserwatora Zabytków na mocy *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz.U. Nr 162, poz. 1568) oraz *Rozporządzenia Ministra Kultury w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych i wywiezionych za granicę* z dnia 14 maja 2004 r. (Dz.U. Nr 124, poz. 1305). Wpis do rejestru zabytków, dokonywany jest na mocy decyzji wojewódzkiego konserwatora zabytków, ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości i w katastrze nieruchomości. Decyzja taka ogłaszana jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Rejestr zabytków obejmuje obiekty nieruchome (Rejestr A), ruchome (Rejestr B) i archeologiczne (Rejestr C).

³⁵ Wyznacznikiem przypisania obiektu do danej kategorii jest wyłącznie jego określenie na karcie adresowej GEZ.

- j) 3 kościoły;
- k) 3 pomniki;
- l) 2 dwory;
- m) 1 piwnica

Godne uwagi jest nierównomierne rozmieszczenie zabytków miasta³⁶. Obiekty zabytkowe i stanowiska archeologiczne znajdują się przy 87 ulicach i placach Cieszyna. 530 obiektów (60% z ogółu zabytków) skupionych jest przy 30 ulicach i placach miasta. W tych częściach miasta występuje więc ich wyraźne zagęszczenie. Najwięcej obiektów zabytkowych (powyżej 10) znajduje się przy placach i ulicach:

Liczba obiektów zabytkowych	Nazwy ulic i placów
53	Głęboka
44	Bielska
33	Błogocka
32	Przykopa, Mennicza
28	Wyższa Brama
27	Frysztacka
21	Rynek
20	Górna
17	Chrobrego, Wyspiańskiego
16	Gen. Hallera, Zamkowa, Hażlaska, Stary Targ, Przepilińskiego
15	Stalmacha, Korfantego
14	Bobrecka, Sienkiewicza
12	Stawowa, 3 Maja, Śrutarska
11	Szeroka
10	Sejmowa, Pl. Kościelny

Zabytki o najwyższym znaczeniu dla Gminy

Zabytki archeologiczne

³⁶ Zabytki dwu- lub trzyadresowe liczone są w tym miejscu odpowiednio dwu- lub trzykrotnie.

Najcenniejszym zabytkiem archeologicznym Cieszyna jest stanowisko nr 1 na Górze Zamkowej wpisane do rejestru zabytków 3.02.1992 r. Uważane jest ono także za najcenniejsze stanowisko archeologiczne na terenie Śląska Cieszyńskiego. Najstarsze odkryte na stanowisku nr 1 ślady pobytu człowieka pochodzą sprzed 32-28 tys. lat przed naszą erą³⁷. Od końca IX w. Góra Zamkowa zasiedlona jest stale. W tym właśnie czasie powstał tam wczesnośredniowieczny gród, od drugiej połowy XIII w. przekształcany w zamek, rezydencję cieszyńskich Piastów, której pozostałości w formie trwałej ruiny znajdują się na terenie stanowiska.

Zabytkowe obiekty nieruchome

Ponadprzeciętne zabytkowe walory Cieszyna wiążą się z jego układem urbanistycznym. W skali krajowej i regionalnej zachował on przynajmniej trzy wyjątkowe cechy:

- spośród wszystkich górnośląskich zespołów architektonicznych, występujących w układzie miasto-zamek, zespół miejsko-zamkowy w Cieszynie zachował największą czytelność³⁸. Systemy obronne zamku i miasta położonych na dwóch wzgórzach były ze sobą sprzężone tworząc wzajemnie układ „przyjazny”;
- zachowanie w układzie urbanistycznym Starego Miasta trzech placów stanowiących w ciągu wieków kolejne główne targowe place Cieszyna. Są to: a) pl. Teatralny, dawny plac targowy wczesnośredniowiecznego, przedlokacyjnego Cieszyna; b) Stary Targ, pozostałość placu rynkowego miasta lokowanego w latach 1217-1223; c) obecny Rynek usytuowany w tym miejscu od przełomu XV i XVI w. Place świadczą o kierunku rozwoju przestrzennego miasta z zachodu na wschód;
- zachowanie przez Stare Miasto funkcji realnego, a nie tylko symbolicznego centrum miasta, centrum odpowiedzialnego za funkcje żywotne dla społeczności wyznaczającego rysy urbanistyczne miasta oraz przebieg procesów miejskich. W tym rozwój sieci ulicznej, lokalizacje gmachów urzędów i większości szkół oraz punkty handlowe.

Układ urbanistyczny Cieszyna został wpisany do Rejestru zabytków województwa śląskiego decyzją Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 30 września 2010 r., l.dz. K-RD-KL/4160/9355/199/09. Dnia 18 marca 2013 r. po rozpatrzeniu odwołań od tej decyzji, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego jako organ odwoławczy uchylił zaskarżoną decyzję w całości i przekazał sprawę do ponownego rozpatrzenia przez organ pierwszej instancji. Przedmiotem wpisu do rejestru zabytków w 2010 r. były w szczególności: Góra Zamkowa, teren lokacyjnego miasta w obrębie nieuwidocznych murów miejskich, Górne Przedmieście, Przedmieście Przykopa, dwa zespoły XIX-wiecznej zabudowy po północnej i południowej stronie Górnego Przedmieścia, dzielnica willowo-ogrodowa na południowym

³⁷ Por. D. C., t. 1, s. 124-128.

³⁸ I. Panic, *Zamek książęcy-miasto na Górnym Śląsku w średniowieczu. Próba modelu przestrzeni fizycznej na przykładzie księstwa cieszyńskiego*, w: *Zamki i przestrzeń społeczna w Europie Środkowej i Wschodniej*, red. M. Antoniewicz, Warszawa 2002, s. 169.

zboczu wzgórza tzw. Małego Jaworowego, od zabudowań koszar do nabrzeża Olzy, a celem wpisu do rejestru miało być objęcie ochroną zabytkowego założenia przestrzennego, które tworzą zespoły budowlane, pojedyncze budynki, formy zaprojektowanej zieleni, zabytkowe nawierzchnie i elementy małej architektury. Jako przyczyna uchylecia decyzji Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wskazane zostało niedostateczne przygotowanie i uzasadnienie wniosku o wpisie do rejestru oraz załączonej dokumentacji, a nie zakwestionowanie wartości zabytkowej układu urbanistycznego miasta Cieszyna.

Obecnie trwają prace na wszczęciem postępowania administracyjnego w sprawie dokonania wpisu układu urbanistycznego miasta Cieszyna do rejestru zabytków.

Wśród obiektów nieruchomych najcenniejszym zabytkiem Cieszyna jest romańska rotunda pw. św. Mikołaja, stanowiąca część zespołu zamkowego a przedtem wczesnośredniowiecznego grodu. Nieznana jest dokładna data jej powstania, ale na podstawie analizy architektonicznej i historycznej wskazuje się na wiek XI³⁹. Badania archeologiczne wykazały, że rotunda stanowiła zespół z palatium i pełniła funkcję kaplicy grodowej. Jest to zabytek wyjątkowy także w skali całej Polski, ponieważ na obszarze kraju nie ma obiektu stanowiącego w pełni zachowany przykład architektury wczesnopiastowskiej z przywróconym pierwotnym wyglądem, pełniącym wciąż funkcję sakralną. Pod względem chronologii bliski jest on najstarszym świątyniom krakowskim w przeciwieństwie do cieszyńskiej rotundy znajdującym się w formie trwałej ruiny (np. wawelska rotunda NMP) lub przebudowanym w późniejszych epokach (np. kościół św. Wojciecha). Bez przesady można zatem powiedzieć, że rotunda św. Mikołaja w Cieszynie jest najstarszym zachowanym kościołem w Polsce.

Do zabytkowych obiektów nieruchomych o najwyższym znaczeniu dla gminy należy zaliczyć rzymsko-katolicki kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny, stanowiący na terenie Starego Miasta najstarszą wielofazową budowlę i świątynię, sięgającą początkami XIII w., kiedy pełniła funkcję kościoła klasztoru dominikanów i nekropolii cieszyńskich Piastów. Trzecią świątynią zaliczającą się do zabytków Cieszyna o najwyższym znaczeniu to protestancki kościół Jezusowy. Budowla ta należąca do największych kościołów w Polsce powstała na mocy ugody z 1707 r. jako jeden z sześciu kościołów łaski (cesarskiej) i jako jedyny z nich wciąż pozostaje kościołem ewangelickim, pełniącym oprócz funkcji sakralnej także funkcję siedziby muzeum.

Wymienione wyżej zabytki Cieszyna zostały wyznaczone ze względu na posiadane przez nie znaczenie w skali regionu i całego kraju, a także na ponadprzeciętną wartość z punktu widzenia historii sztuki. Do listy zabytków o ponadprzeciętnym znaczeniu dla miasta należy dodać Studnię Trzech Braci (dawną dominikańską, pierwsza wzmianka w 1434 r.) z żelazną altanką z 1868 r. Stanowi ona obowiązkowy punkt w programie każdego turysty odwiedzającego Cieszyn. Zabytek ten związany jest z legendarnymi początkami miasta.

³⁹ D.C, t. 1, s. 141.

Na stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa wśród najcenniejszych zabytków województwa śląskiego wymieniono zespół historycznego miasta Cieszyna, a w jego ramach następujące zabytki:

- Góra Zamkowa z reliktnami zamku piastowskiego, Zamkiem Myśliwskim Habsburgów, rotundą św. Mikołaja i Wacława i Wieżą Piastowską w otoczeniu parku romantycznego;
- Kościół parafialny p.w. św. Marii Magdaleny (d. kościół dominikański) z pozostałościami dawnego klasztoru Dominikanów przy pl. Dominikańskim;
- Kościół parafialny p.w. św. Jerzego (d. kościół szpitalny) przy ul. Liburnia;
- Kościół filialny p.w. Trójcy Św. przy pl. ks. Londzina;
- Kościół filialny p.w. Krzyża Św. i d. kolegium jezuickie przy ul. Szersznika;
- Kościół Wniebowzięcia NMP i klasztor Bonifratrów przy pl. ks. Londzina;
- Ewangelicki kościół Łaski im. Jezus wraz z zabudowaniami gminy ewangelickiej przy pl. Kościelnym;
- Pałac rodziny von Larisch, obecnie siedziba Muzeum Śląska Cieszyńskiego przy ul. Regeera;
- Zespół zabudowy śródmiejskiej z XVI, XVII, XVIII i XIX w., w tym kamienice podcieniowe przy Rynku, kamienice przy ul. Wyższa Brama, ul. Przykopa, Głębokiej, Górny Rynek, Menniczej, Nowe Miasto, Sejmowej;
- Ratusz przy Rynku;
- Studnia z figurą św. Floriana na Rynku;
- Teatr Miejski im. Adama Mickiewicza przy pl. Teatralnym;
- Zespół Browaru Książęcego przy ul. Śrutarskiej;
- Dawna mennica przy ul. Menniczej;
- Tzw. Cieszyńska Wenecja z pozostałościami murów miejskich przy ul. Przykopa;
- Studnia Trzech Braci przy ul. Trzech Braci.

Zabytki wymagające pilnej interwencji konserwatorskiej

W trakcie spotkań warsztatowych wskazane zostały zabytkowe nieruchomości na terenie miasta, wymagające pilnej interwencji konserwatorskiej. Są to:

- budynek pierwszego kina w mieście przy ul. Śrutarskiej 39,
- dawna strzelnica przy ul. Michejdy 20,
- Wieża Piastowska na Wzgórzu Zamkowym (uszkodzony przez wodę ostatni strop),

- relikty umocnień miejskich służących jako oszkarpowanie wzgórza staromiejskiego.

Sytuacja tych obiektów jest zróżnicowana i wymaga właściwie w każdym przypadku odmiennego podejścia. Przy Wieży Piastowskiej chodzi praktycznie tylko o kwestie techniczne. Budynki dawnych kina i strzelnicy obok problemu technicznego stawiają także pytanie o koncepcje zagospodarowania przez obecnego lub ewentualnie nowego właściciela. Najbardziej kompleksowych działań badawczo-konserwatorskich wymagają pozostałości dawnych umocnień miejskich.

Organizacje działające w zakresie opieki nad zabytkami

W Cieszynie istnieje duża liczba podmiotów kulturalnych i oświatowo-wychowawczych, aktywnie działających w zakresie opieki nad zabytkami oraz promocji bogatego dziedzictwa kulturowego Cieszyna. Na ten stan rzeczy wpływ ma z pewnością autochtoniczny charakter miejscowej społeczności o silnej tożsamości i świadomości bogatych tradycji miasta i regionu. Podmiotami kulturalnymi przez swoją działalność najbardziej związanymi z dziedzictwem kulturowym Cieszyna są:

- Macierz Ziemi Cieszyńskiej – Towarzystwo Miłośników Regionu to kontynuator jednego z najstarszych stowarzyszeń na tym terenie założonego przez Pawła Stalmacha w 1885 r. w celu zbierania funduszy na założenie pierwszego polskiego gimnazjum w Cieszynie (powstało 10 lat później). Celem Towarzystwa jest budzenie postawy patriotycznej umiłowania Ziemi Cieszyńskiej oraz krzewienie wiedzy o jej kulturze materialnej i duchowej. Towarzystwo otacza opieką, ochrania dobra kultury na obszarze Śląska Cieszyńskiego lub z nim związane. Zgodnie ze statutem „celem Towarzystwa jest budzenie postawy patriotycznej umiłowania Ziemi Cieszyńskiej oraz krzewienie wiedzy o jej kulturze materialnej i duchowej. Towarzystwo otacza opieką, ochrania dobra kultury na obszarze Śląska Cieszyńskiego lub z nim związane”. Dla osiągnięcia tych celów Towarzystwo inicjuje, organizuje i popiera wszelkie poczynania w zakresie upowszechniania oświaty, kultury i sztuki regionu cieszyńskiego, zgodnie z tradycjami Ziemi Cieszyńskiej. Wydaje m.in. „Kalendarz Cieszyński”.
- Książnica Cieszyńska utworzona 1 stycznia 1994 r. to komunalna biblioteka naukowa, sprawująca pieczę nad zabytkowymi kolekcjami książkowymi, powstałymi w Cieszynie w okresie od XVIII do XX w. Obok gromadzenia, ochrony i konserwacji regionalnego dziedzictwa piśmienniczego, do jej głównych zadań należy tworzenie nowoczesnego warsztatu do badań regionalnych i bibliologicznych, a także inspirowanie, organizowanie i prowadzenie prac naukowych w zakresie kultury piśmienniczej Śląska Cieszyńskiego. Celem Książnicy jest również popularyzacja wiedzy o historii i kulturze Regionu poprzez organizację wystaw, sesji naukowych i inne formy popularyzacji. Książnica Cieszyńska była liderem projektu „Ochrona i konserwacja cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego” realizowanego w latach 2007-2010 i finansowanego ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

- Polskie Archiwum Historyczne, powołane do życia w 1952 r., jako oddział zamiejscowy Archiwum Państwowego w Katowicach. Bogaty zasób archiwalny tej instytucji pochodzi z terenu historycznego Księstwa Cieszyńskiego. Archiwum uczestniczyło w projekcie „Ochrona i konserwacja cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego” finansowanym ze środków Unii Europejskiej.
- Archiwum i Biblioteka OO. Bonifratrów w Cieszynie stanowiąca jedno z najstarszych i najcenniejszych pod względem zasobu archiwum na Śląsku Cieszyńskim. Archiwum OO. Bonifratrów uczestniczyło w projekcie „Ochrona i konserwacja cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego” finansowanym ze środków unijnym. Realizuje także inne projekty naukowe.
- Muzeum Śląska Cieszyńskiego funkcjonujące jako powiatowa instytucja kultury. Zajmuje się głównie ochroną i upowszechnianiem materialnego i duchowego dziedzictwa Śląska Cieszyńskiego w jego historycznych granicach i wielokulturowym charakterze – w kontekście historii Europy i Polski. W celu wypełniania swych zadań Muzeum gromadzi, przechowuje, konserwuje i udostępnia dobra kultury z zakresu archeologii, etnografii, fotografii, historii, literatury, sztuki i techniki, prowadzi badania naukowe i działalność oświatową w zakresie wymienionych dyscyplin, a także współdziała w upowszechnianiu nauki i sztuki z instytucjami, organizacjami i stowarzyszeniami o podobnych celach. Muzeum Śląska Cieszyńskiego współpracuje z Muzeum Těšínska w Czeskim Cieszynie.
- Zamek Cieszyn. Ośrodek Badań i Dokumentacji nad Kulturą Materialną i Wzornictwem. Działalność tej samorządowej instytucji kultury obejmuje trzy obszary: design, przedsiębiorczość i turystykę. Ośrodek zajmuje się promocją wzornictwa w różnych dziedzinach ludzkiej aktywności, od przedsiębiorczości po sektor usług publicznych (m.in. ochrona i popularyzacja rzemiosła artystycznego i ginących zawodów Śląska Cieszyńskiego, inicjowanie badań dotyczących kultury materialnej na Śląsku, rozwój turystyki). W pierwszej dziedzinie należy wymienić cieszące się międzynarodowym uznaniem warsztaty projektowe, na które zapraszani są doświadczeni mistrzowie projektowania z całej Europy i USA. Organizowane są także liczne otwarte imprezy, m.in.: „akademia tradycyjnego rzemiosła”, „warsztaty pieczenia” i „rodzinne niedziele z wełną”. Na Wzgórzu Zamkowym Ośrodek prowadzi punkt informacji turystycznej i sprzedaż biletów dla zwiedzających. Zamek Cieszyn przyczynił się do opracowania trasy rowerowej „Szlak tradycyjnego rzemiosła” i szlaku „Śladami stroju cieszyńskiego”. W prestiżowym konkursie na „7 nowych cudów Polski” organizowanym przez magazyn „National Geographic Traveller” w 2013 r. cieszyńskie Wzgórze Zamkowe zdobyło 3. miejsce.
- Stowarzyszenie Rotunda, działające od 2000 r., inicjuje i wspiera imprezy kulturalne i popularno-naukowe, prowadzi działania w zakresie ochrony dóbr kultury, wspiera badania naukowe i twórczość artystyczną, edukację i pomoc stypendialną, działalność wydawniczą, łączność ze środowiskami polonijnymi, aktywność i wymianę kulturalną.

- Koło Bractwa Cieszyńskiego, którego celem jest poznawanie historii i kultury Śląska Cieszyńskiego. Oprócz prelekcji i wystaw urządza wycieczki krajoznawcze.
- Muzeum drukarstwa w Cieszynie działa od 1996 r. dla zachowania dóbr kulturowych i materialnych cieszyńskiego drukarstwa. Podstawą ekspozycji jest typograficzna drukarnia zabytkowej drukarni „Prodruk” z całym bogactwem czcionek, matryc, klisz chemigraficznych i drzeworytniczych, urządzeń i maszyn odlewniczych, urządzeń drukujących, pras dociskowych i urządzeń introligatorskich. Od 2003 r. muzeum umieszczone na Szlaku Zabytków Techniki działa w ramach Stowarzyszenia Muzeum Drukarstwa w Cieszynie.
- Parafia ewangelicko-augsburska w Cieszynie. Muzeum protestantyzmu parafii ewangelicko-augsburskiej w Cieszynie otwarto w 2009 roku jako drugą tego typu placówkę (po muzeum w Mikołajkach) w Polsce. Mieści się ono w części kościoła Jezusowego, największej protestanckiej świątyni w Polsce i finansowane jest z jej środków. Poza muzeum wydzieloną statutowo z parafii ewangelicko-augsburskiej w Cieszynie instytucją jest Biblioteka i Archiwum im. B. R. Tschammera. Głównym celem muzeum i biblioteki jest gromadzenie, ochrona, opracowanie oraz udostępnianie i popularyzacja dziedzictwa związanego z szeroko rozumianą działalnością Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego na Śląsku Cieszyńskim i poza jego granicami. Parafia ewangelicko-augsburska w Cieszynie prowadzi także szereg działań, mających na celu zebranie środków potrzebnych do przeprowadzenia remontu kapitalnego zabytkowych organów w kościele Jezusowym wraz z barokowym prospektem. Organy są w bardzo złym stanie technicznym i wymagają natychmiastowych napraw w celu zachowania ich dla przyszłych pokoleń.
- Cieszyńskie Towarzystwo Fotograficzne działające od 1930 r. organizujące warsztaty, wystawy i prowadzące działalność wydawniczą. W dorobku jego członków znajdują się liczne fotografie dokumentujące stan zabytkowych budowli Cieszyna.
- Muzeum 4 Pułku Strzelców Podhalańskich otwarte w 2008 r. to prywatne muzeum, mieszczące się w zaadoptowanych piwnicach w kamienicy w Cieszynie. Powstało w ramach sekcji Miłośników militariów Cieszyńskiego Klubu Hobbystów. W zbiorach muzeum znajduje się m.in. umundurowanie wyposażenie oraz dokumenty związane z cieszyńskim pułkiem oraz historią najnowszą regionu. Osobnym działem muzeum jest wystawa lotnicza składająca się z pamiątek po walkach powietrznych na Ziemi Cieszyńskiej. Muzeum prowadzi akcje terenowe w celu wydobycia i ratowania pamiątek militarnych regionu. Przy placówce działa grupa rekonstrukcji historycznej prezentująca przy różnych okazjach umundurowanie i wyposażenie przedwojennych jednostek podhalańskich.
- Stowarzyszenie Wszechnica zarejestrowane w 2005 r. Intencją założycieli „było kontynuowanie etosu Solidarności, która rodząc się w 1980 r., przyczyniła się do obalenia komunizmu i odzyskania wolności przez wiele narodów”. Stowarzyszenie

organizuje m.in. konferencje i spotkania autorskie związane z najnowszą historią Polski i regionu.

- Cieszyński Klub Hobbystów; powstały w 1972 r. Cieszyński Klub Hobbystów. Jest on członkiem Polskiej Federacji Organizacji Kolekcjonerskich, a równocześnie jej współzałożycielem. Klub organizuje wystawy dorobku kolekcjonerów, targi staroci (wiosenne, jesienne oraz w każdą 1. niedzielę miesiąca), prelekcje, odczyty, wycieczki.
- Klub literacki Nadolzie organizujący comiesięczne spotkania autorskie, często spotkania autorskie, wzbogacane muzyką, śpiewem lub występami artystycznymi.
- Zespół Pieśni i Tańca Ziemi Cieszyńskiej Zespół Pieśni i Tańca Ziemi Cieszyńskiej im. Janiny Marcinkowej (grupa tancerzy, grupa taneczna dziecięca, dwie kapele – ludowa i młodzieżowa oraz Chór Jubileuszowy, łącznie ok. 175 osób). Amatorsko-profesjonalny zespół działa pod patronatem Burmistrza prezentując tradycyjne piosenki i tańce Ziemi Cieszyńskiej i Cieszyna. W jego ramach działa zespół dziecięcy.

Wydatki Gminy na zabytki oraz formy pomocy dla właścicieli obiektów zabytkowych

Wydatki Gminy na konserwację zabytków na przestrzeni ostatnich siedmiu lat stanowią stałą pozycję o zmieniającej się sumie. W ostatnich latach najwięcej wydano na zabytki w 2009 r. – 6 732 695 zł, najmniej w 2013 r. – 598 965 zł. Największą sumę wydano w latach 2007-2010 na ochronę i konserwację dziedzictwa piśmienniczego (Książnica Cieszyńska, Muzeum Śląska Cieszyńskiego, Archiwum Państwowe, Parafia Ewangelicko-Augsburska, Zakon Bonifratrów). Było to łącznie 7 844 791 zł. Drugą co do wielkości pozycją była Rewitalizacja Góry Zamkowej w ramach projektu „Revitalpark 2010”, która w latach 2007-2010 kosztowała 3 027 715 zł. Najważniejszą pozycję w wydatkach Gminy na zabytki stanowią prace wykonywane przez Zakład Budynków Miejskich w Cieszynie Sp. z o.o. w budynkach mieszkalno-usługowych.

Wydatki ZBM na zabytki⁴⁰

Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Liczba zabytków	4	8	27	4	29	16	10
Kwota	338 500	444 600	1 591 023	9 402	1 331 127	1 008 740	598 965

⁴⁰ Na podstawie danych Wydziału Strategii i Rozwoju Miasta Urzędu Miejskiego w Cieszynie.

W Raporcie o stanie zabytków z 2004 r. stwierdzono, że wzrasta „świadomość społeczna w odniesieniu do dziedzictwa narodowego. Mimo trudności finansowych coraz częściej właściciele obiektów zabytkowych podejmują dzieło ich ratowania, coraz lepiej rozumieją wymogi konserwatorskie – zwłaszcza konieczność zachowania oryginalnych detali”⁴¹. Naprzeciw tej tendencji wychodzą władze miasta Cieszyna proponując pomoc finansową dla właścicieli nieruchomości zabytkowych, przeprowadzających remonty obiektów zabytkowych. Należą do niej:

- a) nieoprocentowane pożyczki (z terminem spłaty do dwóch lat) udzielane właścicielom zabytków przez Urząd Miejski na roboty budowlane związane z remontem lub przebudową zabytków. Regulamin udzielania pożyczek na remonty obiektów zabytkowych ustalony został przez Zarząd Miasta Cieszyna 3 listopada 2006 r. zarządzeniem Nr 932/1/2006. O środki finansowe mogą starać się właściciele i zarządcy nieruchomości zabytkowych znajdujących się w GEZ (corocznie na ten cel w budżecie miasta rezerwuje się kwotę 50 000 zł);

Pożyczki⁴²

Rok	2007	2008	2011	2012	2013	2014 plan
Ilość pożyczek	3	5	3	2	3	1
Łączna kwota	26 255	50 000	33 000	36 500	40 000	50 000

- b) dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków. Podstawą prawną naboru wniosków jest Uchwała Nr XXIX/302/13 Rady Miejskiej Cieszyna z dnia 28 lutego 2013 r. Podmiotami uprawnionymi do składania wniosków są osoby fizyczne, a także jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku, wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego, finansujące prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku. Maksymalna wysokość dotacji może wynosić do 50% łącznych nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru (w 2013 roku zarezerwowano na ten cel 50 000 zł, a na rok 2014 zaplanowano sumę 100 000 zł);

Dotacje⁴³

⁴¹ Raport o stanie zabytków, s. 6-7.

⁴² Na podstawie danych Wydziału Strategii i Rozwoju Miasta Urzędu Miejskiego w Cieszynie.

⁴³ Jak wyżej.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017

Rok	2013	2014 plan
Ilość dotacji	1	5
Łączna kwota	5 000	100 000

- c) zwolnienia z podatku od nieruchomości dla właścicieli zabytków, którzy wykonali remont elewacji zabytków. Zwolnienie to funkcjonuje na podstawie uchwały nr XVI/150/07 Rady Miejskiej Cieszyna z dnia 29 listopada 2007 r. w sprawie wprowadzenia na terenie miasta Cieszyna zwolnień niektórych nieruchomości z podatku od nieruchomości.

Zwolnienia z podatku od nieruchomości⁴⁴

Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Łączna kwota	20 345	47 151	44 850	0	0	6 031	184,1

⁴⁴ Jak wyżej.

Pozostałe uwarunkowania i czynniki wpływające na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami w Cieszynie

Ochrona zabytków a świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

W Raporcie na temat funkcjonowania systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce po roku 1989 opracowanym na zlecenie Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego stwierdzono, że „obecny system ochrony dziedzictwa kulturowego dotychczasowe narzędzia prawne i finansowe tworzące system ochrony zabytków były (i są) przystosowane do obsługi systemu statycznego realizowanego w warunkach centralnego sterowania i ekonomii nakazowo-rozdzielczej”. Nie przystaje on do szeroko rozumianej ochrony dziedzictwa kulturowego, która oprócz systemu działań profesjonalnych obejmuje politykę, gospodarkę, życie społeczne, kulturę, edukację czy media. Koniecznością staje się w Polsce stworzenie systemu efektywnego zarządzania dziedzictwem kulturowym, który byłby przekonujący dla społeczności lokalnych – wraz z właścicielami i użytkownikami zabytków stanowiącymi podstawowe ogniwa opieki nad dziedzictwem.

Jednym z najistotniejszych aspektów ochrony i opieki nad zabytkami jest ochrona krajobrazu kulturowego Cieszyna. Zadanie to odnosi się do stałego rozwoju inwestycyjnego miasta. Celem jego jest pogodzenie potrzeb prywatnych inwestorów w zakresie planów rozwoju nowoczesnego budownictwa z walorami dziedzictwa kulturowego Cieszyna oraz zachowania jego historycznej panoramy i sylwety. Krajobraz kulturowy jest w art. 3 Ustawy zdefiniowany jako „przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze”. W tym znaczeniu stanowi on przedmiot ochrony, której formy określają w różnym stopniu cztery ustawy, a mianowicie: Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (2003), Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (2003), Ustawa o ochronie przyrody (2004), Ustawa prawo ochrony środowiska (2001). W ramach ochrony zabytków, krajobraz kulturowy może być chroniony jako taki, lub też pośrednio jako zbiór obiektów objętych prawną ochroną. Formy te mogą wystąpić równocześnie, kiedy zabytkowe obiekty, z których każdy wpisany jest do rejestru zabytków, tworzą zespół, wpisany również jako całość do tegoż rejestru lub też gdy posiada on inny status prawnej ochrony.

Formy ochrony zależne od uchwały samorządu lokalnego stwarzają pewne trudności w ich stosowaniu, ponieważ obywatele „mimo deklarowanych postaw, zamiast regulacji, popierają

deregulację i liberalistyczny model kształtowania przestrzeni”⁴⁵. Istnieje również pozornie sprzeczna możliwość ochrony krajobrazu kulturowego przy pomocy przepisów o ochronie przyrody. Takimi formami ochrony są park narodowy i park krajobrazowy. Park narodowy obejmuje obszar wyróżniający się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, ale również kulturowymi. Park krajobrazowy – obok przyrodniczych – chroni także wartości historyczne i kulturowe.

Opieka nad zabytkami i planowanie przestrzenne

Zgodnie z artykułem 1, pkt. 2 Ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym „W planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się zwłaszcza:

- 1) wymagania ład przestrzennego, w tym urbanistyki i architektury;
- 2) walory architektoniczne i krajobrazowe;
- 3) wymagania ochrony środowiska, w tym gospodarowania wodami i ochrony gruntów rolnych i leśnych;
- 4) wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej”.

Oznacza to, iż obok dość dużej swobody w podejmowaniu lub niepodejmowaniu prac nad miejscowym planem zagospodarowania, na samorządach lokalnych spoczywa obowiązek wykonania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego dla całego obszaru gminy.

Faktem pozostaje jednak rozpad systemu planowania przestrzennego w Polsce, który to system powinien stanowić naturalne uzupełnienie i wsparcie dla systemu ochrony zabytków. Plany zagospodarowania przestrzennego nadal pokrywają mniejszą część obszarów zurbanizowanych. Ułatwia to presję na przekształcanie lub likwidację budownictwa zabytkowego i tradycyjnego znajdującego się na obszarach interesujących inwestycyjnie⁴⁶. Brak planów miejscowych powoduje wszechobecny chaos przestrzenny objawiający się zarówno w architekturze budynków, jak i otoczeniu.

Powierzchnia miasta Cieszyna objęta jest w 37% miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (dla następnych 30% trwają prace nad kolejnymi projektami planów). Ze względu na bogactwo zasobu zabytkowego Cieszyna oraz konieczność jego zachowania i ochrony, silnie odczuwana jest potrzeba intensyfikacji prac w tym zakresie.

⁴⁵ A. Böhm, *Ochrona krajobrazu kulturowego w Polsce i jej przykład w Kalwarii Zebrzydowskiej*, www.heritage.org.pobierz.php?fileid=15; data dostępu: 10.05.2014 r.

⁴⁶ B. Szmygin, *System ochrony zabytków w Polsce*, w: *System ochrony zabytków w Polsce – Analiza, diagnoza, propozycje*, Lublin-Warszawa 2011, s. 8.

Zarządzanie dziedzictwem kulturowym

W efektywnym zarządzaniu dziedzictwem kulturowym miasta niezbędna jest głęboka, oparta na solidnych podstawach wiedza o historii, tradycjach i zabytkach, a także aktualna wiedza o stanie zachowania zabytków znajdujących się w ewidencji, jak również obiektów aspirujących do tego miana w wyniku upływu czasu i zmiany definicji pojęcia zabytku⁴⁷. Obecnie w GEZ znajduje się 833 zabytków (na 877 kartach adresowych), w tym 99 wpisanych do rejestru zabytków. Oczekiwana jest aktualizacja Wojewódzkiej ewidencji zabytków i sporządzenie jej wykazu. Weryfikacja ewidencji zabytków oraz ich wartościowanie dokonywane jest też na poziomie powiatu⁴⁸. Tworzenie samej ewidencji zabytków, oprócz spisów obiektów i zebrania podstawowych o nich informacji, stwarza także konieczność wykonywania zaktualizowanej dokumentacji fotograficznej. Nowoczesne zarządzanie zabytkami ma służyć włączeniu zabytków w procesy gospodarcze przy równoczesnym zachowaniu ich walorów i wartości zabytkowej. Wykorzystanie obiektów zabytkowych do realizacji współczesnych celów, w tym turystycznych – wymaga ich właściwej rewaloryzacji, adaptacji i konserwacji. W procesach gospodarczych należy również uwzględniać kształtowanie przestrzeni kulturowej przy wykorzystaniu narzędzi ochrony zachowanego dziedzictwa kulturowego i kulturowo-przyrodniczego. Efektem włączenia obiektów zabytkowych w procesy gospodarcze powinny być między innymi konserwacja lub restauracja obiektów zabytkowych, poprawa jakości przestrzeni publicznej, co w konsekwencji powinno doprowadzić do poprawy wizerunku przestrzeni kulturowej miast i wsi województwa, powstania zintegrowanych produktów turystycznych i kulturowych oraz ożywienia gospodarczego i podniesienia jakości życia mieszkańców.

Problemem w zarządzaniu dziedzictwem kulturowym w Cieszynie jest w części obiektów ich skomplikowany stan własnościowy: współwłasność lub nieuregulowany stan własnościowy.

Na obszarze miasta 23,6% zabytków jest własnością lub współwłasnością Gminy Cieszyn, w tym 12,8% jest własnością, a 10,8% jest własnością wspólnot z udziałem Gminy Cieszyn. Współwłasność zabytków utrudnia ochronę obiektów lub zespołów, gdyż z reguły tylko jeden właściciel lub użytkownik może zapewnić odpowiednie utrzymanie zabytku. Poza tym różne możliwości finansowe właścicieli i ich rozmaite potrzeby funkcjonalne mogą mieć zasadniczy wpływ na ochronę stanowiącego współwłasność obiektu lub zespołu budowlanego. Należy tu zaznaczyć, że „zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami wojewódzki konserwator zabytków musi wyrazić zgodę na podział obiektu zabytkowego, ale w praktyce często dowiaduje się o sprzedaży różnych elementów zespołu (czyli w istocie o podziale) po fakcie”⁴⁹. Nieuregulowany stan własnościowy obiektów łączy się często ze znacznym utrudnieniem nadzoru konserwatorskiego nad takim obiektem.

⁴⁷ Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie śląskim na lata 2014-2017, s. 26.

⁴⁸ Informacja o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w formie sprawozdania z realizacji „Powiatowego programu opieki nad zabytkami w powiecie cieszyńskim na lata 2010-2013”, s. 12.

⁴⁹ Raport o stanie zabytków, s. 15.

Sytuacja taka utrudnia także lub wręcz uniemożliwia działania władz samorządowych odnośnie takiego zagrożonego obiektu. W przypadku wielu właścicieli występuje czasem nawet problem z ustaleniem ich adresu i dotarcia z nakazem konserwatorskim, nie mówiąc o uzyskaniu zgody na wpis obiektu do rejestru zabytków. W sytuacji zagrożenia tzw. katastrofą budowlaną, może zostać wydana decyzja administracyjna, która i tak najczęściej dotyczy rozbiórki obiektu, czyli jego totalnej dewastacji.

Regulacji w Cieszynie wymaga też problem nośników informacji wizualnej (głównie reklam), niewpisujących się w otaczającą je architekturę i zawłaszczających estetykę przestrzeni publicznych. Kształtując przestrzeń śródmiejską przede wszystkim należy uwzględnić charakter miasta i jego historię. W poszanowaniu dotychczasowych dzieł można stworzyć wyjątkowy klimat, zachowując tożsamość każdego miejsca. Estetyczne i dobrze zagospodarowane przestrzenie miejskie decydują o konkurencyjności miast i stają się ich swoistą wizytówką. Od początku transformacji ustrojowej w Polsce istnieje problem burzących estetykę miejsca reklam, a także negatywnego wpływu niektórych sposobów jej eksponowania na ludzkie zdrowie oraz bezpieczeństwo ruchu w przestrzeni publicznej. Problemem są nie tylko reklamy wielkoformatowe, ale także reklama drobnowymiarowa (szyldy, banery, znaki identyfikacyjne). Z jednej strony reklama zewnętrzna jest legalną i oczywistą formą działalności gospodarczej, z drugiej instrumentem wizualnej agresji. Rozwiązaniem problemu nieestetycznych reklam powinny być z reguły odpowiednie szczegółowe zapisy w planach miejscowych oraz instytucja plastyka lub architektka miejskiego, do którego należeć będzie nie tylko ocenianie i zatwierdzanie projektów, ale też opracowanie propozycji właściwych dla miejsca reklam. W praktyce mogą pojawić się trudności z ich egzekwowaniem. Konieczne jest prowadzenie przez odpowiednie służby pełnej, aktualnej dokumentacji o lokalizacji, rodzaju i liczbie reklam w przestrzeni miejskiej. Propozycje szczegółowych zasad w zakresie projektowania form witryn oraz wejść do lokali użytkowych i usługowych w parterach budynków, a także zasad dotyczących formy nośników informacji wizualnej zawarte zostały w Studium zagospodarowania przestrzennego gminy.

Potrzeba istnienia lokalnej służby konserwatorskiej

Brak samorządowej służby konserwatorskiej w Cieszynie (w ramach kompetencji Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Katowicach Cieszyn podlega delegaturze w Bielsku-Białej) może oznaczać znaczne utrudnienie dla realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami. Utworzenie stanowiska gminnego lub powiatowego konserwatora zabytków związane jest z przejściem przez samorząd części kompetencji administracyjnych (w tym wydawania decyzji) wojewódzkiego konserwatora zabytków. Na podstawie art. 96 ust. 2 Ustawy „wojewoda na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może powierzyć, w drodze porozumienia, prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych, gminom i powiatom, a także związkom gmin i powiatów, położonym na terenie województwa”. Ust. 4 tego samego artykułu Ustawy, wyłącza z przekazywanego zakresu sprawy dotyczące prowadzenia rejestru

i wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wydawania w tym zakresie decyzji administracyjnych⁵⁰. Gminy oraz miasta wydzielone, uznając rolę zabytków jako ważny element strategii rozwoju, organizują swoje służby nie powiązane w żaden sposób z administracją państwową wnioskując do wojewodów o przekazanie uprawnień ustawowych należących do wojewódzkich konserwatorów zabytków. W ten sposób samorządy przejmują część kompetencji administracji państwowej. Koszty związane z wykonywaniem obowiązków konserwatorów wojewódzkich ponoszą w całości samorządy przejmujące te zadania. Jak stwierdzono podczas Kongresu Konserwatorów Polskich w 2005 r. „zakres tych kompetencji, sposób przechowywania dokumentacji konserwatorskiej, współzależność tychże służb nie jest w żaden sposób określona. Nie dopracowano się żadnych standardów tej współpracy. [...] Jednakże tam, gdzie samorządowych konserwatorów powołano, w znaczący sposób odciążono pracowników urzędów konserwatorskich. Sprecyzowanie zakresów funkcjonowania konserwatorskich służb samorządowych poprzez jasne określenie płaszczyzny organizacyjnej podległości w ramach samorządu jednakowej dla całego kraju może znacznie usprawnić system zarządzania dziedzictwem”⁵¹. Przekazywanie kompetencji samorządom w obecnym kształcie jest zatem głównie próbą poprawy sytuacji urzędów konserwatorów wojewódzkich. Potrzebne jest kompleksowe uregulowanie warunków i zakresu przekazywanych kompetencji, które powinno nastąpić w drodze zmian ustawowych. Wątpliwości budzi jeden z motywów, którymi mogą kierować się samorządy przejmując kompetencje konserwatorów. Może bowiem chodzić o uzyskanie większego wpływu na administrację konserwatorską i uniezależnienie się w pewnym zakresie od konserwatora wojewódzkiego.

Wykorzystanie zabytków dla rozwoju społeczno-gospodarczego

Główną dziedziną gospodarki związaną z dziedzictwem kulturowym jest turystyka, przynosząca nie tylko bezpośrednio dochody ze środków wydawanych przez odwiedzających miasto, ale też budującą markę miasta. Potencjał turystyczno-rekreacyjny dziedzictwa kulturowego Cieszyna opiera się na bogatym i dobrze zachowanym dziedzictwie kulturowym przygranicznego, wielokulturowego miasta. Stanowi to poważny atut, m.in. dzięki rozwijającej się turystyce sentymentalnej itp. Obejmuje ona podróże o charakterze turystycznym, które ich uczestnicy podejmują w poszukiwaniu tożsamości, swoich korzeni, pochodzenia oraz wartości. Cieszyn funkcjonujący w bezpośrednim sąsiedztwie z Cieszyńskiem Czeskim jest od dawna miastem-bramą między Polską a Czechami, miastem śląskim, świadkiem historii dwóch narodów i miejscem spotkania dwóch wyznań chrześcijańskich, rzymsko-katolickiego i protestanckiego, a także historyczną stolicą Księstwa Cieszyńskiego. Kojarząc atut z szansą, możemy mówić o pewnym potencjale, czyli – na poziomie planowania strategicznego – o zainteresowaniu turystów odwiedzaniem Cieszyna i poznawaniem jego

⁵⁰ R. Hirsch, *Zabytki architektury jako sfera działania samorządów terytorialnych – wybrane problemy*, w: *System ochrony zabytków w Polsce – Analiza, diagnoza, propozycje*, Lublin-Warszawa 2011, s. 97.

⁵¹ Tamże, s. 96.

historii, podziwiania piękna jego dziedzictwa oraz odczuwania atmosfery eklektycznego w dziedzictwie architektonicznym miasta, bazującego wciąż na średniowiecznym układzie urbanistycznym. To razem wzięte może być zasobem do budowania i wzmacniania *genius loci* Cieszyna, jako miasta niepowtarzalnego, inspirującego i przyciągającego w swej wyjątkowości *Vide casus* Wenecji – zabytkowego miasta z normalnymi funkcjami i życiem normalnych ludzi, a jednak niezwykle historycznego i turystycznego.

Zjawiskiem, które będzie mieć pozytywny wpływ na wykorzystanie potencjału turystyczno-rekreacyjnego Cieszyna jest „wzrost zapotrzebowania na dziedzictwo”. W zglobalizowanym, ujednoliconym kulturowo świecie, nieustannie wzrasta znaczenie turystyki, jako dziedziny gospodarki. Możliwości turystycznego wykorzystania dziedzictwa kulturalnego na czele z zabytkami architektury i urbanistyki są proporcjonalne do jego wartości, ale również do jego czytelności, atrakcyjności wizualnej, możliwości pomieszczenia zaplecza turystycznego i wielkości. Idzie to w parze z ochroną całych zespołów – przemysłowych, staromiejskich, ruralistycznych, krajobrazowych, szlaków kulturowych. Istnieje niebezpieczeństwo, że „zapotrzebowanie na dziedzictwo” może zmierzać w niepożądanym kierunku. Z punktu widzenia turystycznego (gospodarka oparta na turystyce) i edukacyjno-informacyjnego (tożsamość wspierana przez dziedzictwo), dziedzictwo powinno bowiem odpowiadać stereotypowym wyobrażeniom ukształtowanym przez masową kulturę i być jako swego rodzaju „produkt kulturowy”. Nie ma on wiele wspólnego z tradycyjnie rozumianym „zabytkiem – dziełem sztuki – dokumentem historii”. Przy takim niepożądanym podejściu dziedzictwo kulturowe może być przekształcane, by takie wzorce spełniać. Wskazana opozycja „zabytek – produkt kulturowy” i „zabytek – dzieło sztuki – dokument historyczny” ma istotne znaczenie i konsekwencje. Zabytek jako produkt kulturowy oceniany jest przez porównanie, jak dalece realizuje ów wzorzec ukształtowany w masowej wyobraźni (zamek średniowieczny ma wyglądać tak, jak to przedstawiają popularne filmy). Zupełnie inaczej jest natomiast w zabytku-dokumentie, którego wartość polega przede wszystkim na tym, że jest to dzieło indywidualne, zachowujące autentyzm i integralność.

Rys historyczny architektury Cieszyna⁵²

Początki Cieszyna wiążą się z grodem kasztelańskim funkcjonującym w wiekach X-XIII w., chronionym wałem o konstrukcji drewniano-ziemnej. Między wałami funkcjonowała zabudowa drewniana. Pierwszym obiektem murowanym była romańska rotunda pw. św. Mikołaja, która dała początek przemianom w charakterze i strukturze zabudowy grodu. Powstała ona najprawdopodobniej w XI w. jako kaplica grodowa. W latach 1836-39 uzyskała nowy klasycystyczny wygląd. Do stanu pierwotnego przywrócono ją w latach 50. XX w.

Kolejne murowane budowle na Wzgórzu Zamkowym zaczęły powstawać pod koniec XIII w. w związku ze zmianą funkcji grodu z siedziby kasztelana na rezydencję księcia cieszyńskiego. Były to cylindryczna kamienna wieża ostatniej obrony w południowo-zachodnim narożniku zamku górnego i prawdopodobnie także druga na przeciwległym krańcu założenia, zabezpieczająca wjazd do zamku. Wał o konstrukcji drewniano-ziemnej zastąpiony został kamiennym murem. W ramach rozbudowy zamku w XIV w. powstała usytuowana centralnie czworoboczna wieża zwana Piastowską. Stanowi ona jeden z najbardziej charakterystycznych elementów krajobrazu miasta.

Przedlokacyjna osada Cieszyn wraz z kościołem powstała na wschód od grodu, na przeciwległym wzgórzu. W centrum owalnicowej osady znajdował się plac targowy, usytuowany w miejscu dzisiejszego pl. Teatralnego. W latach 1217-1223 w bezpośrednim sąsiedztwie osady targowej lokowano miasto⁵³. Część dawnego placu rynkowego zajmuje obecnie Stary Targ. W centrum dawnego rynku stał ratusz (nieistniejący). Nie posiadamy dokładnych informacji o czasie powstania, zmianach przebiegu i kształcie umocnień miejskich połączonych z murami zamkowymi. Nie wiadomo czy mieszczanie cieszyńscy przystąpili do budowy murowanych umocnień miejskich wkrótce po lokacji, czy też uczynili to dopiero w XIV w. W linii umocnień miejskich umieszczono trzy bramy i dwie furty. Pozostałości umocnień Cieszyna, zachowane najlepiej od strony ul. Przykopa stanowią wciąż otwarty problem badawczy i konserwatorski.

Prawdopodobnie około 1270 r. po południowo-wschodniej stronie miasta ufundowany został klasztor Dominikanów z kościołem, pierwotnie romańskim, pełniącym funkcję książęcej nekropolii. W następnym stuleciu na Przedmieściu Fryszackim za potokiem Bobrówka fundacji mieszczańskiej powstał szpital i kaplica szpitalna z czasem przekształcona

⁵² Opracowane na podstawie: *Dzieje Cieszyna. Od pradziejów do czasów współczesnych*, t. 1, 2 i 3, praca zbiorowa pod red. I. Panica, Cieszyn 2010; J. Spyra, *Szlak książąt cieszyńskich. Piastowie*, Cieszyn 2007; J. Spyra, *Via Sacra. Klasztory w Cieszynie i Czeskim Cieszynie*, Cieszyn 2008.

⁵³ I. Panic, *Dzieje Cieszyna w dobie przedhistorycznej w średniowieczu (do 1528 roku)*, w: *Dzieje Cieszyna....*, t. 1, s. 153.

w kościół parafialny pw. św. Jerzego zachowany do dnia dzisiejszego. Około 1470 r. w pobliżu szpitala ufundowano klasztor Bernardynów z kościołem pw. św. Trójcy.

W 1496 r. książę Kazimierz II sprzedał dwa domy przeznaczone, zgodnie z jego wolą, na założenie ratusza. Tak powstał nowy obszerny plac targowy obecny Rynek. Stary zaś częściowo zabudowano. W ten sposób zabudowa miejska wraz z układem ulic i placów przybrała kształt gruszki. Dawny kościół dominikanów został drugim kościołem miejskim. Na terenie miasta znalazła się też studnia klasztoru (obecnie Studnia Trzech Braci). Pod koniec XVI w. przy budynku klasztoru wzniesiono budynek sądu ziemskiego, w którym obradował sąd i sejmik ziemski szlachty księstwa cieszyńskiego. Zabudowa powstałej na terenach poddominikańskich dzielnicy zakończyła rozrost Cieszyna w obrębie murów miejskich. W tym czasie zmienił się także charakter zabudowy Cieszyna. Do 2. połowy XVI w. dominowały w mieście domy drewniane lub wybudowane w konstrukcji mieszanej murowano-drewnianej, rzadziej spotykane były całkowicie murowane. Od 2. połowy XVI w. przy Rynku stawiano już tylko budynki murowane o renesansowym układzie przestrzennym. Wszystkie domy posiadały podcienia drewniane lub murowane. Powstał też murowany ratusz z cylindryczną wieżą i renesansową attyką. Okres reformacji przyniósł kres klasztorowi Bernardynów. Książę Wacław III Adam przekazał cały ich majątek szpitalowi. W późniejszym czasie założenie klasztorne łącznie z kościołem ostatecznie zostało zburzone.

Pamiętką wielkiej epidemii z 1585 r. jest kolejny usytuowany na północ od dawnych murów miasta kościół św. Trójcy. Zbudowano go w 1594 r. jako ewangelicki. Wiele razy przechodził z rąk do rąk. Po przyjęciu w 1609 r. przez księcia Adama Wacława katolicyzmu wszystkie kościoły poza kościołem św. Trójcy wróciły do katolików. Obecnie pozostaje kościołem filialnym parafii rzymsko-katolickiej.

Od 1632 r. Śląsk stał się terenem nieustannych starć zbrojnych wojny trzydziestoletniej. Pół roku okupacji szwedzkiej od października 1645 do kwietnia 1646 r. przyniosło Cieszynowi ogromne straty. Miasto i przedmieścia były wyludnione i częściowo zniszczone. Zrujnowany został także zamek książęcy. Z tego powodu księżna Elżbieta Lukrecja zamieszkała w tzw. kamienicach książęcych przy Rynku (nr 14 i 15) przebudowanych na jej rezydencję. W domu dokupionym później przy ul. Szersznika księżna poleciła urządzić prywatną kaplicę. Zmarła w 1653 r. Elżbieta Lukrecja była ostatnią z cieszyńskich Piastów. W 1673 r. jedna z „kamienic książęcych” przekazana została jezuitom, którzy w Cieszynie założyli gimnazjum i prowadzili akcję rekatalizacyjną. Na początku XVIII w. przekształcili oni wspomnianą kaplicę w kościół pw. św. Krzyża. Kolejnym zakonem, który w okresie kontrreformacji założył swój klasztor w Cieszynie byli bonifratrzy. Do 1700 r. ukończono klasztor pełniący także rolę szpitala. Barokowy kościół bonifratrów pw. Wniebowzięcia NMP budowano do 1714 r.

W 1710 r. po podpisaniu ugody pomiędzy cesarzem austriackim a królem szwedzkim Karolem XII kończącej zakaz wyznawania na terenie cesarstwa religii innej niż rzymsko-katolicka rozpoczęto w pobliżu miasta wznoszenie jedynej wtedy protestanckiej świątyni na Górnym Śląsku mogącej pomieścić ok. 7-8 tys. ludzi. Kościół nazwany Jezusowym ukończony

w 1730 r. (wieża o wysokości 72 m w 1760 r.) stał się największą budowlą sakralną w Cieszynie i okolicy.

Wielki pożar z 1789 r., który zniszczył prawie całe miasto stanowi ważną cezurę w jego dziejach. Ruch budowlany, jaki po nim nastąpił z konieczności objął większość zabudowy. Najszybciej odbudowane zostały domy przy Rynku, które wraz z ratuszem uzyskały wystrój barokowo-klasycystyczny. W części domów nie tylko przy Rynku zlikwidowano podcienia. Po pożarze nie odbudowano kościoła parafialnego. Funkcję jego przejął poddominikański kościół na tyłach Rynku, na który przeniesiono wezwanie dawnego kościoła parafialnego. Podczas odbudowy nowy kościół parafialny uzyskał nowe obniżone sklepienia, kruchtę z wieżą, kaplicę MB Nieustającej Pomocy oraz cały wystrój. W 1800 r. ukończono budowę nowego barokowo-klasycystycznego ratusza z czworoboczną wieżą zwieńczoną latarnią, zaprojektowanego przez cieszyńskiego architekta Ignacego Chambrez de Ryvos. Nowym znaczącym budynkiem miejskim, który zbudowano w tym czasie był Pałac Larischa (ob. siedziba Muzeum Śląska Cieszyńskiego). W 1796 r. otrzymał zachowaną do dzisiaj wczesnoklasycystyczną fasadę. W 1802 r. w miejscu rozebranego muru miejskiego zbudowano z inicjatywy Leopolda Jana Szersznika nowe gimnazjum katolickie. Rezultatem następnego ożywienia budowlanego w mieście, które nastąpiło po 1815 r. są m.in. klasycystyczne bursa fundacji Karola Cselesty (obecnie siedziba USC i Straży Miejskiej) i strzelnica miejska (przy ob. ul. Michejdy 20). Pierwszy z tych budynków zaprojektował przybyły do Cieszyna w 1807 r. Florian Jilg, któremu przypisywane jest autorstwo wielu klasycystycznych budynków w Cieszynie, z charakterystycznym dla niego porządkiem wielkim i oszczędną dekoracją (klasycystyczna zabudowa ulicy Wyższa Brama).

Z inicjatywy arcyksięcia Karola Habsburga w latach 1838-1840 na średniowiecznych i nowożytnych pozostałościach zamku cieszyńskiego wybudowano Pałac Myśliwski według projektu wybitnego architekta dworu wiedeńskiego Josefa Kornhäusla otoczony romantycznym parkiem z oranżerią i przebudowaną w stylu późnego klasycyzmu rotundą św. Mikołaja. Na północnym zboczu wzgórza zamkowego zbudowany został browar arcyksiążęcy. Od 1947 r. w dawnym Pałacu Myśliwskim mieści się Szkoła Muzyczna, a od 2005 r. w odrestaurowanej części pałacu i zrekonstruowanej oranżerii znajduje się siedziba Zamku Cieszyn. Kornhäusel zaprojektował także we współpracy z powiatowym architektem Andrzejem Kmentem odbudowę spalonego ponownie w 1836 r. ratusza. Ukończona w 1845 r. nadała mu obecny wygląd.

Na możliwość zasadniczych zmian w zabudowie otworzyło Cieszyn wprowadzenie w 1861 r. systemu samorządowego w monarchii austriackiej, które zbiegło się w czasie z rozwojem przemysłu górniczego i hutniczego na Śląsku oraz budowy linii kolejowej z węzłem kolejowym w dawnej stolicy księstwa. Czynniki te w połączeniu z historyczną rangą miasta jako stolicy regionu sprawiły, że Cieszyn stał się ekonomiczną i kulturalną stolicą regionu. Powiększył się też znacznie, zarówno pod względem zajmowanego obszaru, jak i liczby ludności. Rosnące aspiracje oświatowe i kulturalne wpłynęły na powstanie lub obecne ukształtowanie wielu nowych reprezentacyjnych budowli, głównie użyteczności publicznej.

Większość z nich powstała na obszarze staromiejskim (część z wykorzystaniem substancji starszych budowli) lub w jego bezpośredniej bliskości, dzięki czemu Stare Miasto zachowało do dnia dzisiejszego funkcje centrum miasta. Do budowli tych należą:

- dawne Gimnazjum Ewangelickie przy pl. Kościelnym 5, wybudowane w 1869 r. w stylu neogotyckim, jako siedziba ewangelickiego gimnazjum (w 1873 r. połączone z gimnazjum katolickim w gimnazjum państwowe);
- budynek klasztoru Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Karola Boromeusza, zajmującego się opieką nad chorymi i potrzebującymi oraz kształceniem dziewcząt. Budynek wzniesiony w XVIII wieku poddano gruntownej przebudowie w 2. połowie XIX wieku. Do północnego skrzydła klasztoru przylega od wschodu kaplica pw. św. Rodziny;
- dawna niemiecka szkoła podstawowa dla dziewcząt, przy pl. Wolności 7 (ob. siedziba Zespołu Szkół Ogólnokształcących im. M. Kopernika oraz SP nr 4). Budynek neorenesansowy z 1879 r.;
- hotel Austria z lat 80. XIX w., budynek neorenesansowy, który powstał na miejscu renesansowego domu podcieniowego przy rogu ulic Głębokiej i Browarnej;
- zabudowania koszar w rejonie ul. Błogockiej i Kraszewskiego z 1895 r.;
- dawna Miejska Kasa Oszczędności, przy ul. Menniczej 1, budynek o początkach sięgających XVI w. przebudowywany ostatnio w 1891 r. według projektu Antoniego Jonkisch (obecnie siedziba banku);
- neobarokowy klasztor i szpital sióstr Elżbietanek wraz z kaplicą św. Józefa (obecnie Szpital Sióstr Elżbietanek) ukończony w 1903 r. położony przy ul. Liburnia. Dzisiaj to najbardziej okazały gmach Cieszyna widziany przez wjeżdżających do miasta od strony Katowic;
- budynek Sądu przy ul. Garncarskiej 8, oddany do użytku w 1905 r. jako wspólny kompleks zabudowań wraz z więzieniem powstałym wcześniej (1896 r.);
- dawny Dom Niemiecki przy ul. Głębokiej 15 (ob. siedziba Biblioteki Miejskiej), weszła do historii Cieszyna jako tzw. Dom Niemiecki [Deutsche Haus], otwarty w 1898 r.;
- Dom Narodowy, Rynek 12, wybudowany stylu eklektycznym staraniem Towarzystwa Domu Narodowego jako „Dom Polski” w miejscu byłego zajazdu Franciszka Schreinera, w 1901 r. Dom Polski był siedzibą większości polskich organizacji, biblioteki, Czytelni Ludowej, drukarni oraz Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego. Obecnie mieści się w nim Cieszyński Ośrodek Kultury „Dom Narodowy”;
- budynek poczty, Rynek 13, powstał 1909 r. w stylu secesyjnym, według projektu M. Dalfa na miejscu mieszczącego się tu od połowy XVIII w. klasztoru Sióstr Elżbietanek;
- dawna niemiecka Szkoła Podstawowa i Wydziałowa przy pl. Słowackiego 2, (ob. siedziba I LO im. A. Osuchowskiego). Budynek klasycyzujący z 1909 r., do I wojny światowej siedziba niemieckiej Szkoły Podstawowej i Wydziałowej, w czasie I wojny siedziba Głównego Sztabu Armii Austriackiej, od 1922 r. Gimnazjum Macierzy, po II wojnie Światowej Urzędu Bezpieczeństwa, od 1946 Gimnazjum, a później Liceum;

- Hotel „Pod Brunatnym Jeleniem” przy Rynku 20. Zbudowany w 1912 r. wg projektu wiedeńskiego architekta Kohlera, z dekoracją elewacji i wewnątrz w stylu wiedeńskiego neobaroku z wykorzystaniem substancji XVIII-wiecznego zajazdu „Pod Żółtą Koroną”;
- budynek teatru z 1910 r., zaprojektowany przez europejskiej sławy architektów F. Felnera i H. Helmera z Wiednia w stylu wiedeńskiej secesji, z obrotową sceną, podsceniem dla orkiestry, widownią o trzech kondygnacjach na 630 miejsc;
- budynek szkolny przy Pl. Londzina 3, wybudowany w 1910 r. na rzucie litery „L”, z półkolistym ryzalitem części centralnej jako siedziba wielu szkół m.in. niemieckiej szkoły realnej (ob. Zespół Szkół Ekonomiczno-Gastronomicznych im. Macierzy Ziemi Cieszyńskiej).

Koniec XIX i początek XX w. to w Cieszynie także okres wielkiego rozkwitu budownictwa prywatnego (kamienic czynszowych i willi) wznoszonych we wszystkich stylach, jakie obowiązywały w tym czasie: neogotyckim, neorenesansowym, neomanierystycznym, neobarokowym, neoklasycznym i secesyjnym. Stanowią one dzisiaj pod względem ilości większość wśród obiektów zabytkowych ujętych w Gminnej ewidencji zabytków.

Mimo niełatwej sytuacji gospodarczej, w jakiej Cieszyn znalazł się w granicach II RP w latach 20. i 30. XX w. realizowano w nim budowę wielu obiektów. Na czoło wysuwa się tutaj biuro architektoniczne Alfreda Wiedermanna, autora m.in. projektu Ubezpieczalni Społecznej przy ul. Bielskiej 37 (1929-1931) oraz kolumnady w Alei Zasłużonych na Cmentarzu Komunalnym (1928). W budownictwie okresu międzywojennego dominował styl modernistyczny charakteryzujący się prostą bryłą i oszczędną dekoracją w postaci podziałów architektonicznych. Najwięcej tego typu realizacji w Cieszynie znajduje się przy ulicach: 3-Maja, Błogockiej, Górny Rynek (nr 1), Korfanteo, Miarki, św. Sarkandra, Wyspiańskiego, Żwirki i Wigury i pl. św. Krzyża.

Jak uważa Irena Kwaśny⁵⁴, historyk sztuki i były miejski konserwator zabytków, w okresie PRL nie powstał w Cieszynie żaden interesujący architektonicznie obiekt. Realizacją, która najbardziej zaszkodziła zabytkowemu krajobrazowi Cieszyna stała się budowa Cieszyńskiej Drukarni Wydawniczej przy ul. Schodowej z wysokim blokiem hali produkcyjnej. Ingeruje ona nie tylko w panoramę miasta od południa, ale także charakter zabudowy sąsiednich ulic Nowe Miasto i Przykopa określanej jako „Cieszyńska Wenecja”.

W 1953 r. miasto Cieszyn zostało wpisane przez konserwatora województwa stalinogrodzkiego do rejestru zabytków. Wpis uległ zapomnieniu, ale decyzja ta nie została nigdy uchylona. Ponownie Cieszyn wpisany został do rejestru zabytków przez wojewodę bielskiego w 1985 r. Ochroną zostały objęte dwa historyczne rynki z przylegającymi ulicami oraz Wzgórze Zamkowe. Pośrednią ochroną zostały objęte zespoły zabudowań z 2. połowy XIX w. przy ul. Bielskiej, Wyspiańskiego, Chrobrego, zespół zabudowań szpitala śląskiego wraz z parkiem, szpital Elżbietanek, ul. Świerczewskiego, Stalmacha, pl. Wolności, 1 Maja, Sienkiewicza, Błogockiej z zespołem koszar, a także Uniwersytet Śląski, Szkołę Zawodową,

⁵⁴ I. Kwaśny, *Rozwój przestrzenny i architektoniczny miasta*, w: *Dzieje Cieszyna...*, t. 3, s. 493.

cmentarz komunalny, cmentarze żydowskie (stary i nowy), cmentarz ewangelicki, kościół i cmentarz na Bobrku. W 2006 r. na wniosek Burmistrza Miasta Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego stwierdził nieważność decyzji wojewody bielskiego z 1985 r. Z uzasadnienia stwierdzenia nieważności powyższej decyzji wynika, że decyzja nie zawierała załącznika graficznego określającego obszar objęty wpisem do rejestru zabytków i nie jest możliwe zidentyfikowanie tego obszaru na podstawie zawartego w decyzji opisu słownego. W związku z tym decyzja jest niewykonalna i niewykonalność ma charakter trwały. W 2010 r. Śląski Konserwator Zabytków wpisał do Rejestru zabytków nieruchomości województwa śląskiego „układ urbanistyczny miasta Cieszyn utworzony przez sieć ulic, dróg i placów, układ parcel, zespoły budowlane, pojedyncze budynki, formy zaprojektowanej zieleni oraz cieków i urządzenia wodne”. W wyniku złożonego odwołania od decyzji przez strony tego postępowania została ona ponownie uchylona w 2013 r. Z uzasadnienia decyzji uchylającej decyzję z 2010 r. o wpisie układu urbanistycznego miasta Cieszyna do rejestru zabytków wynika, że zaskarżona decyzja została wydana z naruszeniem przepisów postępowania, a konieczny do wyjaśnienia zakres sprawy ma istotny wpływ na jej rozstrzygnięcie. Z treści decyzji wynika, że podstawowym materiałem dowodowym w niniejszej sprawie jest opracowanie autorstwa Śląskiego Centrum Dziedzictwa Kulturowego. Opracowanie to zawiera szereg faktów, natomiast nie wskazuje, na jakich podstawach fakty te zostały ustalone. W szczególności w opracowaniu tym brak informacji o materiałach źródłowych, archiwalnych czy publikacjach, na podstawie których dokumentacja do wpisu do rejestru zabytków została przygotowana. Brak w niej także informacji o ustaleniach w terenie, dokumentacji fotograficznej itp. Zarówno w uzasadnieniu zaskarżonej decyzji, jak i ww. opracowaniu zabudowę poddano analizie w odniesieniu do całego obszaru objętego wpisem (aczkolwiek bez dokumentacji fotograficznej). Natomiast zawarte w obu w dokumentach informacje dotyczące tak istotnego elementu układu urbanistycznego jak układ ulic, placów i parcelacja gruntu, dotyczą wyłącznie obszaru staromiejskiego. Brak jest natomiast ustaleń w tym zakresie co do obszarów położonych poza nim.

Analiza SWOT zasobów dziedzictwa kulturowego Cieszyna

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnych aspektach. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników, mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – silne strony (strengths), słabe strony (weaknesses), szanse (opportunities) i zagrożenia (threats).

S -> STRENGTHS, czyli silne strony

W -> WEAKNESSES, czyli słabe strony

O -> OPPORTUNITIES, czyli okazje

T -> THREATS, czyli zagrożenia

Czynniki rozwoju podzielić można – ze względu na ich pochodzenie – na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

Poniżej przedstawione zostały wyniki analizy SWOT, zogniskowanej wokół problematyki zarządzania zasobem dziedzictwa kulturowego w Cieszynie. Oznacza to, że obok zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami, uwzględniono także inne czynniki, które wynikają z wielości i różnorodności elementów składających się na dziedzictwo kulturowe. W tabeli znalazły się silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju gminy. Analiza nawiązuje w ten sposób do fundamentalnego założenia względem niniejszego Programu – konieczności przemodelowania systemu ochrony zabytków w efektywny system ochrony dziedzictwa. Dziedzictwo Cieszyna tworzy bowiem jego kilkusetletnia historia, manifestująca się zarówno w bogactwie zasobu zabytkowego, jak również w tradycji i kulturze, tworząc niepowtarzalny klimat małego przygranicznego miasta.

Tabela 1 Analiza SWOT, zogniskowana wokół problematyki zarządzania zasobem dziedzictwa kulturowego w Cieszynie – czynniki wewnętrzne.

CZYNNIKI WEWNĘTRZNE	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
1. Bogactwo zasobu zabytkowego; 2. Małe miasto z dużą liczbą zabytków; 3. Zwarty kompleks zabytków, posiadających zarówno wartości historyczne, jak i artystyczne, 4. Zachowany historyczny układ urbanistyczny i substancja zabytkowa; 5. Duża ilość obiektów zabytkowych we władaniu Gminy Cieszyn; 6. Wdrożony przez Gminę system wsparcia finansowego dla właścicieli nieruchomości zabytkowych, przeprowadzających ich remonty; 7. Wielość publikacji dotyczących zabytków i dziedzictwa kulturowego miasta Cieszyna i regionu Śląska Cieszyńskiego; 8. Bogate zbiory materiałów źródłowych, dotyczących zasobów dziedzictwa kulturowego Cieszyna; 9. Promocja dziedzictwa kulturowego Cieszyna w ramach organizacji imprez miejskich; 10. Aktywność podmiotów, działających na terenie gminy w zakresie ochrony zabytków edukacji i promocji dziedzictwa kulturowego Cieszyna; 11. <i>Genius loci</i> Cieszyna (historia, kultura i tradycja, przygraniczność, atmosfera).	1. Zabytkowe nieruchomości na terenie miasta, wymagające zabezpieczenia i pilnych robót budowlanych; 2. Brak miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Cieszyna dla obszaru o największym skupieniu zabytków; 3. Cenne zabytki niewpisane do rejestru zabytków (np. zachodnia część Ratusza); 4. Niewielka ilość zabytków objęta ochroną w formie jej ustalenia w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego; 5. Występowanie w Gminnej ewidencji zabytków obiektów niezastługujących na ochronę; 6. Brak wpisu historycznego układu urbanistycznego miasta (wraz z pozostałościami umocnień miejskich) do rejestru zabytków; 7. Brak lokalnej służby ochrony zabytków; 8. Niewystarczające środki budżetowe gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami; 9. Niewystarczające wsparcie doradcze i informacyjne w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych dla podmiotów prywatnych; 10. Niewystarczająca oferta edukacyjna w zakresie lokalnego dziedzictwa

	kulturowego; 11. Braki w zakresie digitalizacji materiałów źródłowych dotyczących dziedzictwa kulturowego Cieszyna; 12. Zawłaszczanie przestrzeni publicznej przez reklamy; 13. Relatywnie duży ruch samochodowy w centrum Cieszyna.

Tabela 2 Analiza SWOT, zogniskowana wokół problematyki zarządzania zasobem dziedzictwa kulturowego w Cieszynie – czynniki zewnętrzne.

CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE	
SZANSE	ZAGROŻENIA
1. Dostępność zewnętrznych źródeł finansowania na ochronę i opiekę nad zabytkami; 2. Wzrost zainteresowania dziedzictwem kulturowym – m.in. budowanie tożsamości lokalnej, funkcja integracyjna, wymiar ekonomiczny; 3. Rosnąca świadomość i wrażliwość społeczeństwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego; 4. Rozwijające się trendy w turystyce kulturowej, sentymentalnej, itp., 5. Zainteresowanie turystów odwiedzeniem Cieszyna; 6. Wzrost znaczenia sektora turystyki dla gospodarki; 7. Wykorzystywanie walorów przyrodniczych, kulturowych i dziedzictwa w zakresie budowania oferty turystyczno-rekreacyjnej; 8. Upowszechnianie się zintegrowanego podejścia do zagadnienia dziedzictwa kulturowego (ekonomia, kultura,	1. Mała skuteczność uregulowań prawnych w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami; 2. Legislacyjne akcentowanie ochrony i opieki nad zabytkami przy braku odpowiedniego uwzględnienia kwestii dziedzictwa kulturowego; 3. Kryzys służb konserwatorskich w Polsce; 4. Fakultatywny charakter zapisów prawnych dotyczących delegowania uprawnień dla miejscowych służb konserwatorskich; 5. Wysokie koszty utrzymania i modernizacji zasobu zabytkowego; 6. Brak wystarczających środków finansowych prywatnych właścicieli na prace budowlane przy obiektach zabytkowych; 7. Niewydolność systemu finansowania ochrony i konserwacji zabytków w Polsce;

społeczeństwo); 9. Istniejące prawne formy ochrony zabytków: wpis do rejestru, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego, ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w stosownej decyzji dot. inwestycji; 10. Wdrożenie Krajowej Polityki Miejskiej (wątki: kształtowanie przestrzeni, rewitalizacja, zarządzanie obszarami miejskimi); 11. Uchwalenie ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.	8. Brak przepisów stymulujących (zachęt, wsparcia) dla prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych; 9. Traktowanie przez niektórych właścicieli konieczności ochrony dziedzictwa kulturowego jako problemu ograniczającego dysponowanie własnością prywatną. 10. Instrumentalne traktowanie programów opieki nad zabytkami przez samorządy lokalne; 11. Brak standardów i konsekwencji w zakresie planowania przestrzennego w Polsce; 12. Brak ustawy o architekturze; 13. Niezaktualizowana wojewódzka ewidencja zabytków; 14. Globalizacja i „mcdonaldyzacja” przestrzeni kulturowej.

Rekomendacje do Programu

W wyniku przeprowadzonych analiz problematyki opieki nad zabytkami w Cieszynie sformułować można następujące rekomendacje:

- Konieczność przemodelowania tradycyjnego systemu ochrony zabytków w system efektywnego zarządzania dziedzictwem kulturowym, istniejącym zarówno w formie materialnej, jak i niematerialnej, o nieograniczonej liczbie elementów.
- Uspołecznienie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; budowanie partnerskich relacji z obywatelami i przedsiębiorcami, jak i propagowanie postaw współodpowiedzialności społecznej za zachowanie zabytków.
- Powołanie, w ramach możliwości finansowych budżetu Gminy, w strukturze Urzędu Miejskiego stanowiska/komórki odpowiedzialnej za ochronę i opiekę nad zabytkami, w tym wdrażaniem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.
- Utworzenie stale aktualizowanej bazy danych o zabytkach oraz właściwy monitoring przemian, jakim one podlegają.
- Wpis historycznego układu urbanistycznego Cieszyna do rejestru zabytków; utworzenie parku kulturowy jako ewentualna, dodatkowa forma ochrony.
- Podjęcie prac związanych z opracowaniem miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, obejmującego obszar miasta, w którym znajduje się najwięcej zabytków;
- Intensyfikacja współpracy ze Śląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.
- Zwiększanie wydatków Gminy Cieszyn, w ramach jej możliwości finansowych, na ochronę i opiekę nad zabytkami przy jednoczesnych zintensyfikowaniu działań w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych.
- Udoskonalenie systemu wsparcia finansowego właścicieli obiektów zabytkowych oraz skuteczniejsze wsparcie doradcze i informacyjne właścicieli zabytkowych obiektów w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych.
- Ograniczenie czynników wpływających negatywnie na stan zabytków („niska emisja”, ruch samochodowy, reklamy, itp.).
- Opracowanie i wdrożenie regulaminu form i lokalizacji nośników informacji wizualnej na obszarze miasta.
- Nowoczesny marketing, w tym m.in. tworzenie markowych produktów turystycznych w oparciu o zasoby kulturowe miasta.

Założenia programowe

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna zawiera priorytety i kierunki działań sformułowane w wyniku przeprowadzonej diagnozy stanu dziedzictwa kulturowego, w oparciu o wnioski wyciągnięte z przeprowadzonej analizy SWOT, zogniskowanej wokół problematyki ochrony i opieki nad zabytkami oraz zarządzania dziedzictwem kulturowym w Cieszynie, z uwzględnieniem wytycznych zawartych w dokumentach planistycznych wyższego rzędu oraz w dokumentach programowych na poziomie miasta.

W ramach przyjętych kierunków działań wyznaczono zadania realizacyjne na 4 lata obowiązywania programu. Katalog przedstawionych poniżej zadań należy traktować jako zbiór otwarty – o charakterze inspirującym i aktywizującym – dla samorządu i jego partnerów, właścicieli lub użytkowników obiektów zabytkowych oraz innych zainteresowanych stron.

Program nie ogranicza się w swych zapisach wyłącznie do zadań realizowanych bezpośrednio przez instytucje samorządowe, ale proponuje zadania, do których realizacji powinny czuć się zobowiązane wszystkie jednostki, podmioty, instytucje i organizacje zaangażowane na rzecz ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego, jego zachowania i zrównoważonego wykorzystania.

Wiele z zadań, ze względu na złożoność problemów, ma charakter ciągły (permanentny) i należy się spodziewać, iż będą one przedmiotem kolejnych aktualizacji Programu.

Najważniejszym wyzwaniem dla wszystkich podejmujących te działania pozostaje skuteczna i efektywna polityka ochrony dziedzictwa kulturowego gminy oraz inicjowanie i wdrażanie skutecznych rozwiązań – dotyczących i odnoszących się do dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.

W ramach Programu wyodrębniono dwa priorytety, które są względem siebie równoważne i uzupełniające się:

Priorytet I Dbłość o zasób dziedzictwa kulturowego oraz świadome kształtowanie krajobrazu

Priorytet II Efektywne zarządzanie zasobem dziedzictwa kulturowego Cieszyna

W ramach każdego z nich sformułowane zostały kierunki interwencji oraz kluczowe zadania i projekty do realizacji.

Priorytet I

Dbłość o zasób dziedzictwa kulturowego oraz świadome kształtowanie krajobrazu

Cieszyn pod względem historii i zachowanego zasobu dziedzictwa kulturowego jest miastem o wyjątkowym znaczeniu w skali regionu i bardzo ważnym skali kraju. Charakteryzuje go duża liczba zabytków i dobrze zachowany zabytkowy układ urbanistyczny. Stanowią one zarazem atuty miasta, jak i przyczynę trudności w ich zarządzaniu. Oczywiście jest włączenie problematyki zabytków do wszelkich miejskich programów o znaczeniu strategicznym. Podstawowym zadaniem jest także weryfikacja i stałe aktualizowanie ewidencji zabytków we współpracy ze służbami ochrony zabytków, monitorowanie stanu obiektów zabytkowych, szczególnie tych o najwyższym znaczeniu dla miasta, troska o ich estetykę i prowadzenie prac renowacyjnych w obiektach znajdujących się w najgorszym stanie (np. budynku pierwszego kina w mieście przy ul. Śrutarskiej 39, dawnej strzelnicy przy ul. Michejdy 20, Wieży Piastowskiej na Wzgórzu Zamkowym). Kolejnym zadaniem jest modernizacja infrastruktury: systemów grzewczych, sieci wodociągowych i kanalizacyjnych. Wyzwaniem dla samorządu pozostaje skuteczna ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu historycznego. Konieczne jest ograniczenie czynników wpływających negatywnie na stan zabytków (ruch samochodowy) lub ich ekspozycję (reklamy wizualne). W ramach współpracy ze Śląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków zakłada się wpis historycznego układu urbanistycznego Cieszyna do rejestru zabytków (a następnie opracowanie dla niego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego) oraz wypracowanie zasad i standardów w zakresie stosowanych materiałów budowlanych tym obszarze przestrzeni publicznej.

Kierunek I.1: Poprawa stanu zachowania i sposobu użytkowania zabytków oraz przeciwdziałanie procesowi ich degradacji

- 1. Weryfikacja zasobów dziedzictwa kulturowego – aktualizacja Gminnej ewidencji zabytków, stworzenie listy zabytków o największym znaczeniu dla miasta Cieszyna, a także zabytków wymagających zabezpieczenia i pilnych robót budowlanych;*
- 2. Regulacja stanów prawnych relikwów umocnień miejskich, objęcie ich odpowiednią formą ochrony, ewentualna konserwacja oraz wyeksponowanie;*
- 3. Unowocześnienie infrastruktury technicznej oraz poprawa estetyki zabytków i ich funkcjonalności;*
- 4. Zabezpieczenie i konserwacja zabytków wymagających pilnych robót budowlanych.*

Kierunek I.2: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu historycznego

1. *Ograniczenie negatywnego wpływu „niskiej emisji” oraz ruchu samochodowego na substancję zabytkową w centrum miasta;*
2. *Uporządkowanie obecności reklam w przestrzeni publicznej zabytków Cieszyna;*
3. *Współpraca ze Śląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków na rzecz wpisu historycznego układu urbanistycznego Cieszyna do rejestru zabytków;*
4. *Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla zabytkowego centrum Cieszyna (z uwzględnieniem I.2.3);*
5. *Wypracowanie we współpracy ze Śląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków standardów w zakresie stosowanych materiałów budowlanych na obszarze przestrzeni publicznej, objętej historycznym układem urbanistycznym miasta.*

Priorytet II

Efektywne zarządzanie zasobem dziedzictwa kulturowego Cieszyna

Skuteczne i efektywne zarządzanie dużym zasobem obiektów zabytkowych wymaga szczególnego wysiłku wszystkich podmiotów zaangażowanych w proces ochrony i opieki nad zabytkami, a także utworzenia miejscowej służby konserwatorskiej w ramach struktur Urzędu Miejskiego w Cieszynie. W związku z tym, w niniejszym priorytecie Programu położono szczególny nacisk na zadania związane ze wzmocnieniem współpracy pomiędzy Urzędem Miejskim, radnymi miejskimi, służbami konserwatorskimi oraz wszelkimi podmiotami zaangażowanymi w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Konieczna jest także aktywizacja dysponentów obiektów, organizacji pozarządowych oraz społecznych opiekunów zabytków w tym zakresie. W ramach udoskonalenia funkcjonowania form pomocy finansowej dla właścicieli obiektów zabytkowych potrzebne jest stworzenie punku konsultacyjnego świadczącego wsparcie doradcze i informacyjne w zakresie procedur prowadzenia rewaloryzacji obiektów zabytkowych, pozyskiwania środków zewnętrznych dla podmiotów prywatnych i pozarządowych, a także wsparcie dla osób prowadzących działalność gospodarczą lub chcących rozpocząć taką działalność przy wykorzystaniu miejscowej tradycji i zabytków. Wskazane jest też realizowanie i opracowywanie nowych programów rewitalizacji obszarów miasta cennych pod względem zabytkowym i walorów turystycznych. Rewitalizacja rozumiana jest tutaj jako kompleksowy program, łączący działania techniczne – remonty, modernizację zabudowy i przestrzeni publicznych, konserwację i rewaloryzację zabytków, z programami ożywienia gospodarczego i społecznego oraz działaniami na rzecz rozwiązania problemów społecznych. W ramach kierunku zakłada się m.in. przygotowanie i wdrożenie programu współpracy samorządu z właścicielami i użytkownikami obiektów zabytkowych. W stosunku do właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych wskazane jest promowanie przykładów dobrych praktyk w sferze opieki nad zabytkami w Cieszynie, (m.in. poprzez uhonorowanie i przedstawienie jako wzór do naśladowania właściwej opieki nad zabytkami, konkursy popularyzujące dobre przykłady opieki nad zabytkami, np. renowacje, nagradzanie i wspieranie lokalnych propagatorów wiedzy o dziedzictwie kulturowym). W sferze turystyki kluczowy jest rozwój współpracy pomiędzy instytucjami i organizacjami działających w obszarze kultury i turystyki w Cieszynie. Nie tylko na rzecz zwiększenia atrakcyjności turystycznej miasta, ale też w zakresie popularyzacji wiedzy o historii miasta wśród jego mieszkańców. W ramach tego priorytetu istotne jest tworzenie szlaków kulturowych i ścieżek przyrodniczo-kulturowych, rozwój informacji turystycznej na temat zasobów dziedzictwa kulturowego, opracowanie programu edukacyjnego dla szkół, organizowanie cyklicznych imprez dla mieszkańców, np. spacerów z przewodnikiem. Planowana jest budowa małej architektury, w tym miniatur historycznych – we współpracy z historykami, architektami krajobrazu, planistami i innymi specjalistami, a także przy udziale

przedstawicieli społeczności lokalnych. Zakłada się wykorzystanie nowoczesnych technologii i technik prezentacji. Wskazane jest też opracowanie przewodnika turystycznego dla potrzeb turystyki jednodniowej i/lub weekendowej, a także mobilnych informatorów o atrakcjach na terenie gminy dla urządzeń typu tablety, smartfony, nawigacje GPS.

Kierunek II.1: Wdrożenie skutecznych instrumentów ochrony, opieki i zarządzania zasobem kulturowym

1. *Bieżące zarządzanie Gminną ewidencją zabytków;*
2. *Stworzenie lokalnej służby ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;*
3. *Zwiększanie wydatków gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami;*
4. *Intensyfikacja działań w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych na ochronę i opiekę nad zabytkami, w szczególności na rzecz realizacji zadań zapisanych w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami;*
5. *Kontynuowanie i rozwijanie systemu wsparcia finansowego dla właścicieli zabytków, przeprowadzających ich remonty;*
6. *Rozwój systemu wsparcia i pomocy organizacyjno-prawnej dla właścicieli i użytkowników zabytków;*
7. *Tworzenie i realizacja projektów rewitalizacyjnych, m.in. rewitalizacja przestrzeni Rynku oraz „Cieszyńskiej Wenecji”.*

Kierunek II.2: Badania i dokumentowanie dziedzictwa kulturowego oraz oferta edukacyjna w zakresie lokalnego zasobu kulturowego

1. *Digitalizacja źródeł pisanych i ikonograficznych dotyczących dziedzictwa kulturowego miasta;*
2. *Utrzymanie wielokulturowego bogactwa oraz tożsamości lokalnej i regionalnej, w szczególności poprzez kultywowanie tradycji, wspieranie lokalnych twórców i artystów, restaurację ginących zawodów oraz wyrobów rzemiosła;*
3. *Promowanie przykładów dobrych praktyk w sferze opieki nad zabytkami w Cieszynie;*
4. *Tworzenie i realizacja programów edukacyjnych dotyczących zabytków i tradycji na wszystkich poziomach nauczania podstawowego i gimnazjalnego;*
5. *Tworzenie szlaków kulturowych i ścieżek przyrodniczo-kulturowych.*

Kierunek II.3: Wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego dla rozwoju społeczno-gospodarczego

- 1. Ujednolicenie i rozwój systemu wizualizacji zabytków;*
- 2. Rozwój informacji turystycznej w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego.*

Instrumentarium realizacji Programu

W ramach funkcjonującej struktury Urzędu Miejskiego brak jest stanowiska odpowiedzialnego za szeroko rozumianą opiekę nad zabytkami. Konieczne jest stworzenie lokalnej służby ochrony zabytków, która odpowiadać będzie za wdrażanie zapisów programu. Zakłada się, że taki pracownik powinien mieć stanowisko na poziomie naczelnika wydziału. W ramach obowiązków odpowiadać będzie w szczególności za:

- prawidłową realizację zadań i projektów przewidzianych w Gminnym programie opieki nad zabytkami;
- aktualizację GEZ;
- nadzorowanie opracowywania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego pod kątem ochrony i opieki nad zabytkami;
- współpracę ze Śląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i środowiskiem konserwatorskim, właścicielami i użytkownikami obiektów zabytkowych, mieszkańcami i wspólnotami lokalnymi oraz wszystkimi instytucjami i organizacjami społecznymi działającymi na terenie gminy w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- podejmowanie inicjatyw w zakresie aplikacji po środki zewnętrzne.

Zadania określone w Programie będą wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

- prawnych – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, tworzenie parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do wojewódzkiego rejestru lub włączenie do wojewódzkiej ewidencji zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- finansowych – obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych przy obiektach zabytkowych będących własnością miasta Cieszyn lub znajdujących się w trwałym zarządzie jej jednostek lub zakładów budżetowych, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, w zależności od możliwości finansowych gminy;
- koordynacji – obejmujących między innymi realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych województwa śląskiego, strategii rozwoju powiatu cieszyńskiego;

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017

- społecznych – obejmujących między innymi działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- kontrolnych – obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania zabytków.

System monitoringu, ewaluacji i aktualizowania Programu

Ustawa nakłada na wójtów, burmistrzów i prezydentów obowiązek sporządzania sprawozdań z realizacji programu co 2 lata. Sprawozdanie przedkładane Radzie Gminy powinno zawierać informację o ewentualnych zmianach zachodzących w Gminnej ewidencji zabytków oraz Rejestrze zabytków, informacje o działaniach podejmowanych na rzecz opieki nad zabytkami oraz o postulatach mieszkańców i właścicieli obiektów dotyczących ochrony obiektów zabytkowych.

Celem monitoringu i ewaluacji opieki nad zabytkami jest zbieranie informacji dotyczących realizacji programu na każdym etapie wdrażania. Stanowi on podstawę oceny uzyskanych efektów oraz formułowania ewentualnych wytycznych i propozycji zmian.

Monitoring realizacji zapisów Programu służyć ma: dostarczaniu informacji o skuteczności prowadzonych działań w zakresie ochrony i opieki, (a w konsekwencji) umożliwieniu stałej weryfikacji i ulepszania działań, jak również dostarczaniu danych o stanie przedmiotu ochrony, a także sporządzaniu okresowych raportów umożliwiających przegląd zadań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. Monitoring powinien umożliwiać ocenę: skuteczności ochrony (rezultaty a oczekiwania), stosowności i skuteczności zastosowanych środków, zmian stanu obiektu, zagrożeń środowiskowych i innych.

Proces monitorowania będzie polegał na przyglądaniu się zmianom, jakie zachodzą w wyniku realizacji celów przez podejmowane inicjatywy, analizie zebranych danych i opracowaniu raportów. Na podstawie zebranych informacji będzie można opracować dwuletnie sprawozdania z realizacji programu oraz oceny realizacji programu sporządzane w okresach czteroletnich.

W sprawozdaniach, oprócz opisów na temat efektów w zakresie realizacji poszczególnych zadań, będą stosowane dodatkowo następujące mierniki:

MIERNIKI OSIĄGNIĘĆ		
Cel operacyjny:	Proponowane mierniki monitorowania celu:	Źródła:
I.1. Poprawa stanu zachowania i sposobu użytkowania zabytków oraz przeciwdziałanie procesowi ich degradacji	Wartość finansowa prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach gminnych	Statystyka gminna, w tym informacje gminnych jednostek organizacyjnych
	Liczba obiektów poddanych pracom remontowo-konserwatorskim	Statystyka gminna, w tym informacje gminnych jednostek organizacyjnych
	Wartość finansowa prac	Statystyka gminna, w tym

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017

	w zakresie unowocześnienie infrastruktury technicznej zabytków (modernizacja systemów grzewczych, sieci wodociągowych i kanalizacyjnych)	informacje gminnych jednostek organizacyjnych
I.2. Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu historycznego	Procent terenu gminy objętego miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego	Statystyka gminna i/lub Bank Danych Lokalnych GUS
	Intensywność ruchu samochodowego w centrum miasta (liczby samochodów przejeżdżających w ciągu doby przez centrum miasta)	Statystyka gminna, pomiary intensywności ruchu
	Liczba mieszkań w centrum miasta, w których nastąpiła zmiana systemu ogrzewania z jednoczesną całkowitą likwidacją pieców węglowych	Statystyka gminna
II.1: Skuteczne operowanie instrumentami ochrony, opieki i zarządzania zasobem kulturowym	Poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami, w tym pochodzących ze źródeł zewnętrznych	Statystyka gminna – budżet gminy
	Wartość finansowa zrealizowanych programów rewitalizacyjnych	Statystyka gminna
	Liczba prywatnych właścicieli zabytków, którym udzielono wsparcia i pomocy organizacyjno-prawnej	Statystyka gminna
	Wartość wsparcia finansowego, udzielonego właścicielom zabytków, przeprowadzających ich remonty	Statystyka gminna, w tym informacje gminnych jednostek organizacyjnych

II.2: Badania i dokumentowanie dziedzictwa kulturowego oraz poszerzenie oferty edukacyjnej w zakresie lokalnego zasobu kulturowego	Liczba zdigitalizowanych źródeł pisanych i ikonograficznych, dotyczących dziedzictwa kulturowego miasta	Statystyka gminna, w tym informacje gminnych jednostek organizacyjnych
	Liczba lokalnych twórców, artystów i rzemieślników uczestniczących w wydarzeniach związanych z kultywowaniem tradycji	Statystyka gminna, w tym informacje gminnych jednostek organizacyjnych
	Liczba szkół, które wprowadziły do programu elementy nauczania dotyczące dziedzictwa kulturowego	Statystyka gminna
II. 3 Wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego dla rozwoju społeczno-gospodarczego	Liczba i/lub łączna długość utworzonych szlaków kulturowych i ścieżek przyrodniczo-kulturowych	Statystyka gminna
	Liczba rozpowszechnianych wydawnictw informacyjno-promocyjnych o zabytkach Cieszyna	Statystyka gminna
	Liczba uczestników wydarzeń promujących lokalną tradycję	Statystyka gminna, w tym informacje gminnych jednostek organizacyjnych
	Liczba zwiedzających cieszyńskie zabytki	Statystyka gminna, dane od podmiotów zarządzających zabytkami
	Liczba turystów korzystających z usług cieszyńskich przewodników	Dane miejscowego oddziału PTTK
	Liczba dostępnych, mobilnych informatorów o atrakcjach na terenie gminy dla urządzeń elektronicznych typu tablety, smartfony, nawigacje GPS	Statystyka gminna

Źródła finansowania Programu

W celu właściwej i skutecznej ochrony zasobów kulturowych wykorzystane zostaną środki możliwe do zabezpieczenia z budżetu gminy na ten cel, jak również w miarę możliwości prowadzone będą programy czerpiące z budżetów innych publicznych źródeł.

Budżet państwa

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania realizacji zadań związanych z ochroną zabytków pozostają środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Program „Dziedzictwo kulturowe”, którego celem jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej, obejmuje m.in. następujące zagadnienia:

Program „Dziedzictwo kulturowe” – Priorytet 1 Ochrona zabytków

Strategicznym celem priorytetu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania lub wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków). Do priorytetu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich⁵⁵.

Program „Dziedzictwo kulturowe” – Priorytet 2 Wspieranie działań muzealnych

Strategicznym celem priorytetu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także – prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie zadań w zakresie: organizacji czasowych wystaw muzealnych; modernizacji i tworzenia stałych wystaw muzealnych; publikacji katalogów do wystaw muzealnych; konserwacji muzealiów, archiwaliów, starych

⁵⁵ PROGRAM MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO: Dziedzictwo kulturowe – priorytet 1 – Ochrona Zabytków.

druków, rękopisów, kartografii, muzykaliów, ikonografii, grafiki artystycznej, dokumentów życia społecznego; a także doposażenia pracowni konserwatorskich⁵⁶.

Program „Dziedzictwo kulturowe” – Priorytet 3 Kultura ludowa⁵⁷

Program „Dziedzictwo kulturowe” – Priorytet 5 Ochrona zabytków archeologicznych

Celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących nieinwazyjne badania archeologiczne, ewidencję i inwentaryzację zabytków archeologicznych oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach priorytetu mogą być finansowane zadania, służące ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowane zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, m.in. ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych; nieinwazyjne badania archeologiczne, niezwiązane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt; opracowanie wyników przeprowadzonych badań archeologicznych (wraz z obowiązkową publikacją książkową)⁵⁸.

Program „Dziedzictwo kulturowe” – Priorytet 6 Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego

Celem priorytetu jest opracowanie i cyfryzacja materialnych zasobów dziedzictwa kulturowego.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- opracowanie zasobów kultury i dziedzictwa narodowego ze szczególnym uwzględnieniem niepaństwowego zasobu archiwalnego wraz z przeprowadzeniem koniecznych prac konserwatorskich;
- digitalizacja zasobów kultury i dziedzictwa narodowego uwzględniająca przeprowadzenie niezbędnych prac konserwatorskich;
- udostępnianie cyfrowych zasobów za pośrednictwem urządzeń multimedialnych lub/oraz sieci rozległych (Internetu) poprzez portale internetowe;
- przechowywanie zasobów cyfrowych z zapewnieniem trwałości i bezpieczeństwa danych cyfrowych⁵⁹.

⁵⁶ PROGRAM MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO: Dziedzictwo kulturowe – priorytet 2 – Wspieranie działań muzealnych.

⁵⁷ PROGRAM MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO: Dziedzictwo kulturowe – priorytet 3 – Kultura ludowa.

⁵⁸ PROGRAM MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO: Dziedzictwo kulturowe – priorytet 5 – Ochrona zabytków archeologicznych.

⁵⁹ PROGRAM MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO: Dziedzictwo kulturowe – priorytet 6 – Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego.

W ramach programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego istnieje możliwość finansowania również zadań nieinwestycyjnych, związanych z promocją dziedzictwa kulturowego oraz edukacją. Informacje o aktualnych konkursach dostępne są na stronie internetowej: www.mkidn.gov.pl.

Program „Kolekcje” – priorytet 4 Kolekcje muzealne

Program „Kolekcje” ma na celu rozwój oraz tworzenie narodowych i regionalnych kolekcji sztuki współczesnej, kolekcji muzealnych oraz tworzenie nowych dzieł muzycznych.

Celem priorytetu nr 4 jest wspieranie działalności muzeów poprzez tworzenie oraz systematyczne wzbogacanie zbiorów i kolekcji o randze narodowej i regionalnej.

Przedmiotem dofinansowania może być zakup obiektu do zbiorów muzeum oraz pokrycie kosztów niezbędnych do dokonania przedmiotowego zakupu, a także zakup kolekcji do zbiorów muzeum oraz pokrycie kosztów niezbędnych do dokonania przedmiotowego zakupu. Należy przy tym pamiętać, że w ramach jednego wniosku można ubiegać się wyłącznie o zakup pojedynczego obiektu lub spójnej kolekcji. Nie ma możliwości zakupu grupy obiektów niestanowiących kolekcji⁶⁰.

Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków

Środki finansowe z budżetu państwa, z części, której dysponentem jest wojewoda, poprzez Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przeznaczane są na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane zabytków położonych na terenie województwa śląskiego posiadających istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub naukowe oraz będących w złym stanie technicznym. Wnioskodawca może ubiegać się o udzielenie dotacji na następujące prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;

⁶⁰ PROGRAM MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO: Kolekcje – priorytet 4 – Kolekcje muzealne.

- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15;
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Warunkiem ubiegania się właściciela lub posiadacza zabytku o wsparcie finansowe na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku jest posiadanie odrębnej decyzji o wpisie obiektu do rejestru zabytków lub wyszczególnienie zabytku w decyzji wpisującej zespół obiektów do rejestru zabytków.

Budżet Gminy

Jednym z podstawowych źródeł finansowania zabytków pozostają środki budżetu Gminy. Finansowanie zabytków odbywa się zgodnie z zasadami określonymi w Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Corocznie w uchwale budżetowej Rada Miejska określa wysokość środków przeznaczonych na finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych zabytków wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze gminy.

Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący gminy na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Realizowane są też dotacje na działalność bieżącą i inwestycyjną dla instytucji kultury, w tym muzeów.

Fundusze europejskie

Śląski Regionalny Program Operacyjny na lata 2014-2020⁶¹

W priorytecie V RPO WSL 2014-2020, w zakresie priorytetu Inwestycyjnego 6.3. wyznaczono jeden cel szczegółowy: ochrona dziedzictwa kulturowego. Planowanym rezultatem wsparcia działań w ramach ochrony dziedzictwa kulturowego ma być zwiększenie atrakcyjności turystycznej regionu w pełni wykorzystującego swoje zasoby kulturowe. Realizacja w/w przedsięwzięć przyczyni się także do uzyskania realnych korzyści ekonomicznych i pojawienia się nowych możliwości inwestycyjnych stymulujących lokalne gospodarki. W ramach tego priorytetu wspierane będą działania, polegające na przeprowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych przy zabytkach i w ich otoczeniu wraz z promocją obiektu. Wsparciem objęte będą również inwestycje polegające na zabezpieczeniu obiektów dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń. Realizacja zaprogramowanych działań przyczyni się do poprawy konkurencyjności regionalnej gospodarki poprzez zwiększenie efektywności wykorzystania zasobów kulturowych. Głównymi beneficjentami wspieranych przedsięwzięć będą:

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;
- Podmioty, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki i stowarzyszenia;
- Instytucje kultury;
- Organizacje pozarządowe;
- Kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych;
- Inne państwowe lub samorządowe osoby prawne utworzone na podstawie odrębnych ustaw w celu wykonywania zadań publicznych, których ustawowym lub statutowym celem jest działalność w zakresie kultury;
- Porozumienia podmiotów wyżej wymienionych, reprezentowane przez lidera;
- Podmioty działające w oparciu o umowę/ porozumienie zgodne z zapisami ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym oraz ustawy o koncesji na roboty budowlane lub usługi.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko (2014-2020)

W ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko wyodrębniono Oś Priorytetową VI: Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego, Priorytet Inwestycyjny 6.3 Ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego, którego celem

⁶¹ Projekt Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 wersja 5.1 przekazany do Komisji Europejskiej. <http://rpo.slaskie.pl/zalaczniki/2013/10/30/1383135929.pdf>; data dostępu: 8.05.2014.

jest zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz rozwój zasobów kultury dla obecnych i przyszłych pokoleń

W związku z tym priorytetem wsparciem objęte będą kompleksowe zadania związane z ochroną i udostępnieniem, w tym turystycznym, zabytków o znaczeniu ogólnopolskim i światowym, a także projekty dotyczące rozwoju zasobów kultury jako miejsc prezentacji dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez poprawę standardów funkcjonowania instytucji kultury pełniących rolę kulturotwórczą i rolę ośrodków życia kulturalnego w wielu miastach Polski.

W ramach inwestycji odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego wspierane będą projekty dotyczące renowacji zabytków nieruchomych wraz z otoczeniem, konserwacji zabytków ruchomych i ich digitalizacji. Z przedsięwzięć odnoszących się do rozwoju zasobów kultury realizowane będą działania dotyczące zwiększenia dostępu do zasobów kultury, poprawy jakości funkcjonowania instytucji kultury, w tym poprzez podnoszenie standardów infrastruktury oraz zakup trwałego wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej i edukacyjnej. Promowane będą działania zawierające komponenty w zakresie poprawy dostępności obiektów dla osób niepełnosprawnych.

Beneficjentami w ramach priorytetu inwestycyjnego będą instytucje kultury, archiwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego, szkoły i uczelnie artystyczne prowadzone i nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, podmioty zarządzające obiektami indywidualnie wpisanymi na Listę Dziedzictwa UNESCO. Wsparcie będą mogły uzyskać również partnerstwa projektowe związane przez uprawnionych beneficjentów⁶².

Ponadto, możliwości finansowania działań związanych z dziedzictwem oraz ochroną i opieką nad zabytkami pojawią się w ramach: **Programu Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2014-2020 oraz Programu Współpracy Transgranicznej Polska – Słowacja 2014-2020** (ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywności i wykorzystywania zasobów – ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego; konieczność posiadania przez projekty efektu transgranicznego i realizacji w partnerstwie polsko słowackim).

Poza środkami publicznymi (budżet państwa, budżety JST, środki europejskie, itp.), pamiętać należy również o środkach prywatnych (fundacji, osób prawnych, kościelnych, itp.).

⁶² Program Operacyjny Infrastruktura I Środowisko 2014 – 2020 (projekt) Warszawa, 8 stycznia 2014 r.

Załączniki

Załącznik 1 Członkowie Zespołu Ekspertów

Załącznik 2 Zabytki miasta Cieszyna w Rejestrze zabytków województwa śląskiego

Załącznik 3 Zabytki w Gminnej ewidencji zabytków miasta Cieszyna (bez zabytków ujętych w Rejestrze zabytków województwa śląskiego)

Załącznik 4 Lista obiektów zabytkowych o najwyższym znaczeniu dla Gminy określona przez Zespół Ekspertów

Załącznik 1 Członkowie Zespołu Ekspertów

L.p.	Imię, nazwisko oraz reprezentowana organizacja/pełniona funkcja
1.	Arkadiusz Skowroński, naczelnik Wydziału Strategii i Rozwoju Miasta Urzędu Miejskiego w Cieszynie
2.	Kazimierz Guziur, kierownik Referatu Planowania Przestrzennego w Wydziale Strategii i Rozwoju Miasta Urzędu Miejskiego w Cieszynie
3.	Halina Mierzejewska, specjalista do spraw planowania przestrzennego w Referacie Planowania Przestrzennego w Wydziale Strategii i Rozwoju Miasta Urzędu Miejskiego w Cieszynie
4.	Władysław Macura, radny, członek Komisji Urbanistyki, Architektury i Ochrony Zabytków
5.	Alicja Wlach, radna, członek Komisji Urbanistyki, Architektury i Ochrony Zabytków
6.	Irena Kwaśny, historyk sztuki, prezes Stowarzyszenia Rotunda, były Miejski Konserwator Zabytków w Cieszynie, były pracownik Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Katowicach Delegatura w Bielsku-Białej
7.	Krzysztof Dorda, Zamek Cieszyn
8.	Jerzy Wałga, rusznikarz, członek stowarzyszenia Macierz Ziemi Cieszyńskiej
9.	Wojciech Riess, architekt, były naczelnik Wydziału Architektury, Budownictwa i Ochrony Zabytków Urzędu Miejskiego w Cieszynie
10.	Łukasz Konarzewski, historyk sztuki, aktualnie zastępca naczelnika Wydziału Kultury, Sportu, Turystyki i Informacji Starostwa Powiatowego w Cieszynie, były Miejski Konserwator Zabytków w Cieszynie
11.	Krzysztof Neścior, członek stowarzyszenia Macierz Ziemi Cieszyńskiej

Załącznik 2 Zabytki miasta Cieszyna w Rejestrze zabytków województwa śląskiego

Lp.	Nazwa zabytku	Adres	Okres powstania	Wpis do rejestru zabytków
1.	Kamienica mieszczańska	ul. 3 Maja 10	lata 20. XX w.	A-537/87 dnia 15.10.1987 r.
2.	Dwór w Markłowicach	ul. Akacyjowa 11	XVI w.	A-360/78 dnia 17.11.1978 r.
3.	Budynek	ul. Bielska 3	początek XIX w.	A-258/77 dnia 19.12.1977 r.
4.	Cmentarz ewangelicki	ul. Bielska	1908 r.	A-443/86 dnia 11.07.1986 r.
5.	Kamienica mieszczańska	ul. Fredry 3	1 połowa XIX w.	A-417/87 dnia 27.01.1987 r.
6.	Kamienica mieszczańska	ul. Fredry 5	1 połowa XIX w.	A-418/87 dnia 27.01.1987 r.
7.	Budynek	ul. Fredry 7	początek XIX w.	A-419/86 dnia 11.07.1986 r.
8.	Dom mieszczański	ul. Fredry 9	początek XIX w.	A-420/86 dnia 11.07.1986 r.
9.	Budynek	ul. Fredry 11	przełom XIX i XX w.	A-421/86 dnia 11.07.1986 r.
10.	Schron bojowy	ul. Frysztacka	1939 r.	A/408/13 dnia 05.09.2013 r.
11.	Zespół zabudowań Sądu Rejonowego i Zakładu Karnego	ul. Garncarska 8	lata 90. XIX w.	A-533/87 dnia 15.10.1987 r.
12.	Kamienica mieszczańska	ul. Głęboka 1	XVIII w.	A-223/77 dnia 1.12.1977 r.
13.	Kamienica mieszczańska	ul. Głęboka 8	XVIII w.	A-224/77 dnia 17.10.1978 r.
14.	Kamienica mieszczańska	ul. Głęboka 11	koniec XIX w.	A-535/87 dnia 15.10.1987 r.
15.	Kamienica mieszczańska	ul. Głęboka 15 / Trzech Braci 8	początek XX w.	A-536/87 dnia 15.10.1987 r.
16.	Budynek mieszkalny	ul. Głęboka 17	XVIII w.	A-226/77 dnia 2.12.1977 r.
17.	Budynek mieszkalny	ul. Głęboka 19	XVIII w.	A-227/77 dnia 2.12.1977 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017

18.	Kamienica mieszczącańska	ul. Głęboka 21	XVIII w.	A-228/77 dnia 2.12.1977 r.
19.	Kamienica mieszczącańska	ul. Głęboka 23	XVIII w.	A-229/77 dnia 2.12.1977 r.
20.	Kamienica mieszczącańska	ul. Głęboka 31	początek XIX w.	A-415/86 dnia 27.01.1987 r.
21.	Budynek	ul. Głęboka 37	przełom XVII i XVIII w.	A-230/77 dnia 3.12.1977 r.
22.	Budynek	ul. Głęboka 39	przełom XVII i XVIII w.	A-231/77 dnia 3.12.1977 r.
23.	Budynek mieszkalny	ul. Głęboka 41	przełom XVII i XVIII w.	A-232/77 dnia 3.12.1977 r.
24.	Budynek mieszkalny	ul. Głęboka 43	przełom XVII i XVIII w., elewacja frontowa z połowy XIX w.	A-233/77 dnia 14.12.1977 r.
25.	Budynek mieszkalny	ul. Głęboka 48	przełom XVII i XVIII w.	A-234/77 dnia 14.12.1977 r.
26.	Kamienica mieszczącańska	ul. Głęboka 9 / Sejmowa 2	przełom XVII i XVIII w.	A-225/77, A-539/87 dnia 1.12.1977 r., 15.10.1987 r.
27.	Kamienica mieszczącańska	ul. Głęboka 5 / pl. Świętego Krzyża 1	lata 20. XX w.	A-538/87 dnia 15.10.1987 r.
28.	Budynek murowany (Klasztor Boromeuszek)	ul. Górny Rynek 6 / Wyższa Brama 1	przełom XVIII i XIX w.	A-248/60 dnia 3.03.1960 r.
29.	Budynek mieszkalny	ul. Górny Rynek 7	przełom XVIII i XIX w.	A-210/77 dnia 30.11.1977 r.
30.	Budynek mieszkalny	ul. Górny Rynek 8	przełom XVIII i XIX w.	A-211/77 dnia 30.11.1977 r.
31.	Budynek mieszkalny	ul. Górny Rynek 9	przełom XVIII i XIX w.	A-212/77 dnia 30.11.1977 r.
32.	Budynek mieszkalny	ul. Górny Rynek 11	przełom XVIII i XIX w.	A-213/77 dnia 30.12.1977 r.
33.	Cmentarz żydowski stary wraz z synagogą	ul. Hażlaska	1647 r.	A-411/86 dnia 11.07.1986 r.
34.	Cmentarz żydowski nowy wraz z ruinami bożnicy	ul. Hażlaska	1907 r.	A-412/86 dnia 11.07.1986 r.
35.	Klasztor Zgromadzenia Sióstr Św. Elżbiety	ul. Katowicka 1	początek XX w.	A-77/02 dnia 30.12.2002 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017

36.	Cmentarz komunalny	ul. Katowicka 34	XIX w.	A-446/86 dnia 11.07.1986 r.
37.	Budynek	ul. Kochanowskiego 14	XIX w.	A-259/77 dnia 19.12.1977 r.
38.	Dawne Gimnazjum Katolickie	ul. Kochanowskiego 7 / Szeroka 13	1 poł. XIX w.	A-715/95 dnia 28.08.1995 r.
39.	Kościół św. Jerzego	ul. Liburnia 1	XV w.	A-236/77 dnia 14.12.1977 r.
40.	Budynek mieszkalny	ul. Mennicza 12	1 połowa XIX w.	A-208/77 dnia 29.11.1977 r.
41.	Kamienica mieszczańska	ul. Mennicza 22	XVI w.	A-207/77 dnia 29.11.1977 r.
42.	Dawna mennica	ul. Mennicza 46	XVIII w.	A-206/77 dnia 29.11.1977 r.
43.	Budynek	ul. Mennicza 52	połowa XIX w.	A-541/87 dnia 15.10.1987 r.
44.	Budynek	ul. Michejdy 20	początek XIX w.	A-260/77 dnia 19.12.1977 r.
45.	Budynek mieszkalny	ul. Nowe Miasto 11	2 połowa XVIII w., przebudowany na początku XX w.	A-214/77 dnia 30.11.1977 r.
46.	Budynek mieszkalny	ul. Nowe Miasto 19	przełom XVIII i XIX w.	A-215/77 dnia 30.11.1977 r.
47.	Budynek mieszkalny	ul. Nowe Miasto 21	przełom XVIII i XIX w.	A-216/77 dnia 30.11.1977 r.
48.	Kamienica mieszczańska	ul. Nowe Miasto 27	2 połowa XVIII w., przebudowany XIX w., restauracja fasady z początkiem XX w.	A-217/77 dnia 30.11.1977 r.
49.	Kościół św. Marii Magdaleny	pl. Dominikański	2 połowa XIII w., gruntownie przebudowany w XVIII w.	A-235/77 dnia 14.12.1977 r.
50.	Kościół Jezusowy	pl. Kościelny	XVIII w.	A-237/77 dnia 14.12.1977 r.
51.	Budynek mieszkalny	pl. Kościelny 4	1 połowa XVIII w.	A-140/77 dnia 22.12.1977 r.
52.	Dawna szkoła ewangelicka	pl. Kościelny 1, 2, 3	XVIII w.	A-76/77 dnia 22.12.1977 r.
53.	Kościół Wniebowzięcia NMP	pl. Ks. Londzina 1	przełom XVII i XVIII w.	A-240/77 dnia 14.12.1977 r.
54.	Klasztor OO Bonifratrów	pl. Ks. Londzina 1	przełom XVII i XVIII w.	A-241/77 dnia 15.12.1977 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017

55.	Kościół Przenajświętszej Trójcy	pl. Ks. Londzina	XVI w.	A-239/77 dnia 14.12.1977 r.
56.	Mur przy klasztorze Ojców Bonifratrów	pl. Ks. Londzina 1	przełom XVII i XVIII w.	A-367/12 dnia 14.02.2012 r.
57.	Teatr	pl. Teatralny 1	początek XX w.	A-542/87 dnia 15.10.1977 r.
58.	Budynek - Szkoła podstawowa i Liceum Ogólnokształcące	pl. Wolności 7a, 7b	lata 80. XIX w.	A-540/87 dnia 15.10.1987 r.
59.	Budynek mieszkalny	ul. Przykopa 14	1 połowa XIX w.	A-218/77 dnia 1.12.1977 r.
60.	Budynek mieszkalny	ul. Przykopa 15	połowa XIX w.	A-219/77 dnia 1.12.1977 r.
61.	Budynek mieszkalny	ul. Przykopa 17	1790 r.	A-220/77 dnia 1.12.1977 r.
62.	Budynek mieszkalny	ul. Przykopa 25	XVIII w., przebudowany w XIX i XX w.	A-221/77 dnia 1.12.1977 r.
63.	Mur oporowy wraz z ul. Przykopa na odcinku między ul. Zamkową a Młyńską Bramą	ul. Przykopa	przełom XVIII i XIX w.	A-442/86 dnia 11.07.1986 r.
64.	Budynek	ul. Ratuszowa 1	połowa XIX w.	A-662/95 dnia 25.01.1995 r.
65.	Kamieniczka Mieszczańska	ul. Ratuszowa 3	1 połowa XIX w.	A-414/87 dnia 27.01.1987 r.
66.	Pałac Larischa	ul. Regeera 6	XVIII w.	A-245/77 dnia 15.12.1977 r.
67.	Ratusz	Rynek 1	koniec XIX w.	A-246/77 dnia 17.12.1977 r.
68.	Kamienica mieszczańska	Rynek 3	przełom XVII i XVIII w.	A-247/77 dnia 17.12.1977 r.
69.	Kamienica mieszczańska	Rynek 4	XVI w.	A-248/77 dnia 17.12.1977 r.
70.	Kamienica mieszczańska	Rynek 5	XVIII w.	A-249/77 dnia 19.12.1977 r.
71.	Kamienica mieszczańska	Rynek 6	XVI w.	A-250/77 dnia 19.12.1977 r.
72.	Kamienica mieszczańska	Rynek 8	XVI w.	A-251/77 dnia 19.12.1977 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017

73.	Kamienica mieszczańska	Rynek 9	XVII w.	A-252/77 dnia 19.12.1977 r.
74.	Kamienica mieszczańska	Rynek 15	XVI w.	A-254/77 dnia 17.10.1977 r.
75.	Kamienica mieszczańska	Rynek 17	XVIII w.	A-255/77 dnia 17.10.1977 r.
76.	Kamienica mieszczańska	Rynek 14 / Szeroka 2	XVI w.	A-253/77 dnia 19.12.1977 r.
77.	Kamienica mieszczańska	Rynek 18 / Szersznika 1	XVII w.	A-256/77 dnia 19.12.1977 r.
78.	Kamienica mieszczańska	Rynek 19 / Szersznika 2 / Szeroka 10	XVI w.	A-257/77 dnia 17.10.1977 r.
79.	Budynek mieszkalny	ul. Sejmowa 4	przełom XVII i XVIII w., przebudowany w XIX w., rozbudowany w XIX i XX w.	A-222/77 dnia 1.12.1997 r.
80.	Kamienica mieszczańska	ul. Sejmowa 6	XVIII w.	A-261/77 dnia 19.12.1977 r.
81.	Kamienica mieszczańska	ul. Sejmowa 8	przełom XVIII i XIX w., rozbudowany w XIX i XX w.	A-262/77 dnia 17.10.1978 r.
82.	Budynek mieszkalny	ul. Srebrna 4	XVIII w., przebudowany w XIX w., nadbudowany w XX w.	A-203/77 dnia 29.11.1977 r.
83.	Budynek mieszkalny	ul. Srebrna 5	XIX w.	A-204/77 dnia 29.11.1977 r.
84.	Kamienica mieszczańska	ul. Srebrna 6	XIII w., przebudowana w XIX w.	A-413/86 dnia 11.07.1977 r.
85.	Kamienica mieszczańska	ul. Szeroka 1	XVIII w.	A-68/77 dnia 17.10.1977 r.
86.	Kamienica mieszczańska	ul. Szeroka 3	XVIII w.	A-69/77 dnia 17.10.1977 r.
87.	Kamienica mieszczańska	ul. Szeroka 5 - 7	przełom XVIII i XIX w., rozbudowana w XIX i XX w.	A-70/77 dnia 22.12.1977 r.
88.	Kościół Św. Krzyża	ul. Szersznika 3	XVIII w.	A-238/77 dnia 14.12.1977 r.
89.	Klasztor pojezuicki	ul. Szersznika 3	XVIII w.	A-110/76 dnia 22.12.1977 r.
90.	Dawny browar miejski (trzy budynki browaru oraz piwnica)	ul. Śrutarska 39 a, b, c	przełom XVIII i XIX w., wielokrotnie przebudowany w XIX i XX w.	A-263/77 dnia 19.12.1977 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017

91.	Studnia Trzech Braci	ul. Trzech Braci	istniała już w XVI w., w 1868 r. ustawiono żeliwną altankę	Wpis do rejestru zabytków nr R/378/53 dnia 24.02.1953 r.
92.	Kamienica mieszczańska	ul. Wyższa Brama 8	1 połowa XIX w.	A-71/77 dnia 17.10.1978 r.
93.	Kamienica mieszczańska	ul. Wyższa Brama 10	1815 r.	A-73/77 dnia 22.12.1977 r.
94.	Kamienica mieszczańska	ul. Wyższa Brama 16	1935 r.	A-72/77 dnia 22.12.1977 r.
95.	Kamienica mieszczańska	ul. Wyższa Brama 35	1817 r.	A-74/77 dnia 22.12.1977 r.
96.	Wieża Piastowska	Wzgórze Zamkowe	XIV w.	A-243/77 dnia 15.12.1977 r.
97.	Rotunda romańska	Wzgórze Zamkowe	XI w.	A-242/77 dnia 19.12.1977 r.
98.	Zamek wraz z Górą Zamkową	ul. Zamkowa 3	1909 r.	A-244/77 dnia 15.12.1977 r.
Stanowiska archeologiczne				
99.	Stanowisko archeologiczne Nr 1 grodzisko, zamek	Wzgórze Zamkowe	Wczesne średniowiecze/średniowiecze	A-680/92 dnia 3.02.1992 r.

Załącznik 3 Zabytki w Gminnej ewidencji zabytków miasta Cieszyna (bez zabytków ujętych w Rejestrze zabytków województwa śląskiego)

Lp.	Nazwa zabytku	Adres	Okres powstania
1.	Budynek	ul. 3 Maja 6	1905 r.
2.	Budynek	ul. 3 Maja 7	lata 30. XX w.
3.	Budynek	ul. 3 Maja 12	lata 30. XX w.
4.	Budynek	ul. 3 Maja 13	lata 20. XX w.
5.	Budynek	ul. 3 Maja 15	lata 20. XX w.
6.	Budynek	ul. 3 Maja 16	ok. 1910 r.
7.	Budynek	ul. 3 Maja 17	lata 30. XX w.
8.	Budynek administracji i portiernia	ul. 3 Maja 19	lata 60. XX w. budynek administracji, początek XX w. - portiernia
9.	Budynek wraz z altaną i ogrodzeniem od strony Młynówki	ul. 3 Maja 20	lata 20. XX w.
10.	Pomnik Mieszka I Cieszyńskiego	ul. 3 Maja	początek XX w.
11.	Park Mieszka I	ul. 3 Maja	początek XX w.
12.	Budynek	ul. Bednarska 1	1929 r.
13.	Budynek	ul. Bednarska 3	koniec XIX w.
14.	Budynek	ul. Bednarska 5	1905 r.
15.	Budynek	ul. Bielska 2	2 połowa XIX w.
16.	Zespół zabudowań, założenie urbanistyczne	ul. Bielska 4	budowany w latach 1888 r. do 1906 r.
17.	Budynek	ul. Bielska 5	koniec XIX w.
18.	Budynek	ul. Bielska 7	koniec XIX w.
19.	Budynek	ul. Bielska 10	koniec XIX w.
20.	Budynek	ul. Bielska 11	koniec XIX w.
21.	Budynek	ul. Bielska 14	1904 r.
22.	Budynek	ul. Bielska 16	koniec XIX w.
23.	Budynek	ul. Bielska 18	początek XX w.
24.	Budynek	ul. Bielska 20	1906 r.
25.	Budynek	ul. Bielska 22	1929 r.
26.	Budynek	ul. Bielska 28	1939 r.
27.	Budynek	ul. Bielska 30	początek XX w.
28.	Budynek	ul. Bielska 31	początek XX w.
29.	Budynek	ul. Bielska 32	początek XX w.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017

30.	Budynek	ul. Bielska 33	1905 r.
31.	Budynek	ul. Bielska 34	początek XX w.
32.	Budynek	ul. Bielska 35	początek XX w.
33.	Budynek	ul. Bielska 36	początek XX w.
34.	Budynek	ul. Bielska 37	1930 r.
35.	Budynek	ul. Bielska 40	1900 r.
36.	Budynek	ul. Bielska 46	przełom XIX i XX w.
37.	Budynek	ul. Bielska 48	przełom XIX i XX w.
38.	Budynek	ul. Bielska 50	początek XX w.
39.	Budynek	ul. Bielska 52	koniec XIX w.
40.	Budynek	ul. Bielska 56	początek XX w.
41.	Budynek	ul. Bielska 58	przełom XIX i XX w.
42.	Budynek	ul. Bielska 60	przełom XIX i XX w.
43.	Budynek Uniwersytetu Śląskiego	ul. Bielska 62	początek XX w.
44.	Budynek	ul. Bielska 67	1880 r.
45.	Budynek	ul. Bielska 72	1905 r.
46.	Budynek	ul. Bielska 74	lata 30. XX w.
47.	Budynek	ul. Bielska 131	lata 20. XX w.
48.	Budynek	ul. Bielska 155	
49.	Budynek	ul. Bielska 211	1920 r.
50.	Budynek	ul. Bielska 11a	koniec XIX w.
51.	Budynek	ul. Bielska 12 / Chrobrego 31	lata 20. XX w.
52.	Budynek	ul. Bielska 9 / Chrobrego 29	koniec XIX w.
53.	Cmentarz parafialny rzymsko-katolicki	ul. Bielska	1899 r.
54.	Kościół ewangelicko-augsburski	ul. Bielska	1887 r.
55.	Park przyszpitalny	ul. Bielska 4	1914 r.
56.	Pomnik Bohaterów Gminy Krasnej, poległym 1914-1920	ul. Bielska	1928 r.
57.	Cmentarz ewangelicki	ul. Bielska	1908 r.
58.	Budynek	ul. Błogocka 1	koniec XIX w.
59.	Budynek	ul. Błogocka 3	koniec XIX w.
60.	Budynek	ul. Błogocka 4	koniec XIX w.
61.	Budynek	ul. Błogocka 6	3 ćw. XX w.
62.	Budynek	ul. Błogocka 8	początek XIX w.
63.	Budynek	ul. Błogocka 9	koniec XIX w.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017

64.	Budynek	ul. Błogocka 10	początek XX w.
65.	Budynek	ul. Błogocka 11	koniec XIX w.
66.	Budynek	ul. Błogocka 12	przełom XIX i XX w.
67.	Budynek	ul. Błogocka 13	koniec XIX w.
68.	Budynek	ul. Błogocka 14	1926 r.
69.	Budynek	ul. Błogocka 16	1934 r.
70.	Budynek	ul. Błogocka 18	1930 r.
71.	Budynek	ul. Błogocka 19	lata 90. XIX w.
72.	Budynek	ul. Błogocka 20	lata 30. XX w.
73.	Budynek	ul. Błogocka 22	lata 30. XX w.
74.	Budynek	ul. Błogocka 23	lata 30. XX w.
75.	Budynek	ul. Błogocka 24	1933 r.
76.	Budynek	ul. Błogocka 27	lata 20. XX w.
77.	Budynek	ul. Błogocka 36	lata 30. XX w.
78.	Budynek	ul. Błogocka 39	lata 30. XX w.
79.	Budynek	ul. Błogocka 40	1902 r.
80.	Budynek	ul. Błogocka 42	1908 r.
81.	Budynek	ul. Błogocka 44	1912 r.
82.	Budynek	ul. Błogocka 46	1913 r.
83.	Budynek	ul. Błogocka 62	1906 r.
84.	Budynek	ul. Błogocka 64	koniec XIX w.
85.	Budynek	ul. Błogocka 66	1903 r.
86.	Budynek	ul. Błogocka 30 a	przełom XIX i XX w.
87.	Budynek	ul. Błogocka 30 b	1910 r.
88.	Budynek	ul. Błogocka 30 c	lata 60. XX w.
89.	Budynek	ul. Błogocka 32	1912 r.
90.	Kapliczka domkowa	ul. Błogocka 46	2 połowa XIX w.
91.	Budynek	ul. Bobrecka 5	lata 30. XX w.
92.	Budynek	ul. Bobrecka 7	początek XX w.
93.	Budynek	ul. Bobrecka 8	1 połowa XIX w.
94.	Budynek	ul. Bobrecka 10	1897 r.
95.	Budynek	ul. Bobrecka 11	koniec XIX w.
96.	Budynek	ul. Bobrecka 16	1898 r.
97.	Budynek	ul. Bobrecka 17	koniec XIX w.
98.	Budynek	ul. Bobrecka 18	koniec XIX w.
99.	Budynek	ul. Bobrecka 19	koniec XIX w.
100.	Budynek	ul. Bobrecka 21	1901 r.
101.	Budynek	ul. Bobrecka 22	początek XX w.
102.	Budynek	ul. Bobrecka 23	1898 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017

103.	Budynek	ul. Bobrecka 28	1938 r.
104.	Kapliczka domkowa	ul. Bobrecka	
105.	Budynek	ul. Bóźnicza 7	połowa XIX w.
106.	Budynek	ul. Brodzińskiego 9	początek XX w.
107.	Budynek	ul. Brodzińskiego 25	1905 r.
108.	Budynek	ul. Brodzińskiego 31	1934 r.
109.	Budynek	ul. Browarna 3	4 ćw. XIX w.
110.	Budynek	ul. Bucewicza 1	1933 r.
111.	Budynek	ul. Bucewicza 25	
112.	Budynek	ul. Chopina 16	lata 30. XX w.
113.	Budynek	ul. Chopina 20	
114.	Budynek	ul. Chopina 21	1915 r.
115.	Budynek	ul. Chopina 23	lata 30. XX w.
116.	Budynek	ul. Chopina 33	
117.	Budynek	ul. Chrobrego 1	początek XIX w.
118.	Budynek	ul. Chrobrego 3	początek XX w.
119.	Budynek	ul. Chrobrego 4	początek XX w.
120.	Budynek	ul. Chrobrego 10	przełom XIX i XX w.
121.	Budynek	ul. Chrobrego 11	koniec XIX w.
122.	Budynek	ul. Chrobrego 13	koniec XIX w.
123.	Budynek	ul. Chrobrego 15	koniec XIX w.
124.	Budynek	ul. Chrobrego 17	koniec XIX w.
125.	Budynek	ul. Chrobrego 23	przełom XIX i XX w.
126.	Budynek	ul. Chrobrego 25	koniec XIX w.
127.	Budynek	ul. Chrobrego 27	przełom XIX i XX w.
128.	Budynek	ul. Chrobrego 33	koniec XIX w.
129.	Budynek	ul. Chrobrego 37	lata 30. XX w.
130.	Budynek	ul. Chrobrego 39	lata 30. XX w.
131.	Budynek	ul. Chrobrego 19 / Wyspiańskiego 1	początek XX w.
132.	Budynek	ul. Cienciąły 5	lata 20. XX w.
133.	Budynek	ul. Cienciąły 7 A	lata 20. XX w.
134.	Budynek	ul. Czytelni Ludowej 4	1935 r.
135.	Budynek – dawna zajezdnia tramwajowa	ul. Dojazdowa 17	początek XX w.
136.	Zabudowania browaru	ul. Dojazdowa 2	1930 r.
137.	Budynek	ul. Dworcowa 8	1888 r.
138.	Budynek	ul. Filasiewicza 20	1912 r.
139.	Budynek	ul. Filasiewicza 22	1910 r.
140.	Budynek	ul. Fredry 1 / Stary Targ 2	1 połowa XIX w.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017

141.	Budynek	ul. Frysztacka 1	1888 r.
142.	Budynek	ul. Frysztacka 2	1 połowa XIX w.
143.	Budynek	ul. Frysztacka 3	1895 r.
144.	Budynek	ul. Frysztacka 5	1895 r.
145.	Budynek	ul. Frysztacka 7	1902 r.
146.	Budynek	ul. Frysztacka 9	1896 r.
147.	Budynek	ul. Frysztacka 12	lata 20. XX w.
148.	Budynek	ul. Frysztacka 19	1890 r.
149.	Budynek	ul. Frysztacka 27	koniec XIX w.
150.	Budynek	ul. Frysztacka 32	przełom XIX i XX w.
151.	Budynek	ul. Frysztacka 34	1902 r.
152.	Budynek	ul. Frysztacka 35	1876 r.
153.	Budynek	ul. Frysztacka 36	początek XIX w.
154.	Budynek	ul. Frysztacka 38	1914 r.
155.	Budynek	ul. Frysztacka 40	1903 r.
156.	Budynek	ul. Frysztacka 44	lata 20. XX w.
157.	Budynek	ul. Frysztacka 45	1896 r.
158.	Budynek	ul. Frysztacka 46	lata 20. XX w.
159.	Budynek	ul. Frysztacka 47	1912 r.
160.	Budynek	ul. Frysztacka 48	lata 20. XX w.
161.	Zabudowania dawnego młyna	ul. Frysztacka 51	połowa XIX w.
162.	Budynek	ul. Frysztacka 169	1928 r.
163.	Krzyż z figurą Ukrzyżowanego	ul. Frysztacka	1899 r.
164.	Krzyż z figurą Ukrzyżowanego	ul. Frysztacka 51	1898 r.
165.	Kapliczka domkowa	ul. Frysztacka	1889 r.
166.	Cmentarz ewangelicki	ul. Frysztacka	początek XX w.
167.	Budynek	ul. Garncarska 2	1 połowa XIX w.
168.	Budynek	ul. Garncarska 3	połowa XIX w.
169.	Budynek	ul. Garncarska 5	lata 20. XX w.
170.	Budynek	ul. Garncarska 7	koniec XIX w.
171.	Budynek	ul. Garncarska 9	koniec XIX w.
172.	Budynek	ul. Garncarska 1 / Górny Rynek 3	połowa XIX w.
173.	Budynek	ul. Głęboka 3	1870 r.
174.	Budynek	ul. Głęboka 10	1905 r.
175.	Budynek	ul. Głęboka 12	połowa XX w.
176.	Budynek	ul. Głęboka 18	1 połowa XIX w.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017

177.	Budynek	ul. Głęboka 20	1 połowa XIX w.
178.	Budynek	ul. Głęboka 22	XVIII w.
179.	Budynek	ul. Głęboka 24	przełom XVII i XVIII w.
180.	Budynek	ul. Głęboka 25	2 połowa XIX w.
181.	Budynek	ul. Głęboka 26	koniec XIX w.
182.	Budynek	ul. Głęboka 27	XVII w.
183.	Budynek	ul. Głęboka 28	XIX w.
184.	Budynek	ul. Głęboka 29	1 połowa XIX w.
185.	Budynek	ul. Głęboka 30	XVIII w.
186.	Budynek	ul. Głęboka 32	XVIII w.
187.	Budynek	ul. Głęboka 33	XVIII w.
188.	Budynek	ul. Głęboka 34	1910 r.
189.	Budynek	ul. Głęboka 35	1912 r.
190.	Budynek	ul. Głęboka 36 / pl. Teatralny 17a	1 połowa XIX w.
191.	Budynek	ul. Głęboka 38	1 połowa XIX w.
192.	Budynek	ul. Głęboka 40	XIX w.
193.	Budynek	ul. Głęboka 42	przełom XVIII i XIX w.
194.	Budynek	ul. Głęboka 45	1910 r.
195.	Budynek	ul. Głęboka 46	1899 r.
196.	Budynek	ul. Głęboka 47	2 połowa XIX w.
197.	Budynek	ul. Głęboka 49	1910 r.
198.	Budynek	ul. Głęboka 50	XVIII w.
199.	Budynek	ul. Głęboka 52	koniec 1904 r.
200.	Budynek	ul. Głęboka 53	1 połowa XIX w.
201.	Budynek	ul. Głęboka 54	1905 r.
202.	Budynek	ul. Głęboka 55	1 połowa XIX w.
203.	Budynek	ul. Głęboka 56	1 połowa XIX w.
204.	Budynek	ul. Głęboka 57/Przykopa 3	2 połowa XIX w.
205.	Budynek	ul. Głęboka 58	1 połowa XIX w.
206.	Budynek	ul. Głęboka 59	1 połowa XIX w.
207.	Budynek	ul. Głęboka 60	1 połowa XX w.
208.	Budynek wraz z oficyną	ul. Głęboka 62	1910 r.
209.	Budynek	ul. Głęboka 64 / Zamkowa 10	1905 r.
210.	Budynek	ul. Głęboka 13 / Trzech Braci 6	1914 r.
211.	Budynek	ul. Głęboka 14 / Stary Targ 14	3 ćw. XIX w.
212.	Budynek	ul. Głęboka 16 / Stary Targ 1	koniec XIX w.
213.	Budynek	ul. Głęboka 4 / Olszaka 2	1912 r.
214.	Budynek	ul. Głęboka 44 / Mennicza 54	1897 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017

215.	Budynek	ul. Głęboka 6 / Olszaka 1	
216.	Budynek	ul. Głęboka 7 / Sejmowa 1	1914 r.
217.	Budynek	ul. Gołębia 1	lata 30. XX w.
218.	Budynek	ul. Gołębia 4	koniec XIX w.
219.	Budynek	ul. Górna 5	1897 r.
220.	Budynek	ul. Górna 6	1 połowa XIX w.
221.	Budynek	ul. Górna 7	1900 r.
222.	Budynek	ul. Górna 8	
223.	Budynek	ul. Górna 9	połowa XIX w.
224.	Budynek	ul. Górna 12	1900 r.
225.	Budynek	ul. Górna 14	koniec XIX w.
226.	Budynek	ul. Górna 16	1897 r.
227.	Budynek	ul. Górna 17	1925 r.
228.	Budynek	ul. Górna 18	1896 r.
229.	Budynek	ul. Górna 19	koniec XIX w.
230.	Budynek	ul. Górny Rynek 2	koniec XIX w.
231.	Budynek	ul. Górny Rynek 4	przełom XVIII i XIX w.
232.	Budynek	ul. Górny Rynek 5	XVIII w.
233.	Budynek	ul. Górny Rynek 10	przełom XVIII i XIX w.
234.	Budynek	ul. Górny Rynek 12	1910 r.
235.	Figura św. Jana Nepomucena	ul. Górny Rynek	1750 r.
236.	Figura Chrystusa Króla	ul. Górny Rynek	ustawiona z początkiem XIX w.
237.	Budynek	ul. Górny Rynek 1 / Szeroka 17	lata 20. XX w.
238.	Budynek	ul. Hajduka 3	początek XX w.
239.	Budynek	ul. Hajduka 5	1898 r.
240.	Budynek	ul. Hajduka 7	1898 r.
241.	Budynek dworca kolejowego	ul. Hajduka 10	ok. 1890 r.
242.	Budynek	ul. Hajduka 11	początek XX w.
243.	Budynek	ul. Hajduka 13	1901 r.
244.	Budynek	ul. Hajduka 15	1901 r.
245.	Budynek	ul. Gen. Hallera 1	koniec XIX w.
246.	Budynek	ul. Gen. Hallera 3	koniec XIX w.
247.	Budynek	ul. Gen. Hallera 5	koniec XIX w.
248.	Budynek	ul. Gen. Hallera 21	początek XX w.
249.	Budynek	ul. Gen. Hallera 23	początek XX w.
250.	Budynek	ul. Gen. Hallera 29	początek XX w.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017

251.	Budynek	ul. Gen. Hallera 31	początek XX w.
252.	Budynek	ul. Gen. Hallera 33	początek XX w.
253.	Budynek	ul. Gen. Hallera 35	początek XX w.
254.	Budynek	ul. Gen. Hallera 46	lata 20. XX w.
255.	Kaplica cmentarna	ul. Gen. Hallera 122	1900 r.
256.	Budynek	ul. Gen. Hallera 126	lata 30. XX w.
257.	Budynek	ul. Gen. Hallera 163	1900 r.
258.	Cmentarz parafialny rzymsko-katolicki	ul. Gen. Hallera	1899 r.
259.	Krzyż z figurą Ukrzyżowanego	ul. Gen. Hallera 126	
260.	Pomnik ku uczczeniu odzyskania niepodległości przez Polskę	ul. Gen. Hallera	1918 r.
261.	Budynek	ul. Hażłaska 2	koniec XIX w.
262.	Budynek	ul. Hażłaska 4	przełom XIX i XX w.
263.	Budynek	ul. Hażłaska 6	przełom XIX i XX w.
264.	Budynek	ul. Hażłaska 7	1913 r.
265.	Budynek	ul. Hażłaska 9	1902 r.
266.	Budynek	ul. Hażłaska 11	początek XX w.
267.	Budynek	ul. Hażłaska 13	początek XX w.
268.	Budynek	ul. Hażłaska 15	1909 r.
269.	Budynek wraz z bramą przejazdową	ul. Hażłaska 27	przełom XVIII i XIX w.
270.	Budynek	ul. Hażłaska 30	1910 r.
271.	Budynek	ul. Hażłaska 52	
272.	Budynek	ul. Hażłaska 55	lata 20. XX w.
273.	Budynek	ul. Hażłaska 82	
274.	Kapliczka domkowa	ul. Hażłaska	przełom XVIII i XIX w.
275.	Budynek	ul. Ks. Janusza 1	początek XX w.
276.	Budynek	ul. Ks. Janusza 3	początek XX w.
277.	Budynek	ul. Ks. Janusza 4	1900 r.
278.	Budynek	ul. Jordana 3	koniec XIX w.
279.	Budynek	ul. Jordana 5	koniec XIX w.
280.	Budynek	ul. Jordana 6	1 dekada XX w.
281.	Budynek	ul. Kantora 5	
282.	Kapliczka słupowa	ul. Katowicka	II poł. XIX w.
283.	Budynek	ul. Katowicka 4	koniec XIX w.
284.	Budynek	ul. Katowicka 8	
285.	Budynek	ul. Katowicka 25	

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017

286.	Budynek	ul. Katowicka 114	
287.	Krzyż z figurą Chrystusa Ukrzyżowanego	ul. Katowicka	
288.	Budynek	ul. Kiedronia 3	wzniesiony w XVIII w., przebudowany w 1 poł. XIX w.
289.	Budynek wraz z oficyną	ul. Kiedronia 1 / Mennicza 8	2 poł. XIX w.
290.	Budynek	ul. Kochanowskiego 2	1 poł. XIX w.
291.	Budynek z murem	ul. Kochanowskiego 3	przełom XIX i XX w.
292.	Budynek	ul. Kochanowskiego 4	początek XIX w.
293.	Budynek – sala gimnastyczna	ul. Kochanowskiego 5	koniec XIX w.
294.	Kapliczka domkowa	ul. Kochanowskiego 8	
295.	Budynek	ul. Kochanowskiego 1 / Szersznika 11	połowa XIX w.
296.	Budynek - dom opieki	ul. Korfantego 1	1887 r.
297.	Budynek	ul. Korfantego 7	1893 r.
298.	Budynek	ul. Korfantego 9	koniec XIX w.
299.	Budynek	ul. Korfantego 10	lata 30. XX w.
300.	Budynek	ul. Korfantego 11	koniec XIX w.
301.	Budynek	ul. Korfantego 13	1889 r.
302.	Budynek	ul. Korfantego 15	koniec XIX w.
303.	Budynek	ul. Korfantego 21	lata 30. XX w.
304.	Budynek	ul. Korfantego 22	lata 30. XX w.
305.	Budynek	ul. Korfantego 24	lata 30. XX w.
306.	Budynek	ul. Korfantego 28	lata 30. XX w.
307.	Budynek	ul. Korfantego 30	lata 30. XX w.
308.	Budynek	ul. Korfantego 33	lata 30. XX w.
309.	Budynek	ul. Korfantego 34	
310.	Budynek	ul. Korfantego 36	
311.	Kościół Opatrzności Bożej	ul. Kościelna	początek XX w.
312.	Cmentarz komunalny	ul. Kościuszki	
313.	Kościół Imienia Najświętszej Marii Panny	ul. Kościuszki	1 dekada XX w.
314.	Budynek i ogrodzenie	ul. Kraszewskiego 2	koniec XIX w.
315.	Budynek	ul. Kraszewskiego 4	1900 r.
316.	Budynki	ul. Kraszewskiego 9	1 dekada XX w.
317.	Budynek	ul. Kraszewskiego 11	przełom XIX i XX w.
318.	Budynek	ul. Kraszewskiego 13	
319.	Budynek	ul. Kubisza 1	lata 20. XX w.
320.	Budynek	ul. Kubisza 4	lata 30. XX w.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyina na lata 2014-2017

321.	Budynek	ul. Kubisza 8	lata 30. XX w.
322.	Budynek	ul. Kubisza 10	lata 30. XX w.
323.	Budynek	ul. Liburnia 2	ok. 1900 r.
324.	Budynek	ul. Liburnia 17	
325.	Budynek	ul. Liburnia 43	1 dekada XX w.
326.	Park przy kościele św. Jerzego	ul. Liburnia	początek XIX w.
327.	Budynek	ul. Ligonja 4	lata 20. XX w.
328.	Budynek	ul. Ligonja 7	1914 r.
329.	Budynek	ul. Ligonja 9	1914 r.
330.	Budynek	ul. Limanowskiego 1	1910 r.
331.	Budynek	ul. Limanowskiego 3	1911 r.
332.	Budynek wraz z oficyną	ul. Limanowskiego 6	2 poł. XIX w.
333.	Budynek	ul. Limanowskiego 7	przełom XIX i XX w.
334.	Budynek	ul. Limanowskiego 10 / Pokoju 2	1898 r.
335.	Budynek	ul. Limanowskiego 11 / pl. Słowackiego 2 / pl. Wolności 14	koniec XIX w.
336.	Cmentarz rzymsko-katolicki	ul. Ładna	1903 r.
337.	Budynek	ul. Łączna 18	początek XX w.
338.	Budynek	ul. Łączna 20	początek XX w.
339.	Budynek	ul. Łączna 21	początek XX w.
340.	Budynek	ul. Łączna 22	początek XX w.
341.	Budynek	ul. Łukowa 1	początek XX w.
342.	Budynek	ul. Łukowa 2	początek XX w.
343.	Budynek	ul. Łukowa 3	początek XX w.
344.	Budynek	ul. Łukowa 4	koniec XIX w.
345.	Budynek	ul. Łukowa 5	koniec XIX w.
346.	Budynek	ul. Łukowa 6	początek XX w.
347.	Budynek	ul. Łukowa 7	początek XX w.
348.	Budynek	Al. Łyska 1	2 połowa XIX w.
349.	Budynek	Al. Łyska 3	początek XX w.
350.	Budynek kąpieliska	Al. Łyska 23	
351.	Budynek dawnej kręgielni	Al. Łyska 24	początek IX w.
352.	Budynek	Al. Łyska 26	początek XX w.
353.	Budynek	Al. Łyska 9 / Schodowa 19	koniec XIX w.
354.	Budynek	ul. Macierzy Szkolnej 2	2 dekada XX w.
355.	Budynek	ul. Macierzy Szkolnej 4a, 4b	ok. 1910 r.
356.	Dworek	ul. Mała Łąka 8	początek XX w.
357.	Budynek szkolny	ul. Matejki 3 / Michejdy 1	1906 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017

358.	Budynek	ul. Mennicza 2	1910 r.
359.	Budynek	ul. Mennicza 3 / Olszaka 11	1 połowa XIX w.
360.	Budynek	ul. Mennicza 4	XV w.
361.	Budynek	ul. Mennicza 5	1 połowa XIX w.
362.	Budynek	ul. Mennicza 6	XVI w.
363.	Budynek	ul. Mennicza 7	1 połowa XIX w.
364.	Budynek	ul. Mennicza 10	przełom XIX i XX w.
365.	Budynek	ul. Mennicza 14	lata 30. XX w.
366.	Budynek	ul. Mennicza 16	przełom XIX i XX w.
367.	Budynek	ul. Mennicza 18	XVIII w.
368.	Budynek	ul. Mennicza 20	koniec XVIII w.
369.	Budynek	ul. Mennicza 24	XVIII w.
370.	Budynek	ul. Mennicza 26	XVIII w.
371.	Budynek wraz z oficyną	ul. Mennicza 28	2 połowa XIX w.
372.	Budynek	ul. Mennicza 30	2 połowa XIX w.
373.	Budynek	ul. Mennicza 32	1 połowa XIX w.
374.	Budynek	ul. Mennicza 34	przełom XVII i XVIII w.
375.	Budynek	ul. Mennicza 36	XVIII w.
376.	Budynek	ul. Mennicza 38	przełom XVIII i XIX w.
377.	Budynek	ul. Mennicza 40	1 połowa XIX w.
378.	Budynek	ul. Mennicza 42	początek XX w.
379.	Budynek	ul. Mennicza 48	1910 r.
380.	Budynek	ul. Mennicza 50	1910 r.
381.	Budynek	ul. Mennicza 1 / Rynek 10 / Olszaka 16	1891 r.
382.	Budynek	ul. Mennicza 11 / Stary Targ 7	1914 r.
383.	Budynek	ul. Mennicza 9 / Stary Targ 8	XVIII w.
384.	Budynek	ul. Miarki 2	lata 30. XX w.
385.	Budynek	ul. Miarki 4	lata 20. XX w.
386.	Budynek	ul. Miarki 5	1930 r.
387.	Budynek	ul. Miarki 6	lata 20. XX w.
388.	Budynek	ul. Miarki 8	lata 20. XX w.
389.	Budynek	ul. Miarki 10	2 połowa XX w.
390.	Budynek	ul. Miarki 11	2 dekada XX w.
391.	Budynek	ul. Michejdy 2	lata 90. XIX w.
392.	Budynek szkolny	ul. Michejdy 3	1906 r.
393.	Budynek	ul. Michejdy 8	1910 r.
394.	Budynek	ul. Michejdy 9	koniec XIX w.
395.	Budynek	ul. Michejdy 10	1899 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017

396.	Budynek	ul. Michejdy 11	koniec XIX w.
397.	Budynek	ul. Michejdy 12	lata 30. XX w.
398.	Budynek	ul. Michejdy 14	2 połowa XIX w.
399.	Budynek wraz z oficyną	ul. Michejdy 15	1900 r.
400.	Budynek	ul. Michejdy 16	1905 r.
401.	Budynek	ul. Michejdy 17	1903 r.
402.	Budynek wraz z oficyną	ul. Michejdy 19	1905 r.
403.	Budynek	ul. Michejdy 21	lata 20. i 30. XX w.
404.	Budynek	ul. Michejdy 22	1910 r.
405.	Budynek	ul. Michejdy 24	1910 r.
406.	Budynek	ul. Michejdy 26	1910 r.
407.	Budynek	ul. Michejdy 27	1903 r.
408.	Budynek	ul. Michejdy 28	XIX w.
409.	Budynek	ul. Michejdy 30	koniec XIX w.
410.	Budynek	ul. Michejdy 40	koniec XIX w.
411.	Park przy kościele św. Trójcy	ul. Michejdy	koniec XIX w.
412.	Budynek	ul. Mickiewicza 2	lata 30. XX w.
413.	Budynek	ul. Mickiewicza 4	lata 30. XX w.
414.	Budynek	ul. Miodowa 16	1927 r.
415.	Budynek	ul. Mostowa 2	1909 r.
416.	Zespół zabudowań dawnej rzeźni miejskiej	ul. Mostowa 4	połowa XX w.
417.	Budynek	ul. Motelowa 28	
418.	Budynek	ul. Nowe Miasto 6	1 połowa XIX w.
419.	Budynek	ul. Nowe Miasto 8	XVIII w., przebudowany w XIX w.
420.	Budynek	ul. Nowe Miasto 9	1 połowa XIX w.
421.	Budynek	ul. Nowe Miasto 10	XVIII w., przebudowany w XIX w.
422.	Budynek	ul. Nowe Miasto 12	1 połowa XIX w.
423.	Budynek	ul. Nowe Miasto 13	połowa XIX w.
424.	Budynek wraz z oficyną	ul. Nowe Miasto 15	1 połowa XIX w.
425.	Budynek	ul. Nowe Miasto 17	połowa XIX w.
426.	Budynek	ul. Nowe Miasto 23	początek XX w.
427.	Budynek	ul. Nowe Miasto 25	początek XX w.
428.	Budynek	ul. Ogrodowa 4	lata 20. XX w.
429.	Budynek	ul. Olszaka 3	1910 r.
430.	Budynek	ul. Olszaka 6	połowa XIX w.
431.	Budynek	ul. Olszaka 8	2 ćw. XIX w., przebudowany w XX w.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017

432.	Budynek	ul. Olszaka 10	1910 r.
433.	Budynek	ul. Paderewskiego 12	połowa XX w.
434.	Budynek	al. Piastowska 8	początek XX w.
435.	Budynek	al. Piastowska 16	lata 20. XX w.
436.	Budynek	al. Piastowska 18	początek XX w.
437.	Budynek	ul. Piękna 1-3	lata 20. XX w.
438.	Budynek	ul. Piękna 10-12	lata 20. XX w.
439.	Budynek	ul. Piękna 13-15	lata 20. XX w.
440.	Budynek	ul. Piękna 14-16	lata 20. XX w.
441.	Budynek	ul. Piękna 17-19	lata 20. XX w.
442.	Budynek	ul. Piękna 18-20	lata 20. XX w.
443.	Budynek	ul. Piękna 23	
444.	Budynek	ul. Piękna 25	
445.	Budynek	ul. Piękna 27	
446.	Budynek	ul. Piękna 5	lata 20. XX w.
447.	Budynek	ul. Piękna 9	lata 20. XX w.
448.	Krzyż z figurą Chrystusa Ukrzyżowanego	ul. Pikiety 107	1906 r.
449.	Budynek	pl. Dominikański 1	lata 90. XIX w.
450.	Budynek	pl. Dominikański 2	2 połowa XIX w.
451.	Budynek	pl. Dominikański 3	przełom XVII i XVIII w.
452.	Budynek	pl. Dominikański 4 / Sejmowa 3	koniec XIX w.
453.	Dawne Gimnazjum Miejskie	pl. Kościelny 5	1869 r.
454.	Budynek	pl. Kościelny 6	1865 r.
455.	Budynek	pl. Kościelny 8	1 poł. XIX w.
456.	Budynek	pl. Kościelny 9	połowa XIX w.
457.	Budynek	pl. Kościelny 10	połowa XIX w.
458.	Budynek	pl. Kościelny 7 / Wyższa Brama 18	2 połowa XIX w.
459.	Park przy kościele Jezusowym	pl. Kościelny	lata 50. XX w.
460.	Budynek szkoły	pl. Ks. Londzina 3	początek XX w.
461.	Krzyż z Chrystusem Ukrzyżowanym	pl. Ks. Londzina 1	1888 r.
462.	Budynek	pl. Poniatowskiego 2	początek XX w.
463.	Budynek	pl. Poniatowskiego 3	lata 30. XX w.
464.	Budynek - dawne koszary	pl. Poniatowskiego 9	przełom XIX i XX w.
465.	Budynek	pl. Słowackiego 1	koniec XIX w.
466.	Budynek	pl. Teatralny 2	początek XX w.
467.	Budynek	pl. Teatralny 13	początek XX w.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017

468.	Budynek	pl. Teatralny 17	1 połowa XIX w.
469.	Budynek	pl. Teatralny 19	2 połowa XIX w.
470.	Budynek	pl. Wolności 3	początek XX w.
471.	Budynek	pl. Wolności 8	1936 r.
472.	Budynek	pl. Wolności 10	1936 r.
473.	Budynek	pl. Wolności 12	1892 r.
474.	Budynek	ul. Pokoju 1	1910 r.
475.	Budynek	ul. Pokoju 3	1910 r.
476.	Budynek	ul. Pokoju 4	1898 r.
477.	Budynek	ul. Pokoju 5	1899 r.
478.	Budynek	ul. Powstańców Śląskich 6	
479.	Budynek	ul. Powstańców Śląskich 8	lata 20. XX w.
480.	Budynek	ul. Powstańców Śląskich 9	początek XX w.
481.	Budynek	ul. Powstańców Śląskich 10	lata 30. XX w.
482.	Budynek	ul. Powstańców Śląskich 11	1913 r.
483.	Budynek	ul. Powstańców Śląskich 12	początek XX w.
484.	Budynek	ul. Powstańców Śląskich 13	początek XX w.
485.	Budynek	ul. Powstańców Śląskich 22	lata 30. XX w.
486.	Budynek	ul. Powstańców Śląskich 32	1936 r.
487.	Budynek	ul. Powstańców Śląskich 14	początek XX w.
488.	Budynek	ul. Przepilińskiego 2	początek XX w.
489.	Budynek	ul. Przepilińskiego 4	1927 r.
490.	Budynek	ul. Przepilińskiego 5	1900 r.
491.	Budynek	ul. Przepilińskiego 6	XX w.
492.	Budynek	ul. Przepilińskiego 12	lata 20. XX w.
493.	Budynek	ul. Przepilińskiego 15	koniec XIX w.
494.	Budynek	ul. Przepilińskiego 16	początek XX w.
495.	Budynek	ul. Przepilińskiego 25	koniec XIX w.
496.	Budynek	ul. Przepilińskiego 28	2 połowa XIX w.
497.	Budynek	ul. Przepilińskiego 44	początek XX w.
498.	Budynek	ul. Przepilińskiego 46	koniec XIX w.
499.	Budynek	ul. Przepilińskiego 49	1 dekada XX w.
500.	Budynek	ul. Przepilińskiego 50	
501.	Budynek	ul. Przepilińskiego 52	1914 r.
502.	Budynek	ul. Przepilińskiego 94	początek XX w.
503.	Krzyż z figurą Ukrzyżowanego	ul. Przepilińskiego 17	początek XX w.
504.	Budynek	ul. Przykopa 2/Zamkowa 4	1903 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017

505.	Budynek	ul. Przykopa 4	1905 r.
506.	Budynek	ul. Przykopa 5	1 połowa XIX w.
507.	Budynek	ul. Przykopa 6	1903 r.
508.	Budynek	ul. Przykopa 7	1910 r.
509.	Budynek	ul. Przykopa 9	koniec XIX w.
510.	Budynek	ul. Przykopa 13	koniec XIX w.
511.	Budynek	ul. Przykopa 19	XIX w.
512.	Młyn wraz z zabudowaniami elektrowni	ul. Przykopa 20	
513.	Budynek	ul. Przykopa 24	XIX w.
514.	Budynek	ul. Przykopa 26	1 połowa XIX w.
515.	Budynek	ul. Przykopa 27	połowa XIX w.
516.	Budynek	ul. Przykopa 28	połowa XIX w.
517.	Budynek	ul. Przykopa 30	początek XX w.
518.	Budynek	ul. Przykopa 32	połowa XIX w.
519.	Budynek	ul. Przykopa 33	połowa XIX w.
520.	Budynek	ul. Przykopa 34	1892 r.
521.	Budynek	ul. Przykopa 36	początek XX w.
522.	Budynek	ul. Przykopa 37	1910 r.
523.	Budynek	ul. Przykopa 38	koniec XIX w.
524.	Budynek	ul. Przykopa 39	2 połowa XIX w.
525.	Budynek	ul. Przykopa 40	koniec XX w.
526.	Budynek	ul. Przykopa 41	koniec XIX w.
527.	Budynek	ul. Przykopa 42	połowa XIX w.
528.	Budynek	ul. Przykopa 16	1 połowa XIX w.
529.	Budynek	ul. Przykopa 40 a	połowa XIX w.
530.	Budynek	ul. Przykopa 16A	1 połowa XIX w.
531.	Budynek	ul. Puńcowska 27	początek XX w.
532.	Budynek	ul. Puńcowska 31	lata 20. XX w.
533.	Budynek	ul. Puńcowska 33	lata 20. XX w.
534.	Budynek	ul. Puńcowska 35	lata 30. XX w.
535.	Budynek	ul. Puńcowska 36	koniec XIX w.
536.	Budynek	ul. Puńcowska 46	lata 30. XX w.
537.	Kapliczka słupowa	ul. Puńcowska 129	
538.	Kapliczka domkowa	ul. Puńcowska 48	XVIII w.
539.	Budynek	ul. Ratuszowa 5	przełom XVIII i XIX w.
540.	Budynek	ul. Ratuszowa 6	1945 r.
541.	Budynek	ul. Ratuszowa 7	lata 30. XX w.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017

542.	Piwnice podziemne pod Parkiem Pokoju	ul. Regera	XVIII w.
543.	Park Pokoju	ul. Regera	XVIII w.
544.	Budynek	ul. Regera 1 / Szeroka 12 / Rynek 20	1912 r.
545.	Krzyż z figurą Ukrzyżowanego	ul. Reymonta	1910 r.
546.	Budynek	ul. Rudowska 2	
547.	Skrzydło zachodnie Ratusza, dawny odwach i siedziba Sądu Okręgowego	Rynek 1	XVIII w., przebudowany w XIX w.
548.	Budynek	Rynek 7	1911 r.
549.	Budynek	Rynek 11	1910 r.
550.	Budynek	Rynek 12	1910 r.
551.	Budynek	Rynek 13	1908 r.
552.	Budynek	Rynek 16	1900 r.
553.	Figura św. Floriana	Rynek	1770 r.
554.	Budynek	ul. Schodowa 3	2 połowa XIX w.
555.	Budynek	ul. Schodowa 13	1912 r.
556.	Budynek	ul. Schodowa 15	koniec XIX w.
557.	Budynek	ul. Schodowa 17	1910 r.
558.	Budynek	ul. Sejmowa 9	początek XVIII w.
559.	Budynek	ul. Sejmowa 10	2 połowa XVIII w., przebudowany w XIX i XX w.
560.	Budynek	ul. Sejmowa 12	1876 r.
561.	Budynek	ul. Sejmowa 14	1869 r.
562.	Budynek	ul. Sienkiewicza 2 / Stalmacha 28	koniec XIX w.
563.	Budynek	ul. Sienkiewicza 3	koniec XIX w.
564.	Budynek	ul. Sienkiewicza 4	koniec XIX w.
565.	Budynek	ul. Sienkiewicza 5	lata 90. XIX w.
566.	Budynek wraz z ogrodzeniem	ul. Sienkiewicza 6	lata 20. XX w.
567.	Budynek wraz z ogrodzeniem	ul. Sienkiewicza 7	2 połowa XIX w.
568.	Budynek wraz z ogrodzeniem	ul. Sienkiewicza 9	2 połowa XIX w.
569.	Budynek	ul. Sienkiewicza 10	1898 r.
570.	Budynek	ul. Sienkiewicza 11	koniec XIX w.
571.	Budynek	ul. Sienkiewicza 12	początek XX w.
572.	Budynek	ul. Sienkiewicza 13	koniec XIX w.
573.	Budynek	ul. Sienkiewicza 15	koniec XIX w.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017

574.	Budynek	ul. Sienkiewicza 17	koniec XIX w.
575.	Budynek	ul. Sienkiewicza 1 / Stalmacha 30	koniec XIX w.
576.	Budynek	ul. Gen. Sikorskiego 3	początek XX w.
577.	Budynek	ul. Gen. Sikorskiego 5	początek XX w.
578.	Budynek	ul. Gen. Sikorskiego 1 a	1 dekada XX w.
579.	Budynek	ul. Gen. Sikorskiego 1 b	1 dekada XX w.
580.	Budynek	ul. Gen. Sikorskiego 1 c	1 dekada XX w.
581.	Budynek	ul. Słoneczna 1	
582.	Budynek	ul. Słoneczna 13	lata 20. XX w.
583.	Budynek	ul. Słoneczna 10	1939 r.
584.	Budynek	ul. Solna 4	lata 30. XX w.
585.	Budynek	ul. Solna 6	lata 30. XX w.
586.	Budynek	ul. Solna 8	lata 30. XX w.
587.	Budynek	ul. Srebrna 1	początek XIX w.
588.	Budynek	ul. Srebrna 2	lata 90. XIX w.
589.	Budynek	ul. Srebrna 3	1931 r.
590.	Budynek	ul. Srebrna 7	1791 r.
591.	Budynek	ul. Srebrna 9	przełom XVIII i XIX w.
592.	Budynek	ul. Srebrna 10	XVIII w., przebud. w XIX w.
593.	Budynek	ul. Srebrna 12	początek XIX w., przebudowany w XIX i XX w.
594.	Budynek	ul. Srebrna 18	lata 30. XX w.
595.	Budynek	ul. Srebrna 1 a	początek XIX w.
596.	Budynek	ul. Stalmacha 4	koniec XIX w.
597.	Budynek	ul. Stalmacha 6	koniec XIX w.
598.	Budynek	ul. Stalmacha 8	koniec XIX w.
599.	Budynek	ul. Stalmacha 10	koniec XIX w.
600.	Budynek	ul. Stalmacha 12	koniec XIX w.
601.	Budynek	ul. Stalmacha 14	koniec XIX w.
602.	Budynek	ul. Stalmacha 18	początek XX w.
603.	Budynek	ul. Stalmacha 20	koniec XIX w.
604.	Budynek	ul. Stalmacha 22	koniec XIX w.
605.	Budynek	ul. Stalmacha 24	koniec XX w.
606.	Budynek	ul. Stalmacha 26	koniec XIX w.
607.	Budynek	ul. Stalmacha 32	koniec XIX w.
608.	Budynek gimnazjum	ul. Stalmacha 34	1895 r.
609.	Budynek	ul. Stary Targ 3	2 ćw. XIX w.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017

610.	Budynek	ul. Stary Targ 4	3 ćw. XIX w.
611.	Budynek	ul. Stary Targ 5	1 połowa XIX w.
612.	Budynek	ul. Stary Targ 9	1 połowa XIX w.
613.	Budynek	ul. Stary Targ 10	1 połowa XIX w.
614.	Budynek	ul. Stary Targ 11	1 połowa XIX w.
615.	Budynek	ul. Stary Targ 12	1 połowa XIX w.
616.	Budynek	ul. Stary Targ 13	1912 r.
617.	Budynek	ul. Stary Targ 6	1 połowa XIX w.
618.	Figura Madonny	ul. Stary Targ	1914 r.
619.	Kolumna Maryjna z Dzieciątkiem (oryginał rzeźby przechowywany w Muzeum Ziemi Cieszyńskiej)	ul. Stary Targ	oryginał rzeźby z XV w., replika z XX w.
620.	Budynek	ul. Stawowa 1	1911 r.
621.	Budynek	ul. Stawowa 3	1911 r.
622.	Budynek	ul. Stawowa 5	początek XX w.
623.	Budynek	ul. Stawowa 7	lata 1910-1914
624.	Budynek	ul. Stawowa 9	1911 r.
625.	Budynek	ul. Stawowa 10	koniec XIX w.
626.	Budynek	ul. Stawowa 11	1911 r.
627.	Budynek	ul. Stawowa 13	1911 r.
628.	Budynek	ul. Stawowa 14	koniec XIX w.
629.	Budynki	ul. Stawowa 15	początek XX w.
630.	Budynek	ul. Stawowa 20	połowa XIX w.
631.	Budynek	ul. Stawowa 45	lata 30. XX w.
632.	Budynek	ul. Stroma 6	2 połowa XIX w.
633.	Budynek wraz z murem przy ul. Kochanowskiego	ul. Szeroka 15 / Szersznika 5	połączony z trzech domów XVII/XVIII-wiecznych, przebudowany w XIX i pocz. XX w.
634.	Budynek	ul. Szeroka 4	XVIII w.
635.	Budynek	ul. Szersznika 9	2 połowa XIX w.
636.	Figura św. Franciszka	ul. Szersznika 3	
637.	Budynek	ul. Śrutarska 20	
638.	Budynek	ul. Śrutarska 22	połowa XIX w.
639.	Budynek	ul. Śrutarska 24	połowa XIX w.
640.	Budynek	ul. Śrutarska 28	3 ćw. XIX w.
641.	Budynek	ul. Śrutarska 29	2 połowa XVIII w.
642.	Budynek	ul. Śrutarska 31	1879 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017

643.	Budynek	ul. Śrutarska 33	1 ćw. XX w.
644.	Budynek	ul. Śrutarska 35	2 połowa XIX w.
645.	Budynek	ul. Śrutarska 37	1940 r.
646.	Budynek	ul. Śrutarska 43	połowa XX w.
647.	Budynek	ul. Śrutarska 45	1 połowa XIX w.
648.	Budynek	ul. Św. Jerzego 3	lata 20. XX w.
649.	Krzyż z Chrystusem Ukrzyżowanym	pl. Św. Krzyża	1765 r.
650.	Budynek	ul. Św. Sarkandra 6	lata 30. XX w.
651.	Budynek	ul. Św. Sarkandra 7	lata 30. XX w.
652.	Budynek	ul. Św. Sarkandra 9	lata 30. XX w.
653.	Budynek	ul. Św. Sarkandra 26	1932 r.
654.	Budynek	ul. Ks. Świeżego 3	1905 r.
655.	Budynek	ul. Ks. Świeżego 5	1905 r.
656.	Budynek	ul. Ks. Świeżego 6	1899 r.
657.	Budynek	ul. Ks. Świeżego 7	1909 r.
658.	Budynek	ul. Ks. Świeżego 8	lata 30. XX w.
659.	Budynek	ul. Ks. Świeżego 10	1902 r.
660.	Budynek	ul. Ks. Świeżego 12	1903 r.
661.	Budynek	ul. Trzech Braci 1	przełom XVII i XVIII w.
662.	Budynek	ul. Trzech Braci 4	koniec XIX w.
663.	Budynek	ul. Trzech Braci 10	1 ćw. XIX w.
664.	Budynek	ul. Wałowa 2	początek XX w.
665.	Budynek - dawne koszary	ul. Wojska Polskiego 1	koniec XIX w.
666.	Budynek	ul. Wojska Polskiego 2	1910 r.
667.	Budynek - dawne koszary	ul. Wojska Polskiego 3	koniec XIX w.
668.	Budynek - dawne koszary wraz z dwoma budynkami magazynów	ul. Wojska Polskiego 5	koniec XIX w.
669.	Budynek	ul. Wysoka 2	lata 20. XX w.
670.	Budynek	ul. Wysoka 4	1934 r.
671.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 2	początek XX w.
672.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 3	przełom XIX i XX w.
673.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 4	1902 r.
674.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 5	lata 20. XX w.
675.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 6	przełom XIX i XX w.
676.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 7	1924 r.
677.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 8	1914 r.
678.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 9	1923 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017

679.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 10	lata 20. XX w.
680.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 15	1936 r.
681.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 17	
682.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 20	lata 20. XX w.
683.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 21	1937 r.
684.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 22	1937 r.
685.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 26	1936 r.
686.	Budynek	ul. Wyspiańskiego 28	lata 30. XX w.
687.	Figura Chrystusa	ul. Wyższa Brama 1	1770 r.
688.	Figura św. Floriana	ul. Wyższa Brama 1	
689.	Budynek	ul. Wyższa Brama 2	2 połowa XIX w.
690.	Budynek	ul. Wyższa Brama 3	przełom XVIII i XIX w.
691.	Budynek	ul. Wyższa Brama 5	koniec XIX w.
692.	Budynek	ul. Wyższa Brama 7	1899 r.
693.	Budynek	ul. Wyższa Brama 9	koniec XIX w.
694.	Budynek	ul. Wyższa Brama 11	przełom XVIII i XIX w.
695.	Budynek	ul. Wyższa Brama 12	1 połowa XIX w.
696.	Budynek	ul. Wyższa Brama 13	XVIII w.
697.	Budynek	ul. Wyższa Brama 14	przełom XVIII i XIX w.
698.	Budynek	ul. Wyższa Brama 15	1898 r.
699.	Budynek	ul. Wyższa Brama 17	1848 r.
700.	Budynek	ul. Wyższa Brama 19	przełom XVIII i XIX w.
701.	Budynek	ul. Wyższa Brama 21	2 połowa XIX w.
702.	Budynek	ul. Wyższa Brama 23	przełom XVIII i XIX w.
703.	Budynek	ul. Wyższa Brama 25	XVIII w.
704.	Budynek wraz z oficyną	ul. Wyższa Brama 27	XVIII w.
705.	Budynek	ul. Wyższa Brama 29	XVIII w.
706.	Budynek	ul. Wyższa Brama 31	XIX w.
707.	Budynek	ul. Wyższa Brama 33	1876 r.
708.	Budynek	ul. Zamkowa 5	1909 r.
709.	Budynek	ul. Zamkowa 6	1 połowa XIX w.
710.	Budynek	ul. Zamkowa 7	koniec XIX w.
711.	Budynek	ul. Zamkowa 8	lata 1910-1912
712.	Budynek	ul. Zamkowa 9	1 połowa XIX w.
713.	Budynek	ul. Zamkowa 12	1 połowa XIX w.
714.	Budynek	ul. Zamkowa 14	1 połowa XIX w.
715.	Budynek	ul. Zamkowa 16	1902 r.
716.	Budynek	ul. Zamkowa 18	1904 r.
717.	Budynek	ul. Zamkowa 22	koniec XIX w.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Cieszyna na lata 2014-2017

718.	Budynek	ul. Zamkowa 24	koniec XIX w.
719.	Budynek z rzeźbą barokową na elewacji bocznej św. Jana Nepomucena	ul. Zamkowa 4 a	połowa XX w.
720.	Figura św. Nepomucena	ul. Zamkowa 4a	1905 r.
721.	Dworek (Błogocice)	ul. Żeromskiego 1	1909 r.
722.	Figura św. Jana Nepomucena	ul. Żeromskiego 1	
723.	Budynek	ul. Żwirki i Wigury 2	lata 30. XX w.
724.	Budynek	ul. Żwirki i Wigury 4	lata 20. XX w.
725.	Budynek	ul. Żwirki i Wigury 6	1936 r.
726.	Budynek	ul. Żwirki i Wigury 8	1937 r.
727.	Stanowisko archeologiczne	AZP: 108-44, nr st. 17	Późne średniowiecze – osada
728.	Stanowisko archeologiczne	AZP: 108-44, nr st. 18	Pradzieje – osada
729.	Stanowisko archeologiczne	AZP: 108-44, nr st. 15	Pradzieje – ślad osadnictwa
730.	Stanowisko archeologiczne	AZP: 108-44, nr st. 16	Pradzieje/późne średniowiecze – osada, ślad osadnictwa
731.	Stanowisko archeologiczne	AZP: 109-44, nr st. 13	średniowiecze/okres nowożytny - średniowieczne miasto (układ urbanistyczny)
732.	Stanowisko archeologiczne	AZP: 104-44, nr st. 14	ep. kamienna/wczesna ep. żelaza/późn. średniowiecze/ok. nowożytny - osada, obozowisko średniowiecze/okres nowożytny
733.	Stanowisko archeologiczne	AZP: 109-44, nr st. 19	pradzieje/OWR - osada
734.	Stanowisko archeologiczne	AZP: 109-44, nr st. 7	neolit - ślad osadnictwa

Załącznik 4 Lista obiektów zabytkowych o najwyższym znaczeniu dla Gminy określona przez Zespół Ekspertów

1. Stanowisko archeologiczne nr 1 na Wzgórzu Zamkowym,
2. Zespół zamkowy IX-XIX w. (od romańskiej rotundy po Bracki Browar Zamkowy z 1846 r.),
3. Kościół św. Marii Magdaleny, XIII/XIV w., kościół św. Marii Magdaleny,
4. Kościół Jezusowy, XVIII w., pl. Kościelny,
5. Kościół św. Jerzego, XIV/XV w., ul. Liburnia,
6. Kościół św. Trójcy, 1594 r., ul. Michejdy,
7. Kościół św. Krzyża, XVIII w., ul. Szersznika 5,
8. Kościół i klasztor Bonifratrów, XVIII w. pl. Londzina,
9. Klasztor Boromeuszek, XVIII i XIX w., ul. Górny Rynek,
10. „Stary” Cmentarz Żydowski, XVII w., ul. Hażlaska,
11. Klasztor i szpital Elżbietanek, 1903 r., ul. Katowicka,
12. Cmentarz ewangelicki, 1887 r., ul. Bielska,
13. Cmentarz komunalny, 1891 r., ul. Katowicka,
14. „Nowy” Cmentarz Żydowski, 1907 r., ul. Hażlaska,
15. Zabudowa przyrynkowa z Ratuszem,
16. Domy podcieniowe przy ul. Głębokiej,
17. Zespół budynków przy ul. Przykopa z XVII-XIX w., „Cieszyńska Wenecja”,
18. Domy podcieniowe przy ul. Głębokiej,
19. Dawna Szkoła Ewangelicka „Pajta”, 1725 r., pl. Kościelny 3,
20. „Celestinum”, dawny konwikt, 1796 r., ul. Kochanowskiego 14,
21. Dawny Sejm Ziemi, 1779 r., ul. Sejmowa 3,
22. Siedziba Fundacji ks. L. J. Szersznika, XVIII w., ul. Szersznika 3,
23. Książnica Cieszyńska, pałac Bludowskich, dawna mennica, XVIII-XX w., ul. Mennicza 46,
24. Dawna Miejska Kasa Oszczędności, XVI-XIX w., ul. Mennicza 1,
25. Dawny pałac hr. Larischa, XVIII/XIX w., ul. Regera 6,
26. Dawna Strzelnica, 1790 r., ul. Michejdy 20,
27. Dawny browar miejski, 1810 r., ul. Śrutarska 39,
28. Dawny Generalny Wikariat Biskupstwa Wrocławskiego, 1894 r., pl. Dominikański 2,
29. Dawne Seminarium Nauczycielskie, 1861 r., pl. Dominikański 1,

30. Cesarskie Łaźnie, 1889 r., ul. Zamkowa 2,
31. Hotel „Austria”, XVIII i XIX w., ul. Głęboka 25,
32. Dwór w Markłowicach XVI w.,
33. Dwór w Błogocicach XVI w. ,
34. Budynek Sądu, 1905 r., ul. Garncarska 8,
35. Kamienica, dawny Dom Niemiecki, k. XIX w. ul. Głęboka 15,
36. Dawne Gimnazjum Katolickie, 1 poł. XIX w., ul. Szeroka 13/Kochanowskiego 7,
37. Dawne Alumneum, 1865 r., pl. Kościelny 6,
38. Dawne Gimnazjum Ewangelickie, 1869 r., pl. Kościelny 5,
39. Budynek teatru, 1910 r., Pl. Teatralny 1,
40. Dawna niemiecka szkoła podstawowa dla dziewcząt, 1879 r., pl. Wolności 7,
41. Dawna polska Szkoła Ludowa, 1907 r. ul. Ks. Świeżego 6,
42. Siedziba ZG Macierzy Ziemi Cieszyńskiej, XIX/XX w., ul. Stalmacha 14,
43. Dawne polskie Gimnazjum Macierzy Szkolnej, 2 poł. XIX w. ul. Stalmacha 34,
44. Dawna siedziba dowództwa garnizonu austriackiego, 2 poł. XIX w., pl. Poniatowskiego 9,
45. Dawny zajazd „Pod Królem Polskim”, 1815 r., ul. Wyższa Brama 10,
46. Dawny zajazd „Pod Trzema Murzynami”, 1835 r., ul. Wyższa Brama 16,
47. Dawny zajazd „Pod Złotym Wołem”, 1800 r., ul. Górny Rynek 1,
48. Dawna Drukarnia Dziedzictwa im. Bł. Jana Sarkandra, 1929 r., ul. Pokoju 1,
49. Dawna niemiecka Szkoła Podstawowa i Wydziałowa, 1909 r., pl. Słowackiego 2,
50. Budynek szkolny, 1910 r., Pl. Londzina 3,
51. Budynek szkoły podstawowej, 1906 r., ul. Michejdy 1,
52. Dawny browar miejski, XIX w., Stary Targ 2,
53. Kamienica mieszczańska, siedziba katolickiego stowarzyszenia kulturalnego „Dziedzictwo Błogostawionego Jana Sarkandra dla ludu polskiego na Śląsku Cieszyńskim”, założonego w 1873 r. przez ks. Ignacego Świeżego, siedziba restauracji Kofina, gdzie 31 października 1918 r. odbyła się odprawa uczestników przewrotu wojskowego kierowana przez por. Jerzego Szczurka, 1888, ul. Stary Targ 5,
54. Figura Madonny z Dzieciątkiem, kopia z XX w. ul. Stary Targ,
55. Figura św. Jana Nepomucena, XVIII w., ul. Górny Rynek,
56. Studnia z figurą św. Floriana, XVIII w., Rynek,
57. Studnia Trzech Braci, XIII w. (altanka z 1868 r.), ul. Trzech Braci,
58. Zespół rzeźb w lapidarium w Parku Pokoju,
59. Figura św. Jana Nepomucena, XVIII w., ul. Zamkowa.